

Torsdagen den
11 december 1975

Torsdagen den 11 december

Kl. 19.30

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

§ 1 Medelstillskott till Svenska Utvecklingsaktiebolaget (forts.)

Fortsattes överläggningen om näringsutskottets betänkande 1975/76:19.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag beklagar att jag kommer in i debatten på detta stadium. Jag försummade att begära replik på herr Burenstam Linders anförande, och jag vill gärna kommentera en del av vad han sade.

Det mesta av herr Burenstam Linders våldsamma utfall har jag ingen anledning att här kommentera. Men han sade också att jag hade beskyllt moderaterna för att ha hurtfriska patentlösningar. Ja, det tycker jag att det är när man säger att man garanterar sysselsättningen om man säljer Utvecklingsbolagets dotterbolag till det privata näringslivet. Jag tror inte att någon arbetsgivare vill stå för det uttalandet. Herr Burenstam Linder anser att jag kommer med hurtfriska lösningar när jag vill ge Utvecklingsbolaget 40 miljoner utan att veta hur rekonstruktionen skall se ut. Just den kommentaren visar att herr Burenstam Linder inte vet vad han håller på med.

Utskottet menar att Utvecklingsbolaget skall föras till Statsföretag men det får inte knytas så hårt till Statsföretag att det inte kan uppfylla sin ursprungliga målsättning. Det hade varit rena vansinnet om vi i utskottet hade bestämt i detalj hur rekonstruktionen skulle se ut. Vi har inte varit hurtfriska. Vi har varit ödmjuka – eller praktiska.

Jag sade i mitt anförande att det fanns privata utvecklingsbolag som hade lyckats delvis på grund av att de hade haft framsynta ägare. Ja, det är faktiskt rätt många bland oss – som herr Burenstam Linder älskar att framställa som fruktansvärda socialistiska planhushållare som inte ser sanningen – som anser att det finns framsynta och bra företagare bland privatföretagarna. Det har jag sagt många gånger. Men det vore också skönt om det här i kammaren fanns lugna och framsynta politiker som kunde ge ett utvecklingsbolag tillfälle att verka även om det gör misstag – de kan rättas till, men man skall ändå fortsätta verksamheten – i stället för att göra varje misstag till en politisk ättestupa för någon. Jag tror som sagt att det vore bra om det inte bara fanns framsynta företagare utan även lugna och kloka politiker. – Detta om detta.

Industriministern frågade om utskottets uttalande innebär att Utvecklingsbolaget villkorslöst skall föras till Statsföretag. Nej, det gör det inte. Vi säger att Utvecklingsbolaget bör föras till Statsföretag och att detta

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

bör ske så snart som möjligt. Men vi säger också: "Det är emellertid angeläget att ett ägarskifte inte går ut över de ursprungliga syftena med Utvecklingsbolaget. För det första bör bolagets verksamhet inte få styras av rent kommersiella överväganden. Att söka få fram produkter, metoder och system som är angelägna från samhällelig synpunkt bör alltså vara ett viktigt mål. För det andra får bolaget efter att ha överförts till Statsföretag inte reserveras helt för dess egna projekt. Som hittills bör bolaget ha som en uppgift att utgöra en kanal för innovationer som härrör från mindre företag eller från enskilda forskare och uppfinnare. De problem som den dubbla uppgiften skapar måste övervägas noga vid rekonstruktionsarbetet."

Detta är ett förord för att Utvecklingsbolaget skall tillhöra Statsföretag, men Statsföretag måste bringas att ge det möjlighet att verka som ett utvecklingsbolag. Jag tror att industriministern är helt nöjd med de många arbetsuppgifter som återstår innan detta så att säga överläts till Statsföretag.

Med detta, herr talman, ber jag att ännu en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Svanberg, när han granskar verksamheten i det utvecklingsbolag som är ett utflöde av hans egna socialistiska visioner, efterlyser kloka politiker.

Rune Johanssons anförande innehöll som det bästa middagstal en och annan historia. Han konstaterade att om han skulle ha fått beröm av mig hade han varit orolig. Ja, herr talman, jag hade också i detta sammanhang varit synnerligen orolig om jag hade givit Rune Johansson något beröm för det fiasko han har åstadkommit. Det hade nämligen inneburit att jag hade svikit mitt ansvar som riksdagsman att granska industriministerns verksamhet. Jag skulle ha svikit mitt ansvar precis som han har svikit sitt ansvar i detta sammanhang.

Avslutningsvis kom en ny historia om en tjur som sprang på någon räls. Av det drog han slutsatsen att han beundrade mitt mod men inte mitt förstånd. Ja, just i detta sammanhang duger väl den beskrivningen bättre på statsrådet, som onekligen sedan 1968 har sprungit fram med detta utvecklingsbolag i famnen och uppenbarligen haft mera mod än förstånd.

Om vi sedan klarar av det som inte hör till kärnfrågorna vill jag härifrån beklaga det tarvliga angrepp som industriministern riktade mot en f. d. riksdagsman. Någon gång när jag lyssnade på denne tyckte jag kanske att han var något oförsiktig. För min del har jag aldrig när jag talat om näringspolitik och statligt företagande försökt föreläsa om hur företagen skall skötas och hur man skall garantera att det inte blir några misslyckanden. Jag har jämfört verkligheten som den ter sig i en del statliga företag med de socialistiska visioner som herrarna sprider omkring sig och som t. ex. innebar att herr Svanberg i sin näringspolitiska rapport,

som diskuterades på den socialdemokratiska kongressen, hade mage att göra gällande att man skulle sätta fart och fräs på näringslivet och utvecklingen genom att starta flera utvecklingsbolag.

Till det som egentligen inte hör till denna fråga är också industriministerns utveckling för att rädda sitt anseende genom att börja tala om att det finns 17 miljoner arbetslösa i olika länder. Ja, bra många av de arbetslösa finns i Tyskland under en socialdemokratisk regering, bra många av de arbetslösa finns i Danmark under en socialdemokratisk regering, bra många av de arbetslösa finns i England under en socialdemokratisk regering. Så när Rune Johansson börjar dra fram dessa arbetslösa som en poäng i denna debatt om den svenska statens utvecklingsbolag tycker jag att han även här påminner om den där tjuren som rusar fram med mera mod än förstånd.

Rune Johansson gjorde också en poäng av att näringslivets företrädare hade en annan uppfattning än den som moderaterna har givit uttryck för i detta sammanhang. Det stör inte mig ett dugg om det finns ett antal storföretagare som vid interna samtal "sitter i knät" på industriministern och framför en annan uppfattning. Mera stör det mig att veta att landet är fullt av småföretagare som aldrig hinner "sitta i knät" på Rune Johansson och tala om sina problem. De har inte tid med det. Ett allvarligt problem i den näringspolitik som drivs är att de företag som har specialister, som har goda kontakter och som har förbindelser med statsråd och samhälle har ett extra konkurrensövertag. Rune Johanssons berättelse att han har intima kontakter med dem är därför oroande.

Detta med småföretagens problem är också en förklaring till att det startas så få nya företag i landet. Det är också förklaringen till att man skulle kunna tänka sig att det behövs utvecklingsbolag. Men om det behövs utvecklingsbolag, visar erfarenheten att just detta att staten skulle sätta i gång dem alls inte kan vara sättet att få en ökad dynamik i näringslivet.

I sin beskrivning av Utvecklingsbolaget talade Rune Johansson hela tiden om hur detta bolag skulle avknoppa olika verksamheter. Det uttrycket återkom. Tyvärr är väl sanningen den att här är det snarare fråga om att avlöva än att avknoppa.

Rune Johansson gjorde gällande att om Utvecklingsbolaget skulle gå i likvidation skulle de anställda drabbas. Det är fullständigt fel. Vad som skulle hända vid ett likvidationsförfarande är att styrelsen, som Rune Johansson skällde väldigt mycket på, skulle vara tvingad att ta det ansvar som en styrelse i ett företag skall ta och som i detta sammanhang innebär att om man har ådragit sig förluster som är större än två tredjedelar av aktiekapitalet och inte upprättat likvidationsbalansräkning, är man personligen ansvarig. Vidare skulle naturligtvis långivarna drabbas. Men det hör också till spelets regler. De anställda skulle, om man snabbt satte i gång ett rekonstruktionsförfarande, kunna få betydligt bättre garantier för att de verksamheter som de är engagerade

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

i skall kunna leva vidare på stabil bas.

När det gäller det som man skulle kunna kalla flyttgröten – dvs. att man flyttade Utvecklingsbolaget hit och dit, än från industridepartementet till Statsföretag, än i den andra riktningen och än tillbaka igen – är nu motivet, sade Rune Johansson, att Statsföretag har så stora resurser att det kan ta hand om Utvecklingsbolaget. Men när man flyttade bolaget 1972 från Statsföretag till staten var tanken bl. a. – det sägs i propositionen – att på det viset skulle bolagets karaktär av utvecklingsbolag kunna bättre understrykas. Om man nu vill flytta tillbaka det till Statsföretag, skulle tydligen detta med utvecklingsidén komma i skymundan.

Vidare frågar jag mig verkligen om det är sant att Statsföretag i dagens läge har så stora resurser att det verkligen skulle kunna ge stadga åt dessa utvecklingsansträngningar. Det är ingen hemlighet att Rune Johansson genom verksamheter på annat plan har försatt Statsföretag i allvarliga svårigheter vad gäller att mobilisera resurser för att finansiera verksamheten. Det är ju inte så att man har någon inblick i Statsföretags göranden och låtanden, men det har förekommit uttalanden som antyder att de finansiella resurserna där är högst ansträngda. Jag tror också att chefen för Statsföretag har skickat brev till alla dotterbolagen och uppmanat dem att noga se över sina investeringsplaner – antagligen trimma ner dem – på grund av att Statsföretag saknar de resurser som behövs inte minst med tanke på den anspänning som Rune Johanssons stålverk kan komma att innebära. Denna argumentation går liksom bara ut på att hitta på någonting för att man därmed skall skaffa sig själv stöd i ord snarare än stöd i en verklighet.

När Rune Johansson gick igenom Utvecklingsbolagets historia sade han att det var så svårt med utvecklingsbolag, det måste bli problem och man måste räkna med förluster. Varför skall man då socialisera, om det är så svårt?

Man måste se på sikt, sade Rune Johansson. Och när han sade det lät det nästan som om de här förlusterna var planerade, som om det var ett led i planhushållningen att man skulle göra förluster. Men jag vill återkomma till vad herr Svanberg sade i sitt första inlägg och som han kom tillbaka till i sin replik, att det har funnits privata utvecklingsbolag som har hanterat sin situation bättre. De har haft framsynta ägare som arbetat på sikt. Tydligen måste det i herr Svanbergs konstaterande ligga att här har man inte varit framsynt – man har inte arbetat på sikt. Rune Johansson säger att man skall se på sikt. Men det är nog en bättre beskrivning att säga att han i stället för att se på sikt har blundat länge.

Vad debatten f. n. gäller är verkligheten i förhållande till de socialistiska visionerna. Jag understryker gärna att det finns privata företag som har fel. Vem har någonsin förnekat detta? Men på nytt gäller att det i de socialistiska visionerna inte alls finns några fel på statligt näringsliv.

En fråga som Rune Johansson begärde specifikt svar av mig på löd:
"Hur mycket skall jag såsom industriminister egentligen gå in i des-

sa verksamheter?" Han ville få det till att jag i mina anklagelser mot honom hade uppmanat honom till ett ministerstyre, främmande för vår förvaltningstradition. Nej, jag har inte uppmanat honom till något ministerstyre. Jag har uppmanat honom att ta sitt ägaransvar.

Man kan egentligen undra hur det är med ministerstyret. I Göteborgsposten för i går finns en stor intervju med Statsföretags chef. Per Sköld. Där står bl. a.: "Ständiga överläggningar mellan främst industriministern och Statsföretags ledning skapar, enligt Per Sköld, en djup förståelse hos regeringen för näringslivets problem."

Huruvida Rune Johansson verkligen har en djup förståelse för näringslivets problem lämnar jag därhän. Poängen här är att det uppenbarligen försiggår ständiga överläggningar mellan chefen för industridepartementet och Statsföretags ledning. Jag skall inte yttra mig om huruvida det är rätt eller fel. Men man skulle åtminstone kunna tänka sig att Rune Johansson någon gång hade en liten överläggning med det företag som ligger direkt under honom själv i industridepartementet, nämligen detta utvecklingsbolag.

Beträffande Per Skölds uttalande finns en intressant sak till, som jag skall be att få läsa upp. I tidningsreferatet står vidare: "Att föra en offentlig polemik mot vår egen ägare vore helt meningslöst, menar Per Sköld. Vi framför i stället våra synpunkter direkt till kanslihuset. Det är den rätta vägen för oss."

Detta är principiellt intressant därför att det ger en god inblick i bristen på inblick i de statliga affärerna. När man såsom Per Sköld är chef för ett statligt företag tystnar rösten. Då blir det i stället små samtal i det fördolda med industriministern. Det blir inte alls den fria och öppna debatt som man hoppas på. Det är allvarligt och en väsentlig anledning till att vi är motståndare till ett socialiserat näringsliv. I stället för öppenhet och insyn blir det då fråga om det stängda rummets dialog.

I sitt inlägg försökte Rune Johansson ta sig långt bort från att ha något eget ansvar i detta sammanhang. Han gjorde gällande att det var så plötsliga förluster som hade inträffat i somras. Det tror jag inte. Till att börja med sägs klart i propositionen att man här har friserat tidigare bokslut och tagit upp lufttillgångar till ett värde av 22,5 milj. kr. – bokförda värden som inte funnits. Om man lägger dessa 22,5 milj. kr. till den öppet balanserade förlusten på 14 milj. kr., är man redan då framme vid att två tredjedelar av aktiekapitalet är förbrukat och har varit det länge. Det är inte något som har inträffat plötsligt.

Det är inte heller bara i det här speciella bolaget, Samefa, som det har inträffat förluster. Där har det uppenbarligen blivit stora förluster – kanske överraskande i år, vad vet jag – men jag poängterar på nytt att man har haft dessa friserade bokslut och stora balanserade förluster som industriministern borde ha känt till. Förluster som alls icke kommer bara från detta speciella bolag. Det bolaget gick ju tidigare med vinst, inte därför att det var så välskött utan därför att staten begåvade det med ett kraftigt subventionerat kontrakt på tillverkning av de bilskyltar

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

som svenska folket f. n. åker omkring med.

I sina ansträngningar att ta sig bort från ansvaret skällde Rune Johansson ordentligt på styrelsen. Antagligen kan man i det här sammanhanget framföra kritik mot styrelsen, men att lägga hela skulden där är fegt. Rune Johansson har här ett ägaransvar. Det är han som utser styrelsen.

När industriministern gör gällande att man inte skulle för riksdagen kunna bättre redovisa det verkliga ekonomiska läget i företaget därför att det saknas bokslut för 1975, är det väl sant. Det finns naturligtvis inte något bokslut för 1975 ännu, men man hade åtminstone kunnat ta med bokslutet för 1974 för att ge någon inblick. Redan vinst- och förlusträkningen för 1974 hade varit intressant. Dessutom bör ett sådant här bolag rimligen göra upp halvårsrapporter, så en halvårsrapport för 1975 borde ha funnits. Jag har faktiskt här i min hand ett halvårsbokslut för bolaget som upprättades i början av karriären – Rune Johansson kan få låna det också – nämligen bokslut för tiden augusti 1968–februari 1969. Kunde man då upprätta halvårsbokslut, borde man kunna göra det nu också.

Nej, herr talman, det som vi nu diskuterar är ett gruvligt fiasko för socialdemokratisk näringspolitik och för industriministern personligen.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig ta upp ett par ting av det som herr Burenstam Linder anförde.

Först frågan om vad som inträffar vid ett avslag på den framställning som regeringen har gjort. Jag har sagt att det tvingar styrelsen till att upprätta en likvidationsbalansräkning. Men det som kommer att äventyra de anställdas arbeten är att Utvecklingsbolaget inte har några likvida medel. Bolaget måste inställa betalningarna och också vidta sådana åtgärder att det inte får några utgifter.

Det är den situation som moderata samlingspartiet är berett att sätta Utvecklingsbolaget i. Det är klart att det kan innebära, precis som herr Burenstam Linder säger, att man får försöka ta ut det personliga ansvaret i styrelsen. Jag vågar nu inte ha någon uppfattning om styrelseledamöternas personliga ekonomiska möjligheter att klara den verksamhet som är Utvecklingsbolagets.

Jag upprepar: Den julhälsning som herr Burenstam Linder och moderaterna vill sända till de anställda i SU är beskedet om att man inom kort – i början på det nya året – måste lägga ner verksamheten. Sedan får vi se om en rekonstruktion kan åstadkommas. Herr Burenstam Linder säger att det kanske finns förutsättningar att gå in med någon garanti. Nej, regeringen kan inte gå in med en garanti. Det måste vi ha riksdagens tillstånd till, och jag har inte uppmärksammat att moderaterna begärt att som ersättning för anslaget skulle utfärdas en garanti som möjliggör för bolaget att låna upp pengar.

Jag har inte läst intervjun med herr Sköld. Han är en fri man. Han

har rätt att göra sina uttalanden, och han gör dem – som jag tycker – frimodigt. Jag kan inte se att han heller har undvikit att, någon gång, uttala sig kritiskt också mot industriministern, och det är hans rätt.

Det har sagts här i kammaren att vi ofta, minst en gång i månaden, träffar samman i industridepartementet – jag och ett par av mina medarbetare samt ordföranden och vice ordföranden jämte verkställande direktören i Statsföretag – för att diskutera igenom de problem som efter hand anmäler sig. Det är riktigt, och jag får nu skicka tillbaka frågan: Hur vill herr Burenstam Linder ha det? Han är kritisk mot det här. Först är han kritisk mot att vi inte har haft en sådan nära kontakt med Utvecklingsbolaget. Jo, herr Burenstam Linder, det har vi. Vi kom överens om att vi borde träffas en gång i kvartalet för att få en upplysning om vad som pågår, men vid inget av de tillfällen vi har träffats har man anmält någonting av de bekymmer man råkade ut för i juni månad. Jag fick besked om vad som var på gång vid en konferens på Foresta ungefär vid midsommartiden.

Det är naturligtvis ett stort ansvar man har lagt på sig. Jag söker inte springa ifrån något ansvar, men jag vill diskutera metodiken för att hålla kontakten. Vi har givetvis anledning att fundera över hur vi skall konstruera ett administrativt system i vilket finns någonting av en alarmklocka inbyggd. Ytterst vilar det ändå på de människor som har att ta ansvaret för och skyldigheten att svara för dessa uppgifter.

Herr Burenstam Linder återkommer till bokförda luftposter i budgetpropositionen 1975. Där gav vi en redovisning av Utvecklingsbolagets situation med en balanserad förlust. Men den var inte av sådan storleksordning att det fanns anledning att upprätta någon likvidationsbalansräkning eller vidta andra åtgärder än vi gjorde, nämligen att utvärdera verksamheten och påbörja diskussioner om en rekonstruktion. Det var vad som inträffade i Samefa, som jag utförligt redogjort för, som nödvändiggjorde den proposition som vi nu har lagt fram. Jag skall inte upprepa min argumentation från mitt tidigare anförande. Jag bara sammanfattar att jag finner starka skäl för att tillkomsten av Utvecklingsbolaget i ett näringspolitiskt perspektiv var ett riktigt och viktigt beslut och att samhället bör vara engagerat i utvecklingsverksamhet med sådant syfte och sådan inriktning.

Jag tror det är riktigt att flytta över verksamheten till Statsföretag. Det tycks ha undgått herr Burenstam Linder att jag i mitt förra anförande bedömde att rekonstruktionen av Statsföretag från 1970–1971 utförts på ett utomordentligt sätt. Vi kommer säkert under våren att få tillfälle att diskutera om det finns förutsättningar för Statsföretag med allt som ingår i den gruppen att ta över Utvecklingsbolaget. Statsföretag har i alla fall gett klart uttryck för sitt behov av ett utvecklingsinstitut. Då tycker jag det är utomordentligt lämpligt att man på nytt tar över Utvecklingsbolaget.

Jag har tidigare lovat, herr talman, att inte ta upp en större näringspolitisk debatt. Men herr Burenstam Linder tycks vara litet känslig. Han

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

tycker han kan få gå ut med vilka angrepp som helst, men när han möts av kanske något hårdföra motangrepp, försöker han väja undan och känner sig på något sätt sårad. Bjuder man upp får man nog vara beredd på att sådant här kommer att inträffa i debatter av det här slaget.

Jag har velat framhålla att det är det näringsliv som bygger på privatkapitalistisk grund – den ideologi bakom vilken moderaterna står – som bär huvudskulden till den arbetslöshetsituation som vi har i västvärldens industriländer. Mot det ställer jag den aktiva samhällspolitik som socialdemokratin företräder. Det är här fråga om graden av aktivitet, och den har nått högst i Sverige och Norge.

Herr Burenstam Linder uppmanar mig att inte resa så mycket. Låt mig säga att åtskilliga av de resor jag gör går just till de småföretagare, om vilka herr Burenstam Linder talade vackert, för att jag skall bli informerad om deras problem och se vad vi kan göra för att hjälpa.

Herr Burenstam Linder är litet av en historieförstörare, och det tyckte jag var synd. Jag berättade en historia och den tyckte han inte var rolig utan han försökte applicera den på olika sätt. Det ger mig anledning att sluta med ett litet citat ur ett tal. Den tyska riksdagen fick i början av det här seklet, en väldig uppsättning professorer och docenter och i ett anförande var det någon som sade:

”Ach mein Gott, hundert Professoren,
Vaterland du bist verloren.”

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Om Rune Johansson får hålla på länge som industriminister blir det nog farligare för landet med en industriminister än med hundra professorer.

De hårdföra angrepp som Rune Johansson talar om smärtar inte mig särskilt. 17 miljoner arbetslösa är resultat av ekonomisk politik i socialdemokratiskt styrda länder i hög utsträckning. Varför skulle det smärta mig att Rune Johansson påminner kammaren om det? Jag instämmer gärna i det.

Vad som f. n. äventyrar de anställdas situation i Utvecklingsbolaget är väl framför allt att industriministern hanterat detta företag ovanligt slapphänt i sin egenskap av den person som skall utöva ägaransvar. Det är den julhälsning som skall spridas till de anställda – om det skall vara någon julhälsning nämligen hur Rune Johanssons, i sin egenskap av ägare, vanskötsel av detta bolag har äventyrat de anställdas långsiktiga trygghet. Det är fejt att skylla på oss.

I den mån läget är så krisartat att detta bolag skulle gå i konkurs inom fjorton dagar – Rune Johansson försöker göra gällande att man skall slå igen varena port inom fjorton dagar – då finns det ytterligare en anledning att skriva en proposition ur vilken det går att utläsa hur det verkliga läget i bolaget är. Men den propositionen har ju inte skrivits. Jag har inte bedömt att läget skulle vara sådant att man i övermorgon skulle få lov att slå igen dörrarna utan jag har räknat med att man skulle

inleda ett s. k. likvidationsförfarande. Det innebär inte alls att driften stoppas utan just att man försöker finna en rekonstruktion; fordringsägare får ta sitt ansvar, styrelsen får ta sitt ansvar. Det är där stötarna skulle kännas om man inledde detta likvidationsförfarande.

Sedan har vi Per Sköld och hans uttalanden. Han säger ju själv i denna intervju att han inte gör några uttalanden. Jag är medveten om att då och då kan man se en antydan till ett uttalande som t. o. m. blir rubrik i tidningarna. Men han säger alldeles klart att han inte vill föra en offentlig polemik utan han skall framföra sina synpunkter direkt i kanslihuset och det är den rätta vägen. Det är en viktig anledning till att det finns risker med ett socialiserat näringsliv. Den öppenhet, kritik och granskning som f. n. finns upphör och det blir oändligt mycket svårare att över huvud taget få reda på vad som händer.

Sedan är det inte på det viset att jag här speciellt har kritiserat industriministern för ministerstyre, utan jag läste upp vad Per Sköld sade om att han står i ständiga överläggningar med industriministern. Det hade, menade jag, varit bra om Rune Johansson då haft motsvarande överläggningar med Svenska Utvecklingsaktiebolaget. Då hade det hela kommit på en bättre bog.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Bara två korta påpekanden. Beträffande arbetslösheten vill jag anföra att USA – det mest privatkapitalistiska land vi har – svarar för ungefär hälften.

I fråga om öppenheten talar herr Burenstam Linder som om man på det privata området hade de öppna dörrarnas politik när det gäller alla direktionsrum. Är det så? Jag behöver inte göra mer än ställa frågan.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! En liten randanmärkning, som jag skall föra fram med hjälp av en mycket stor bok. Den har jag hämtat ur riksdagens handbibliotek, vilket strängt taget är olovligt – men jag skall strax återställa den.

Anledningen till att jag gick ut och hämtade boken var att näringsutskottets ordförande herr Svanberg gjorde en jämförelse mellan statens utvecklingsbolag och ett privatägt utvecklingsbolag, som man har lätt att identifiera som Incentive. Herr Svanberg menade att man också beträffande Incentive kunde notera hur det företaget hade fått hållas under armarna med aktieägartillskott. Ur herr Svanbergs synpunkt var ett sådant konstaterande intressant. Han ville säga: Varför har man agerat så inom det privata näringslivet medan representanter för moderaterna nu vill förvägra det statliga Utvecklingsaktiebolaget att i motsvarande mån få ett kapitaltillskott?

Beskrivningen är faktiskt inte riktig. Det vet väl i och för sig den intresserade, och i den mån man vill ha det verifierat är det inte konstigare än att man slår upp Incentive i Svenska aktiebolag 1974–1975, där det

finns en redovisning för ett antal år tillbaka i tiden. Där ser man att aktieägartillskotten till Incentive har varit ganska begränsade under årens lopp. Detta är inte så märkvärdigt i och för sig, för det privata näringslivet har inte stora kapital liggande "arbetslösa", för att anknyta till diskussionen här nyss, som det bara gäller att sätta in i ett företag som börjar få svårigheter. Nej, den uppbyggnad av verksamheten som kommit till stånd inom Incentive har finansierats huvudsakligen med vinstmedel – vinster som företaget redan på ett tidigt stadium lyckades generera och under de första åren hundraprocentigt lät inestå i verksamheten.

Det är den vägen Incentive har gått, och det är den vägen man hade hoppats att också det statliga utvecklingsbolaget skulle ha kunnat gå.

När jag ändå har den här boken uppslagen kan jag citera ur bolagsordningen, som finns med där. I Incentives bolagsordning heter det bl. a. beträffande verksamheten: "Ett väl utbyggt och konsoliderat dotterbolag kan avyttras eller fortsätta sin verksamhet i andra sammanhang."

Det är en väldigt förnuftig politik, en förnuftig filosofi. Handelsministern beklagade i ett tidigare anförande att man inte hade följt den linjen inom det statliga utvecklingsbolaget. Det visar att handelsministern i och för sig har förståelse för idén, och det pekar väl också på att kontakterna mellan företagets ledning och departementet har varit otillräckliga. Efter dagens diskussion framstår detta ännu klarare.

Som en komponent i det sammanhanget vill jag erinra om den möjlighet man åtminstone tidigare haft, om man gripit tillfället i flykten, att förbättra Utvecklingsbolagets situation genom att på marknaden utplacera sådana dotterbolag som skulle kunna fortsätta att existera och vara livskraftiga i annan regi och som då skulle ha tillfört det statliga utvecklingsbolaget likvider och förbättrat dess ställning på ett sätt som gjort att vi i dag kanske inte hade behövt ha dessa bekymmersamma resonemang.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag uppskattar herr vice ordförandens i näringsutskottet försök i denna debatt att, som är hans vana, diskutera sakfrågan och inte ägna sig åt ett mera oartikulerat skäl-
landande, som hans partivän har sysslat med.

Utskottets vice ordförande sade emellertid att han urskiljt att det var Incentive som jag talade om. Det finns nog fler liknande företag, men låt oss ändå tala om Incentive i detta sammanhang. Han ansåg själv att man levde bra i det företaget, eftersom man hade sedan tidigare fonderade vinstmedel. Utvecklingsbolaget fråntogs Statsföretag därför att Statsföretag meddelade att det inte ens hade ekonomiska möjligheter att uppfylla Utvecklingsbolagets målsättning.

Vidare vet utskottets vice ordförande mycket väl att Incentives utveckling kunnat åstadkommas trots förluster på utveckling av olika produkter därför att man haft andra verksamheter som kunnat utjämna dem. Jag tog det som exempel på att Incentive har kunnat vänta på

Torsdagen den
11 december 1975*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

vinsterna till dess att utvecklingsarbetet slutförts. Det är något som man inte velat göra i detta sammanhang.

Sedan är det en annan sak att det skett misstag, felgrepp osv. inom Utvecklingsbolaget. Men detta är knappast tillräcklig anledning för att slänga verksamheten helt och hållet i stället för att rätta till missgreppen, försöka rekonstruera bolaget och låta det fortsätta att verka. Jag tycker att det är litet underligt att man inte är beredd att se saken på det sättet.

Jag har inte heller givit det betyget att alla privata företagare är framsynta, utan jag har bara sagt att det finns framsynta sådana företagare. Det borde också i riksdagen finnas sådan framsynthet att man kan inse, att det visserligen har begåtts misstag och att företaget kanske bitvis har misslyckats men att staten måste ha detta utvecklingsbolag. Låt oss därför rekonstruera det i stället för att använda dessa misstag till något slags försök att åstadkomma en politisk ättestupa!

Jag tycker att det är bra att utskottets vice ordförande ger prov på en riktig debattkonst när han diskuterar i sak. Men då bör han också ta avstånd från den tidigare redovisade debattkonsten hos en annan medlem av moderata samlingspartiet.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Formuleringen "försök att åstadkomma en politisk ättestupa" var inte så välfunnen. Jag vill absolut förneka att den gäller för de utskottsledamöter som har handlagt detta ärende. Jag vill lika bestämt förklara att den inte gäller för motionärerna. Jag har också när jag lyssnat till herr Burenstam Linders inlägg i dag funnit att de har präglats av konstruktiva tankar.

Vi får väl ändå inte glömma att det gäller en statlig verksamhet, där det är fråga om mycket betydande belopp av skattebetalarnas pengar. Det är pengar som sätts in efter det att de skattevägen har tagits ut från människor, som kanske lever under mycket pressade förhållanden och har bekymmer med sin egen budget. Det är inte alltid så lätt för dem att uppfylla de önskemål de vill ha tillgodosedda. Det ger ett särskilt ansvar som skiljer de statliga satsningarna från satsningen när någon köper Incentiveaktier på börsen därför att vederbörande kanske hoppas på vinst, säkrare än på en lotterivinst e. d. Man anser det mera välgrundat att engagera sig i en skickligt ledd verksamhet som tidigare har dokumenterat ett gott resultat.

Vi får inte glömma den skillnaden här i riksdagen. Det är inte våra pengar som vi spelar med utan det är andras medel som vi är satta att förvalta.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll vill frita sina kamrater i näringsutskottet genom att påvisa skillnaden mellan uttalandena i reservationen och motionen, t. ex. i fråga om orden "trygga" och "garantera". Jag kan hålla med om det, men var inte så hjärtinnerligt snäll och öppna famnen för

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

alla talare i det här sammanhanget! Jag tror det är farligt att räkna in herr Burenstam Linder bland dem som verkligen accepterat sakskalet.

Sedan bara ett litet konstaterande. Här säger herr vice ordföranden i utskottet att man måste kunna ställa andra krav på ett statligt utvecklingsbolag än på ett privat, och så talar han om skattebetalarnas pengar. Annars brukar vi säga att statligt företagande skall leva under samma förhållanden som privat företagande, men nu skall det plötsligt inte vara så längre, utan nu skall det ställas helt andra krav på det statliga företaget. Men säg det i så fall alltid i stället för att ibland maskera det genom att säga att de statliga företagen skall leva på samma sätt som de privata företagen.

Jag tror att vi kan vara överens om att detta ärende har diskuterats sakligt i utskottet. Här i kammaren vill jag inte riktigt garantera saktligheten hos alla debattörerna.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Utvecklingsbolaget har misslyckats i relation till sina målsättningar. Det enklaste är väl att erkänna detta i stället för att försöka släta över och förklara bort det. Stundtals är självkritik en konst som politiker behöver utöva.

Den bakgrundsteckning som har lämnats avseende Utvecklingsbolagets aktuella situation behöver, som jag ser det, kompletteras. För att bilden av SU:s nuvarande läge skall bli klar och för att rekonstruktionen skall ge önskat resultat måste man utgå från verkliga förutsättningar. En enkel räkneoperation visar exempelvis att den akuta situationen nu betingas av oväntat stora förluster i ett par av dotterbolagen.

Men vi bör komma ihåg att även om Samefa-förlusten räknades bort skulle Utvecklingsbolaget före den 1 juli 1976 ändå behöva ett medelstillskott i storleksordningen 10–20 milj. kr. Helt oberoende av de oväntade förlusterna skulle alltså regeringen ha behövt vända sig till riksdagen nu för att begära mer pengar; i annat fall går ekvationen inte ut.

Den principiella kritik som från folkpartihåll ofta har riktats mot missförhållanden avseende statlig företagsverksamhet har nu också riktats mot Utvecklingsbolaget och dess aktuella situation. Men att gå från den principiella kritiken till en negativ attityd är som jag ser det fel; efter den principiella kritiken måste man i stället gå över till ett konstruktivt handlande. Man kan inte låta Utvecklingsbolagets misslyckanden drabba de anställda i SU-koncernen och leda till samhällsekonomiskt sett än större förluster än dem som redan har uppstått. Därför finns det skäl att bifalla denna begäran om medelstillskott på 40 milj. kr.

En annan del av bakgrundsteckningen avser frågan med vilka förutsättningar staten går in i teknisk utvecklingsverksamhet. Där skall staten gå in på en relativt hög risknivå. Vad innebär då en relativt hög risknivå? Jo, att man tar risken för att misslyckas med fler projekt än vad som är fallet exempelvis i enskilt näringsliv. Men det innebär också att man tar risken av längre återtagandetid för den produktutveckling

man satsar på, dvs. sådana utvecklingsprojekt som är angelägna för samhället men där resultatet dröjer väldigt länge, annars är det ingen som satsar på dem. Och de projekt som har låg risknivå – ja dem tar ju näringslivet hand om ändå!

En annan del av bakgrundsbilden finner man i en hel del remissyttranden som avgavs över förslaget om inrättande av Utvecklingsbolaget. Där sade många statliga myndigheter och andra organ att de ville satsa på att tillsammans med Utvecklingsbolaget lösa tekniska utvecklingsproblem. Men när det kom till kritan, när man skulle förverkliga de intentionerna, saknades uppenbart både resurserna och viljan. Det har alltså, som jag uppfattar det, inte varit tillräcklig efterfrågan på Utvecklingsbolagets tjänster.

Det vi nu ser ett klart exempel på är det berättigade i folkpartiets envetna krav på bättre insyn i och kontroll över statliga företag. Den kritik och de konstruktiva förslag som vi har framfört i de här sammanhangen har vi naturligtvis framfört också när det gäller t. ex. kommunala bolag. Jag har själv i praktiken i min hemkommun jobbat fram insyns-, kontroll- och styrningsmodellerna avseende ett kommunalt bolag. Det går bra, om man bara har ambitionen att uppfylla de särskilda krav som måste ställas på offentligt ägda företag.

Den viktigaste uppgiften för riksdagen nu är alltså att minimera de samhällsekonomiska förlusterna genom att medverka till att de faktiska resurser som ändå ryms inom Utvecklingsbolaget inte spolieras utan förs över i en ny verksamhet på ett sätt som tillgodoser de anställdas trygghetskrav.

Jag har haft och har anledning att se Utvecklingsbolagets verksamhet också från lokala utgångspunkter. Ute i Åkersberga har Utvecklingsbolaget ungefär hälften av moderföretagets anställda, sysselsatta i olika utvecklingsprojekt. När den verksamheten etablerades möttes den med stor tilltro från kommunens sida, men tilltron har nu förbytts i oro. Den verksamhet som här bedrivs stämmer väldigt väl överens med principuttalanden av både industriministern och arbetsmarknadsministern om att man måste satsa på att lokalisera statlig verksamhet även till det yttre förortsområdet i Stockholmsregionen, där arbetsplatskvoten är mycket låg och där ofta huvuddelen av de sysselsatta har sitt jobb utanför kommunen, med två tre timmars restid per dag. Just i det sammanhanget var den här enheten av oerhört stor betydelse.

Det är alltså väsentligt att man vid rekonstruktionsarbetet tar hänsyn både till de anställda och till regionalpolitiska aspekter av den typ jag här antytt.

Industriministern gjorde ett litet uttalande som jag tycker det finns anledning att fästa viss vikt vid: Staten måste söka samverka med näringslivet för en planmässig resurshushållning. Det tyder på en delvis annorlunda inriktning än den som Utvecklingsbolaget har getts hitintills. Jag tror att man just genom att mera medvetet utnyttja Utvecklingsbolaget för enskilda projekt, i synnerhet små och medelstora företags

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

projekt, kan nå ett bra resultat i framtiden – en rekonstruktion som alltså leder till en minimering av de samhällsekonomiska förlusterna och där man tar till vara de resurser som inte minst de anställda i Utvecklingsbolaget nu representerar.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Vi har från centerpartiet varit livligt engagerade i debatten om Utvecklingsbolaget. Framför allt har vi på utskottsplanet haft tillfälle att lägga fram våra synpunkter och delta i debatten om detta företag. Vi har också väckt en motion med vissa principiella och praktiska krav med anledning av den inträffade situationen.

Jag vill här konstatera att de krav som vi reste i vår motion har i största möjliga utsträckning skrivits in i utskottsmajoritetens förslag till åtgärder. Men även om detta i och för sig är tillfredsställande har dagens debatt givit anledning till ytterligare synpunkter, och det finns skäl för oss från centern att ge en något närmare belysning av vår syn på dessa frågor.

Först och främst, herr talman, vill jag då konstatera att Utvecklingsbolaget dessvärre har gått utomordentligt dåligt. Och inte bara det – det har skötts förfärande dåligt, om man nu skall vara hård i omdömet. Anledningarna kan vara många. Det finns dock inte, som jag ser det, skäl att här försöka gräva in det förflutna alltför mycket, skaffa fram syndabocker och verkställa avrättningar. Det är bättre att försöka se framåt – det är så vi betraktar den här saken.

Men om man tänker på vad vi skrev i vår motion och de synpunkter vi utvecklade när det här bolaget kom till, så finner man att utvecklingen faktiskt har givit oss rätt. Vi sade den gången, 1968, att det inte var lämpligt att bolaget skulle ta upp tillverkning och försäljning och att det inte heller borde inträda som delägare i produktions- och försäljningsbolag. Vi tyckte att bolaget skulle koncentrera sin verksamhet till ett mindre antal projekt och ett fåtal närbesläktade områden. Om så hade skett, hade detta bolag säkerligen haft en gynnsammare utveckling och inte varit i dagens bedrövliga situation.

När det gäller att bedöma vilka åtgärder som skall vidtas måste hänsyn tas till att läget är allvarligt och att det är mycket pengar som skattebetalarna får sätta till. Och hur skall då problematiken bäst tacklas? Vi anser för vår del, herr talman, att om staten slår igen detta bolag och säger att man inte vidare skall syssla med den här saken, så är den åtgärden ungefär som att kasta ut barnet med badvattnet. Vi tycker inte att det är motiverat att göra på det sättet.

Sedan vill jag ha fastställt att så här dåligt får inte ett företag skötas. Det måste finnas möjligheter att sköta det bättre, framför allt om man försöker analysera erfarenheterna och ta reda på vad det är för fel som har gjorts.

Vi har sagt i motionen – och det har utskottsmajoriteten också blivit ense om – att det är självklart att bolaget måste rekonstrueras. Vidare

har vi sagt att bolaget lämpligast bör återfinnas inom Statsföretagsgruppen, där det måste fylla en mycket viktig uppgift. Statsföretag AB måste ha rätt och skyldighet att konkurrera framgångsrikt, och det skall ha möjligheter att konkurrera på lika villkor med det privata näringslivet. Det är en självklar sanning som inte särskilt behöver understrykas.

Men för att ett bolag av den dimensionen och med de mångfasetterade uppgifterna, delvis av närmast gigantiskt slag, skall kunna fungera tillfredsställande långsiktigt, så måste det ha ett utvecklingsorgan, ett särskilt utvecklingsföretag. Voltaire, den franske skalden, sade en gång att om inte Gud fanns så fick vi lov att uppfinna honom. Jag vill säga att om Statsföretag inte hade haft något utvecklingsbolag så hade vi fått lov att uppfinna det. Det är fullständigt nödvändigt för den fortsatta utvecklingen.

Herr talman! Vi betraktar inte detta som något slags socialism. Om nödvändigtvis någon "ism" skall beteckna vad det är fråga om, så är det som vi ser det, snarast en pragmatism. Man måste handla praktiskt och se framåt.

Men det är en besvärlig uppgift som man har framför sig därför att förutsättningarna är långt ifrån gynnsamma. Det bör ändå inte avskräcka oss från att göra de insatser som är nödvändiga. Och en av de första insatser som måste göras är som sagt enligt vår mening att överföra Utvecklingsbolaget till Statsföretagsgruppen, så att den gruppen med ägarkapital får finansiera den fortsatta verksamheten. Men jag vill då med detsamma säga att man kan inte förvänta sig att det rekonstruerade bolaget skall uppvisa några lysande resultat alldeles omgående. Det gör inte sådana här företag; de kan inte göra det på grund av förutsättningarna. Vi kan se på de stora industrikonglomeraten och ägargrupperna på den privata sidan – Wallenberggruppen och andra grupper – som har sådana här utvecklingsbolag. De har i början tagit stapplande steg på en mycket knagglig väg, innan de kommit rätt.

Det är en förutsättning från vår sida att en sådan utveckling måste komma att äga rum även med detta bolag, för den här situationen får faktiskt inte uppstå igen. Som herr Regnell påpekade är det dock skattebetalarnas pengar som det rör sig om, och dem får man hantera varsamt och på ett sådant sätt att de blir effektivt använda.

Vi har haft ytterligare en viktig förutsättning med i vårt åtgärds paket. Det skulle kunna vara risk för, om man överför Utvecklingsbolaget till Statsföretag, att det fullständigt uppslukas av Statsföretags mycket stora uppgifter och helt inkopplas bara på Statsföretags utvecklingsarbete och långsiktiga planeringar för att ge underlag för en utveckling på den sidan. Men som vi sett det är ett utvecklingsbolag av det här slaget av största betydelse för de mindre och medelstora företagen som har varit om inte misshandlade – det vore kanske för mycket sagt – så dock missgynnade i sammanhanget. Även för deras långsiktiga utveckling behövs sådana möjligheter som kan skapas av ett utvecklingsbolag som har en speciell målsättning och särskilt satsar på klara mål.

Torsdagen den
11 december 1975

*Medelstillskott till
Svenska Utveck-
lingsaktiebolaget*

Vi har då från vår sida ansett att det kunde vara lämpligt att koppla in styrelsen för teknisk utveckling, som nu också håller på att rekonstrueras, om jag skall använda ett fint ord i det sammanhanget. Det bör vara möjligt att få ett samarbete med STU, för bolaget måste även när det finns inom Statsföretagsgruppen ha till uppgift att vara en kanal för innovationer från mindre företag eller från enskilda forskare.

Om man gör rekonstruktionen med den här positiva inställningen – att dagens situation inte får upprepas, att Utvecklingsbolaget är nödvändigt såväl för Statsföretagsgruppen som för de mindre och medelstora företagen och att de nya förutsättningar som skall skapas måste bli av det slaget att bolaget på lång sikt kan komma att inte bara gå ihop utan även bli vinstgivande – tror jag det finns anledning att än en gång göra en satsning, med förhoppningen och med kravet att effektiviteten skall sättas i högsätet.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att de krav på insyn i den statliga företagsamheten, som har rests från talare både på den moderata sidan och på folkpartisidan, instämmer vi helt i. Det är svårt när företagen blir stora. Det är besvärligt med insynen även i de jättelika industri-konglomerat som börjar växa upp på den privata sidan för den delen – detta kanske inte hör hemma i dagens debatt – men det är lika besvärligt när det blir jätteföretag på den statliga sidan. Där måste skapas effektiva regler för den insyn som är behövlig. Jag har den uppfattningen – även om jag som en av riksdagens representanter i Statsföretags bolagsstämma har fått en hel del nyttig insyn – att dessa regler kan förbättras ytterligare. Det anser jag är en av de ytterligare målsättningar som vi skall ha i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Hovhammar och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Hovhammar och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 261

Nej – 51

§ 2 Upprättande av ett europeiskt rymdorgan m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:58 om Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av ett europeiskt rymdorgan m. m. jämte motion.

I propositionen 1975/76:58 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. godkänna Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av ett europeiskt rymdorgan (ESA),
2. anta förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att riksdagen godkänner Sveriges anslutning till en konvention angående upprättande av ett europeiskt rymdorgan (ESA). Denna konvention avses ersätta den konvention för upprättande av Organisationen för europeisk rymdforskning (ESRO), som Sverige undertecknade år 1962 och som trädde i kraft år 1964. Anslutningen till den nya konventionen innebär inte några förändringar i Sveriges deltagande i de samarbetsprogram på rymdområdet som tidigare har godkänts av riksdagen.

Vidare föreslås en av godkännandet betingad ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.”

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1975/76:97 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1975/76:58,
2. att riksdagen uttalade sig för att det svenska rymdsamarbetet borde ske i former, som saknade de i propositionen föreslagna politiska bindingarna och som möjliggjorde ett bredare samarbete med olika länder, företrädesvis de nordiska.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:58 och med avslag på motionen 1975/76:97 skulle

1. godkänna Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av ett europeiskt rymdorgan (ESA),
2. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.

Torsdagen den
11 december 1975

*Upprättande av ett
europeiskt rymdorg-
an m. m.*

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:97 skulle

1. avslå propositionen 1975/76:58,

2. som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anför.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Regeringens proposition liksom utskottet förordar Sveriges anslutning till ett nytt europeiskt rymdorgan, ESA.

Rymdsamarbetet får därmed en väsentligt mer bindande och kvalificerad form än tidigare. Man kan säga att den rent rymdtekniska karaktären relativt sett blir mindre och att den forskningspolitiska och industripolitiska innebörden alltmer framträder.

Vpk är naturligtvis inte motståndare till olika former av rymdtekniskt samarbete med andra länder. Men den synnerligen egenartade form det här presenterade samarbetsprojektet fått måste man enligt vår mening rikta skarp kritik emot. Jag tillåter mig att sammanfatta denna kritik i fyra väsentliga punkter.

1. Det nya organet ESA har enligt konventionstexten till uppgift att genomföra en långsiktig rymdpolitik gemensam för medlemsländerna. ESA skall också samordna medlemsländernas industripolitik och forskningspolitik i de avsnitt där den har relevans för ESA:s arbete.

Vad betyder detta? Det betyder att ett väsentligt avsnitt inom en avancerad och framtidsbetonad industrisektor kommer att styras av ett utländskt organ. Ett betydelsefullt led i svensk industripolitik kommer att undandras regeringens och riksdagens kontroll. Sveriges riksdag berövas ytterligare en möjlighet att påverka sociala och industripolitiska prioriteringar i den långsiktiga utvecklingen. Ett utländskt organ kommer att påverka dessa prioriteringar i berörda stycken.

2. Svenska forskningsresurser skall ställas till andra länders förfogande och användas inom ramen för en av dessa länder bestämd rymdpolitik. Svensk forskningspolitik i stort måste då acceptera detta som en del i sin totala prioritering. Det betyder att hur statliga forskningsresurser skall användas inte längre fritt och obundet kan beslutas av riksdagen. Om man här i kammaren skulle komma fram till att resurser bör prioriteras annorlunda, är man ur stånd att förverkliga detta i de delar rymdorganet bestämt över resurser och projekt. Dessutom förhåller det sig så att svenska forskningsresultat och data inom rymdsamarbetets ram blir rymdorganets egendom. Svenska institutioner och svenska möjligheter kan inte förfoga över denna teknik och detta kunnande.

3. Rymdtekniken i Västeuropa omhänderhas av ett fåtal mycket stora och inflytelserika privata koncerner. Dessa koncerner tillhör vad man kallar det militärindustriella komplexet. Deras civila rymdprogram är en liten del i en totalsatsning som i huvudsak är ägnad militär forskning och rustningsproduktion. Dessa industrikoncerner har ett uppenbart intresse av att politiskt påverka medlemsländernas handlande i överens-

stämmelse med denna sin militära inriktning. Det utgör grunden för de militära rustningarna inom NATO. De är nära knutna till NATO:s politik. Nu skall alltså dessa koncerner få påverka svensk forskning och svensk industripolitik.

Det är mot denna bakgrund man skall se påståendet att ESA-projekten uteslutande skall tjäna fredliga ändamål. Påståendet är i sak delvis felaktigt – i ESA uppgår det tidigare samarbetsprojektet ELDO som har en markerat militär inriktning och hela tiden haft det – och kommer därtill i en underlig dager när det fredliga samarbetet bedrivs som ett bihang till en jättelik rustningsindustriell intressegemenskap.

Vpk menar att den västeuropeiska rustningsindustrin inte skall styra svensk industri- och forskningspolitik. Vi menar också att den svenska industrin rent kommersiellt kan väntas förlora på affären. Tanken med det svenska deltagandet sägs bl. a. vara att industrin skall få igen i form av beställningar vad man satsat på utvecklingsarbete o. d. Detta är inte bara osäkert, det är direkt osannolikt. Erfarenheten hittills har visat att Sverige får igen betydligt mindre än det tvingas ställa upp med. I praktiken finansierar alltså svenska staten en del av den privata europeiska rustningsindustrins utvecklingsarbete. Dessutom finns det mycket märkliga inslag i den del av avtalet som handlar om hur man fördelar beställningar i relation till utvecklingsinsatser. Ett finurligt poängsystem, som helt bestäms av rymdorganet, skall tillämpas. Poängen varieras med hänsyn till bl. a. en rad icke omedelbart ekonomiska och kvantitativa faktorer. Det ger möjlighet att utnyttja ett enskilt medlemsland, att slippa ge igen motsvarande beställningar men trots det via manipulationer med poängsystemet hävda att landet får igen lika mycket som det satsar.

4. Den politiska inriktningen på samarbetet är märklig ur flera synvinklar. I propositionen säger man att man skall skapa ett europeiskt rymdsamarbete. Så är inte fallet. Det är uteslutande ett västeuropeiskt samarbete. Det är ett samarbete där majoriteten kontrolleras av NATO-länder plus länder som på annat sätt är knutna till det västliga militära allianssystemet. Det är EG-länder och deras stora privata industrikoncerner som har den reella kontrollen.

Samarbetet har också dålig nordisk förankring. Danmark som NATO- och EG-land är med. Men två av de övriga grannländerna, Norge och Finland, är inte med. Man frågar sig om det inte funnits större skäl att i första hand söka ett skandinaviskt samarbete på detta område i stället för att ingå i ett samarbete som skiljer Sverige från två nordiska brodernationer.

En speciell detalj har ett aktuellt utrikespolitiskt intresse. Terrorn och arresteringarna i Spanien trappas nu återigen upp. Juan Carlos-regimen visar sig trogen Francotraditionen. I detta läge manifesterar Sverige sin vilja att nu ingå i ett samarbete om rymdpolitik, forskningspolitik och industripolitik med Spanien. Svenska forskningsresultat skall obligatoriskt kunna ställas till förfogande bl. a. för Spanien. Svenska utvecklingspengar skall resultera i kontrakt åt de storindustriella filialer inom

rymd- och rustningsindustrin som är belägna bl. a. i Spanien – och det är åtskilliga, bl. a. många tyska koncerner.

I samband med avrättningarna av baskiska oppositionella avbröt Sverige som en politisk demonstration förhandlingarna om samarbete med Spanien på kärnkraftsområdet. I dag svänger attityden. Nu blir Spanien en värdig samarbetspartner på ett annat politiskt och teknologiskt viktigt område. Jag har svårt att få detta att gå ihop. Jag kan framför allt inte få det att stämma med den attityd till Spanien som det borde vara en självklarhet för en civiliserad nation och i synnerhet dess arbetarrörelse att inta.

Som synes erbjuder det föreslagna samarbetsavtalet en lång rad besvärliga problem. Jag förutsätter att utskottets talesman inte är blind för dessa problems existens. Och i så fall frågar jag: Hur skall ni komma till rätta med dem? Tills det har skett, tills man kommit till rätta med problemen, kommer vpk att motsätta sig denna typ av avtal.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr RASK (s):

Herr talman! Som herr Svensson i Malmö tidigare sagt handlar detta betänkande om Sveriges anslutning till konventionen om upprättande av ett europeiskt rymdorgan. Men i sak och i och för sig är det inget nytt ställningstagande som riksdagen nu gör. Vi har sedan 1964 deltagit i Organisationen för europeisk rymdforskning, förkortat ESRO.

Vad det *nu* gäller är att den konvention som gällt för Sveriges deltagande i ESRO, skall ersättas med Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av ett nytt europeiskt rymdorgan, ESA. Det är alltså fråga om en omorganisation av ett europeiskt rymdforskningsorgan.

Enligt propositionen 1975/76:58 kommer anslutningen till den nya konventionen inte att innebära några förändringar i de åtaganden som gäller de samarbetsprogram på rymdområdet vilka tidigare har godkänts av riksdagen.

Vad som är väsentligt att framhålla i det här sammanhanget är vad näringsutskottet säger i betänkandet, nämligen att ESRO:s uppgift har varit en verksamhet inriktad på uteslutande fredliga ändamål inom rymdforskning och rymdteknik. Det europeiska samarbetet inom den nya rymdorganisationen skall fullfölja den tidigare organisationens uppgifter och således inriktas uteslutande på fredliga ändamål.

Vad som åsyftas är framför allt en starkare betoning av vikten att genom samordning av ESA:s och medlemsstaternas resurser uppnå största möjliga fördel för medlemsstaterna och deras industrier. De resurser som erfordras för verksamheten inom rymdområdet är nämligen av en sådan storleksordning att en enskild stat eller de nordiska staterna i samarbete, som reservanten vid utskottets betänkande pläderar för, inte alls har möjligheter att fullfölja ett sådant rymdprogram som konventionen förutsätter.

I samordningen av resurser ligger också som en väsentlig linje viljan

till oberoende gentemot en monopolställning på detta område för exempelvis USA och Sovjet.

I vpk-motionen 1975/76:97 sägs att de svenska insatserna för västeuropeisk rymforskning och rymdteknologi ligger nära 100-miljoners-strecket. Detta är en felaktig uppgift. Under innevarande år satsas av Sverige sammanlagt 65 miljoner på rymdforskning. Av denna summa går 50 miljoner till det europeiska samarbetet och de återstående 15 miljonerna till Sveriges egen forskning på detta område, bl. a. då den verksamhet som pågår i Esrange utanför Kiruna.

Det är väl också att ta till litet för starka ord när herr Svensson i Malmö i sin reservation skriver att anslutningen till rymdforskningsorganisationen på sikt kommer att medföra att den svenska industrins utveckling – och då främst inom tekniskt avancerade områden – kommer att styras av utländska kapitalintressen. Detta tror väl ändå inte herr Svensson i Malmö själv på? Men det går i allmänhet fort när herr Svensson i Malmö formulerar sig, och i detta fall tror jag att det har gått litet väl fort

Det är f. ö. idel betänkligheter som herr Svensson i Malmö anför mot en anslutning till konventionen angående upprättande av ESA. Det har han gjort i sin reservation, och han har gjort det i sitt anförande här. Men han måste väl ändå erkänna, att vi har fått och troligtvis också kommer att få mycket av ny teknologi och praktiska nyttigheter tillbaka. Det är väl ändå på det sättet att inom sådana områden som telekommunikationer, navigation, meteorologi och fjärranalys kan kunskap och praktisk tillämpning ha stor betydelse för både industrin och landet.

Ett exempel kan vara satelliten Maros, som utvecklats inom ESRO och som skall placeras i rymden om ett par år. Denna satellit gör det möjligt att upprätta telefonförbindelser med fartyg ute till havs.

Till sist vill jag bara med några ord beröra medlemsstaternas finansiella bidrag till ESA. Jag gör det därför att jag tidigare påvisat en felaktighet i vpk-motionen. Det finansiella bidraget till ESA utgår först i form av en grundavgift, som står i förhållande till varje medlemsstats genomsnittliga nationalinkomst under de tre senaste åren. Sedan utgörs det finansiella stödet av bidrag till program för samverkan mellan ESA och den enskilda medlemsstaten. Dessa båda former av finansiell satsning till den europeiska rymdorganisationen utgör under innevarande budgetår tillsammans 50 miljoner.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på båda punkterna i näringsutskottets betänkande nr 17.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Den Raskska skadeglädjen över felaktiga uppgifter skall jag bara kommentera genom att säga att det bör vara ett väl känt förhållande för herr Rask att alla officiella uppgifter här i Sverige om forskningspolitiska satsningar som regel är för lågt upptagna på grund av ofullständiga redovisningar. Det är ett väl känt faktum, och den av oss anförda

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

*Upprättande av ett
europeiskt rymdorgan
m. m.*

Torsdagen den
11 december 1975

*Upprättande av ett
europeiskt rymdor-
gan m. m.*

siffran ligger säkerligen betydligt närmare sanningen än den underskat-
tande siffra som herr Rask anför. Det är en detalj i sammanhanget.

Sedan sade herr Rask att det här är ingenting nytt – det är någonting
som vi haft tidigare, det är bara en litet annorlunda form. Det stämmer
väl inte! Nu är det väl herr Rask som far med oriktiga uppgifter, för
det finns åtminstone två viktiga faktorer som är helt nya.

Först och främst har det kommit in en industripolitisk och forsknings-
politisk sida av saken, som är väsentligt mer styrande för dessa delar
av den svenska politiken än vad de tidigare samarbetsformerna var.

Sedan är det så – om jag är rätt underrättad, och jag bygger i det
avseendet på Jan Annerstedts bok Makten över forskningen – att till
ELDO-projektet, dvs. den militärt orienterade delen av det här rymd-
komplexet, gav Sverige tidigare ingenting. Men nu har ELDO-projektet
bakats in i det nya större samarbetsprojektet ESA, till vilket Sverige
kommer att bidra med en gemensam pott.

Det betyder alltså att detta ingalunda uteslutande är en satsning på
fredliga uppgifter. Dessutom skall man vara litet försiktig med uttrycket
”uteslutande fredliga medel”, därför att man måste se detta i perspektivet
att det är rustningsindustrier och rustningskoncerner som hela tiden syss-
lar med de här sakerna och att även den formellt icke militära delen
av deras verksamhet har relevans till och är indirekt kopplad till deras
huvudändamål, dvs. upprustning.

Så sade herr Rask att han inte var rädd för att det skall bli någon
utländsk styrning av svensk industri och politik. Det må jag väl ändå
säga är märkligt. Jag menar inte att den sak vi debatterar i dag skulle
vara speciellt avgörande eller medföra någon stor förskjutning av makt-
förhållandena, men tillsammans med en rad andra ting, herr Rask, är
detta beklagligt. Vi har dessa växande multinationella koncerner som
etablerar sig här och som villigt och ofta med stor hänsynslöshet gör
sina dispositioner på den svenska arbetsmarknaden. De har ett växande
inflytande. Vi har det växande beroendet av EG, där vi förbundet oss
att acceptera dess principer för hur kapitalrörelser skall få fullföljas, och
vi har nu som ytterligare ett exempel och ytterligare en punkt i detta
stora komplex av förändringar den ökade bundenheten inom ett avsnitt
av svensk industri- och forskningspolitik.

Till sist vill jag ställa några frågor till herr Rask. Jag är förvånad över
att en representant som säger sig företräda arbetarrörelsen diskuterar på
det sätt som herr Rask gör.

Om man studerar hur herr Rask diskuterar, märker man att han talar
om detta projekt och denna teknik som om det var någonting politiskt
fullständigt neutralt. Allt tekniskt samarbete är bra, eftersom det hjälper
utvecklingen framåt. Men har det då undgått herr Rask att det i svensk
fackföreningsrörelse i dag förs en mycket seriös diskussion om forsk-
ningsprioriteringar och om vem som skall få styra forskningspolitiska
initiativ och anslag? Svenska fabriksarbetareförbundet har i ett särskilt
uttalande om just forskningspolitiken fäst uppmärksamheten på det för-

hållandet att svensk arbetarrörelse och fackföreningsrörelse har så ringa inflytande över forskningspolitiken, att den ligger i universitetsbyråkra-
tins och de privata stora koncernernas händer.

Om man nu genom detta avtal kanaliserar in resurser i en bransch, vars nytta för det svenska folkflertalet och för folkflertalet över huvud taget i Europa nog är ganska diskutabel – i varje fall måste detta område ställas betydligt längre tillbaka än många av de viktiga sociala områden som nu är underförsörjda – och på detta sätt binder svenska forsknings-
resurser, binder man även möjligheterna till sådana omprioriteringar som kan vara angelägna för svensk arbetarrörelse. Svensk arbetarrörelse utövar ju inte något nämnvärt inflytande på hur forskningsresurserna används. Min första fråga är då: Hur ser herr Rask på problemet att detta tenderar att förhindra angelägna politiska omprioriteringar?

Till slut: Hur ser herr Rask på de problem som uppstår, när Sverige i nuvarande politiska läge ingår denna typ av samarbete med Juan Carlos-regimens Spanien? Det må väl ändå vara tillåtet att såsom representant för en riktning inom svensk arbetarrörelse påminna om vad regimen i Spanien historiskt representerar för svensk och internationell arbetar-
rörelse. Tycker herr Rask att det är utrikespolitiskt lämpligt att Sverige ingår denna typ av samarbete med det fascistiska Spanien?

Herr RASK (s):

Herr talman! Bara några ord till herr Svensson i Malmö. Han diskuterar på sitt sätt både i dag och alltid. Jag skall inte fälla några värdeomdömen om hans sätt att diskutera.

Herr Svensson talar om en helt förändrad forskningsinriktning för ESA. Både forskning och industripolitik har tidigare ingått i ESRO. Det är alltså en omorganisation av denna rymdorganisation som vi nu diskuterar.

Vi debatterar inte några större frågor – näringsutskottets betänkande nr 17 och ingenting annat. Men sin vana trogen inför herr Svensson helt andra saker i resonemanget.

ELDO läggs ned i och med att den nya rymdorganisationen bildas. En del av ELDO:s tillgångar överförs till ESA.

Jag är medveten om att man kan diskutera vad som är krigsmateriel och vad som tjänar krigsindustrin. Men jag undrar ändå om inte även lastbilar i krigssituationer kan betecknas såsom krigsmateriel – och bil-
industrins vara eller inte vara skall vi väl inte diskutera här i kväll?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag är ledsen att jag inte kan åstadkomma den av herr Rask förväntade idealsituationen att vi diskuterar varje ärende utan någon som helst tanke på dess större sammanhang och dess politiska anknytning till de uppfattningar som svensk arbetarrörelse står för och bör stå för. Det är nu en vana för oss socialister att göra de kopplingarna. Det är att beklaga att herr Rask inte har samma goda vana.

Låt mig återigen upprepa två frågor som herr Rask inte har svarat

Torsdagen den
11 december 1975

*Upprättande av ett
europeiskt rymdorg-
gan m. m.*

på och som är väsentliga ur arbetarrörelsens synpunkt i det långa forskningspolitiska och industripolitiska perspektivet. Tycker herr Rask att det, när man ingår i ett samarbete på en teknologiskt och industripolitiskt viktig och delvis, kan man väl säga, farlig sektor, i första hand är de stora rustningskoncernerna i EG-länderna som är det lämpligaste urvalet av samarbetspartners? Vore det inte lämpligt för en neutral nation, som ändå vill säga sig ha en arbetarregering, att välja ett något vidsträcktare och något mera balanserat urval av samarbetspartners? Och vad anser herr Rask om att Sverige i den nuvarande situationen ingår ett industripolitiskt, forskningspolitiskt och rymdpolitiskt samarbete med Spanien?

Herr RASK (s):

Herr talman! Svensk socialdemokratis inställning till Spanien känner herr Svensson i Malmö väl till.

Låt mig vidare säga att tio västeuropeiska stater skall ratificera konventionen. Bland dessa tio är, som herr Svensson i Malmö tidigare sade, Danmark men även Schweiz, Holland, Belgien, Frankrike och England. Det är inte alls något ensidigt urval.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Om urvalet består av nationer av vilka den överväldigande majoriteten är knuten till ett bestämt militärt allianssystem och samtliga dessutom är kapitalistiska industrinationer och samarbetspartnern i fråga också i praktiken är dessa nationers stora industriella rustningskoncerner, är det då, herr Rask, ett allsidigt samarbete? Jag bara frågar. Vi skall väl inte använda den typen av orimliga påståenden. Det är ett problem, som även herr Rask måste se i ögonen, att det är ett ensidigt samarbete.

Till sist: Jag vet att svensk socialdemokratis inställning till Spanien är väl känd. Det är inte detta vi diskuterar. Jag beklagar att regeringen, utskottet och herr Rask just nu håller på att göra den mindre väl känd.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö be-

gärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 14
Avstår - 1

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

Ändring i brottsbalken

§ 3 Ändring i brottsbalken

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1975/76:16 med anledning av propositionen 1975/76:42 med förslag till lag om ändring i brottsbalken jämte motioner.

I propositionen 1975/76:42 hade regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:163) om införande av brottsbalken.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i brottsbalkens bestämmelser om grov stöld, rån, återfall, villkorlig dom och skyddstillsyn.

Beträffande grov stöld innebär förslaget att inbrott utgår bland de i lagtexten angivna omständigheter som skall särskilt beaktas vid bedömningen huruvida brottet är grovt. Lagrummet kompletteras i stället med ett nytt rekvisit som tar sikte på om gärningen är av särskilt hänsynslös art. I fråga om bestämmelserna om rån föreslås bl. a. den ändringen att möjlighet öppnas för domstolarna att från rånstödandets tillämpningsområde undanta förfaranden av mindre allvarlig art och att i stället döma för annat brott som förfarandet innefattar, t. ex. misshandel och snatteri.

Det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet har under senare tid i allt större utsträckning inriktats på att minska användningen av frihetsberövande påföljder och att avkorta längden på de frihetsberövanden som ändå anses oundgängliga. I linje härmed föreslås att bestämmelserna om förhöjt straff i vissa fall vid återfall i brott upphävs. Vidare föreslås ett tillägg varigenom domstolarna får möjlighet att med anledning av ny brottslighet kombinera ett förordnande om fortsatt villkorlig dom eller skyddstillsyn med ådömande av ett särskilt bötesstraff.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:75 av fru Wiklund (c) och herr Polstam (c), vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1975/76:42 uttalade att tillgrepp i någons bostad skulle bedömas som ett särskilt straffvärt förfarande, samt

1975/76:76 av herrar Winberg (m) och Lidgard (m), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att som kvalifikationsgrund för grov stöld i lagtexten skulle införas

Torsdagen den
11 december 1975

Ändring i brottsbalken

att brottet skett i någons bostad,

2. att hos regeringen begära förslag till sådana lagändringar att begreppet råntvång även efter nu föreslagen ändring i 8 kap. 5 § brottsbalken fick en entydig utformning.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande grov stöld skulle dels med anledning av propositionen 1975/76:42 samt motionen 1975/76:76 i denna del (yrkande 1 delvis) och motionen 1975/76:75 godkänna vad utskottet anfört i detta hänscende,

dels med avslag på motionen 1975/76:76 i vad däri yrkats ändrad lagtext (yrkandet 1 delvis) anta 8 kap. 4 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken,

2. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i brottsbalken i den mån det inte behandlats under 1 med den ändring att ikraftträdandebestämmelsen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att lagen skulle träda i kraft den 1 april 1976 i stället för den 1 januari 1976 enligt regeringens förslag.

3. att riksdagen beträffande översyn av bestämmelserna om råntvång skulle avslå motionen 1975/76:76 i denna del (yrkande 2),

4. att riksdagen skulle bifalla det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1964:163) om införande av brottsbalken med den ändring att ikraftträdandebestämmelsen skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att lagen skulle träda i kraft den 1 april 1976 i stället för den 1 januari 1976 enligt regeringens förslag.

Reservation hade avgivits av fröken Mattson (s), herrar Larfors (s) och Jönsson i Malmö (s), fru Bergander (s), herrar Nilsson i Visby (s) och Lövenborg (vpk) samt fru Andersson i Kumla (s) som beträffande grov stöld ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:75 samt motionen 1975/76:76 i denna del (yrkande 1) skulle anta 8 kap. 4 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Det finns en liten rad i justitieukskottets betänkande nr 16, i slutet på utskottets ställningstagande, som i varje fall enligt min bedömning karakteriserar hela ärendet. Utskottet föreslår enhälligt att ikraftträdandet skjuts från den 1 januari 1976 till 1 april 1976.

Vi socialdemokrater och kommunisten i utskottet är reserveranter, men vi har enhälligt gått med på denna förskjutning helt enkelt av den anledningen att landets domstolar, vilket utfallet än blir av detta ärende, måste få tid på sig att anpassa sig till annorlunda bedömning av begreppet grov stöld.

Detta ärende är komplicerat. Det har också redan börjat förekomma i debatter och i ledare i pressen. Ganska intressant är en ledare som

helt nyligen fanns i en borgerlig, moderat Stockholmstidning, som enbart utgick ifrån begreppet hemfrid och diskuterade kring detta. I ett litet stycke säger man, att utrymmet inte tillåter närmare diskussion av det intressanta juridiska problemet, nämligen vad som skall rubriceras som grov stöld. Det må nu vara sagt, fortsätter tidningen, att det är möjligt att herr Geijer har rätt i att man mer allmänt sett bör undanta inbrott som särskild kvalifikationsgrund. Sedan fortsätter tidningen dock med att gå in på tanken om hemfrid och den allmänna opinionen.

Jag tror att detta är ett sätt att ytterligt förenkla det här ärendet. Därför kommer jag, fastän jag är reservant, att gå ganska grundligt till väga när jag presenterar tankegångarna bakom propositionen och reservanternas ställningstagande till frågan.

Skall man se det historiskt har man egentligen anledning att gå nära nog hundra år tillbaka. Ända fram till 1 januari 1965 gällde 1864 års strafflag. Den ersattes av den nuvarande brottsbalken. I brottsbalken finns stöldbrotten upptagna i 8 kap. För stöld straffas den, säger brottsbalken, som olovligen tar vad annan tillhör med uppsåt att tillägna sig det om tillgreppet innebär skada. Enligt bestämmelsen i 4 § andra stycket skall vid bedömandet huruvida brottet är grovt särskilt beaktas om det förövats medelst inbrott eller avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämnen eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Brottsbalken innebar ingen saklig ändring då det gäller exempel på kvalifikationsgrunder för grov stöld. Men, och det är här problemet ligger, däremot höjdes straffminimum från att tidigare ha varit straffarbete i en månad eller fängelse i två månader till frihetsstraff i lägst sex månader. Det var samma höjning av minimistraffet som samtidigt genomfördes för vissa andra grova förmögenhetsbrott. Avsikten med ändringen av straffminimum var ursprungligen, och enligt förarbetena, endast att förskjuta gränserna mellan normalfallen och den grova formen av brott och alltså inte att åstadkomma en straffskärpning i och för sig.

Jag tillhörde, herr talman, första lagutskottet som arbetade ett år med nuvarande strafflag. Jag erinrar mig mycket väl det remissutlåtande som hade kommit från Advokatsamfundet, där samfundet uttalade sina farhågor för att denna straffskärpning kanske kunde få en icke önskvärd effekt, alltså en starkare och strängare bedömning av grövre brott. Det har sedan visat sig att så verkligen har blivit förhållandet.

I justitiedepartementet har man utarbetat en promemoria och den promemorian upptar bl. a. ett par rapporter som brottsförebyggande rådet har initierat; en av professor Thornstedt och en av hovrättsrådet Grönvall

Grönvalls rapport är enligt vår åsikt alldeles särskilt intressant. Han påpekar att höjningen av straffskalans minimum för grov stöld har lett till en inte avsedd skärpning av straffutmätningen genom att man inte till normalfallen av stöld fört över de lindrigare brott som tidigare bedömdes som grov stöld. När han resonerar om orsaken anger hovrätts-

Torsdagen den
11 december 1975

Ändring i brottsbalken

rådet Grönvall att förarbetena är föga vägledande för att avgöra rubriceringsfrågan; ungefär samma slutsats som Advokatsamfundet drog redan 1963 och 1964 då utlåtandet över förslag till brottsbalk lades fram.

Hans rapport tyder på att strafftiderna för stöld och grov stöld ändrats under åren 1961–1970. För stöld har medelvärdet för de utmätta frihetsstraffen minskat från 3,7 månader till 3,2 månader. Däremot har det genomsnittliga frihetsstraffet för grov stöld ökat från 5 1/2 månad under den sista tiden av strafflagens tillämpning till närmare 8 månader under åren 1969 och 1970. Han frågar sig vad som kan vara anledningen till detta. Han säger att man vad det gäller brottslighetens svårighetsgrad visserligen kan göra gällande att tillgreppen efter brottsbalkens tillkomst genomsnittligt sett tycks ha avsett något större värden än under den närmast föregående tiden. Men det bör då, säger han, samtidigt framhållas att den påvisade straffskärpningen främst har avsett tillgrepp av egendom under 500 kronors värde. Att tillgreppsvärdet, åtminstone vid jämförelsevis låga belopp, tillmäts relativt liten betydelse, framgår av rättspraxis. Det finns exempel på att tillgrepp genom sommarstugeinbrott, där någon tagit föremål som haft ett värde som inte överstigit 500 kr., av domstolarna har bedömts som grov stöld. Men tillgrepp av biltillbehör för ca 1 000 kronors värde i en verkstadslokal, utan att tillgreppet föregicks av inbrott, har bedömts som enkel stöld.

Han har också en annan infallsvinkel när han skall försöka förklara det här förhållandet. Han säger att straffhöjningen även kan tänkas ha sin grund i det förhållandet att brottsklientelet ändrats, t. ex. genom att vi har fått en ökad andel yrkesförbrytare eller en genomsnittligt högre kriminell belastning hos de tilltalade. Av hovrättsrådet Grönvalls undersökning framgår att 77 % av dem som efter brottsbalkens tillkomst dömts för grov stöld var arbetslösa och att anteckningar mycket ofta förts om tecken på alkoholism – i 73 % av fallen. Dessa uppgifter passar mycket väl in i den bild vi redan tidigare har haft av kriminalvårdens klientel, nämligen att det finns starkt underlag för att hävda att det i mycket stor omfattning är fråga om ett klientel med betydande sociala problem av olika slag.

Det har förefallit hovrättsrådet Grönvall, promemorieskrivarna i justitiedepartementet och också justitieministern när han undertecknade regeringens proposition nr 42 till detta års riksmöte mindre sannolikt att detta klientel skulle vara särskilt straffvärt. Därför finns det verkligen starka skäl för antagandet att de tillgreppsbrott som enligt strafflagen regelmässigt bedöms som grov stöld i praktiken i de allra flesta fall också kommit att rubriceras som grov stöld enligt brottsbalken. Eftersom det genomsnittliga frihetsstraffet har, som jag nämnde tidigare, ökat drar man slutsatsen att en sådan utveckling verkligen inte var åsyftad. Under åren 1965–1971 dömdes mellan 4 000 och 5 300 personer för grov stöld. Alla uppgifter som finns tillgängliga tyder på att det därmed till allra största delen var fråga om inbrottsstöld.

I departementspromemorian säger man att allt detta talar för att brotten

i ett betydande antal fall snarare tyder på det förhållandet att de är oöverlagda och begångna under alkoholpåverkan. Därför kan de knappast tas som uttryck vare sig för någon särskild yrkesskicklighet eller för vad man numera menar med kvalificerad kriminalitet. Och därför har man kommit till den slutsatsen att det är mer befogat att i förevarande sammanhang nå fram till en ordning som innebär att beteckningen "grov stöld" reserveras för de gärningar som – efter en mer allsidig bedömning av alla omständigheter som föreligger i det aktuella fallet – framstår som särskilt kvalificerade. Det synes därvid inte uteslutet att det i många fall kan finnas skäl att fästa större avseende vid andra moment i gärningsmannens handlingssätt än det faktum att han har begått ett inbrott.

De här resonemangen leder fram till förslagen i propositionen 42. När det gäller grov stöld innebär förslagen att inbrott utgår ur de i lagtexten angivna omständigheter som man särskilt skall beakta när man i domstolarna skall ta ställning till huruvida brottet är grovt. I stället har man fått en komplettering, ett nytt rekvisit, som tar sikte på om gärningen är av särskilt hänsynslös art. Dessa resonemang och de förslag som ligger till grund för förevarande proposition har varit ute på remiss, och praktiskt taget samtliga remissinstanser har tillstyrkt.

Det är också värt att notera att lagrådet, som har fått yttra sig, ingenting har att erinra mot att inbrottsmomentet utgår ur exemplifieringen. Lagrådet säger att man har anledning att vänta sig en mer nyanserad bedömning av inbrottsstölderna. Därmed, säger lagrådet, tillgodoser man också rådande kriminalpolitiska strävanden att begränsa användningen av frihetsberövande påföljder. Därför är lagrådets slutsats att det i och för sig inte har någon erinran mot att inbrott i fortsättningen inte tas upp som exempel på kvalifikationsgrund för grovt brott.

I ett visst avseende har departementschefen icke tagit hänsyn till lagrådets synpunkter. Lagrådet nöjer sig nämligen med att föreslå att man behåller 8 kap. 4 § utan annan ändring än att orden "förövats medelst inbrott eller" utgår. Lagrådet har icke bedömt det nödvändigt att ta in en skrivning om att gärningen varit av särskilt hänsynslös art. Utskottet har dock varit enigt i sin bedömning att 8 kap. 4 § helt kan godtas i det skick som den har framlagts av departementschefen i propositionen.

Vad är det då som har förändrat bilden under den tid vi i utskottet har diskuterat dessa frågor? Jo, till propositionen har fogats ett par motioner från center- och moderathåll. I dessa ställer man sig allmänt bakom de tankegångar som har fått en sådan talande belysning i hovrättsrådet Grönvalls rapport, nämligen att det för det mesta är socialt utslagna personer som begår inbrott, att det inte är särdeles stora belopp de lägger sig till med och att det därför finns allt skäl att ändra lagen så att den inte önskade straffskärpningen vid det som tidigare kallades för inbrott försvinner, varigenom det kan ske en mera allsidig bedömning.

Men man har i dessa motioner också – och detta finner jag särdeles inkonsekvent – framhållit att inbrott i någons hem skall bedömas särskilt hårt. Man talar om integritet, och i majoritetens skrivning, som även

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

moderaterna står bakom, sägs att man "finner det angeläget att slå vakt om de värden som innefattas i begreppet hemfrid" och att man "anser att gärningar av angivet slag i regel får anses vittna om en sådan hänsynslöshet som enligt den i propositionen föreslagna lagtexten skall utgöra en särskild kvalifikationsgrund för grovt brott. Dylika tillgrepp bör alltså" – och här kommer det som enligt vår åsikt är alldeles felaktigt – "oavsett om gärningen varit förbunden med inbrott regelmässigt bedömas som grov stöld."

Utskottsmajoriteten har alltså utifrån ett allmänt resonemang om hemfriden gått tvärtemot propositionens intentioner om strafflindring och skrivit in i betänkandet – kanske riksdagen i kväll så småningom kommer att besluta i enlighet med detta – att alla tillgrepp som görs i en bostad skall bedömas som grov stöld. Det är en straffskärpning som man knappast hade väntat sig skulle tillstyrkas av utskottets värderade ordförande, som i fjol avlämnade en motion vilken tillstyrktes av justitieutskottet. Hon tog där upp rånbegreppet och anförde att minimistraffet för rån är anmärkningsvärt högt. Där sade hon också att råntvång inte alltid är en så allvarlig sak som man skulle kunna tro när man tar del av straffsatsen för rån.

Jag tycker för min del att ungefär samma omdöme skulle kunna avges nu, inte minst om man allvarligt tar del av hovrättsrådet Grönvalls rapport. Därför har vi på socialdemokratiskt håll reserverat oss, och vi har gjort det utifrån två utgångspunkter. Den första är av rent principiell art. Vi anser nämligen att man måste, som det står i propositionen, göra en mer allsidig bedömning av de här frågorna. I propositionen talas det också mycket tydligt om varje människas behov av att kunna känna sig fredad i sitt eget hem. Det står där t. ex. på s. 21: "Den personliga integriteten och tryggheten mot störningar av vad som räknas till hemfriden bör komma i förgrunden." Detta kompletteras med det nya kriteriet, som tar sikte på om gärningen varit av särskilt hänsynslös art, och det sägs att hänsynslös art omfattar att t. ex. "ta sig in i någons hem där en människa ligger sovande eller där det finns gamla eller sjuka personer eller handikappade eller när gärningsmannen över huvud taget direkt utnyttjar det förhållandet att en person på grund av något handikapp eller annan omständighet över vilken han själv inte kan råda befinner sig i en situation som han upplever som särskilt utsatt eller på annat sätt besvärlig."

Vi anser att i enlighet med propositionens intentioner hänsyn skall tas till om brottet varit av särskilt hänsynslös art och att man bör sträva efter att få en mera allsidig bedömning i varje individuellt fall och inte enbart höfta efter normen, att om någon bryter sig in i någon annans bostad, skall brottet betraktas som grovt.

Något som ytterligare gör det hela mycket besvärligt och svårtolkat är att vi inte riktigt vet vad majoriteten egentligen menar med hemfrid. I varje fall kommer det att bli väldigt svårt att skriva tillämpningsföreskrifter och få några ledande domar. Hemfrid har nämligen inte endast

att göra med allas vår önskan att få vara trygga och fredade i våra hem, ty begreppet hem kan också gälla en tillfällig bostad. Det kan röra sig om ett hotellrum där jag tar in någon vecka eller ett par dagar, det kan röra sig om en hytt på en båt och det kan röra sig om ett tält. Straffskyddet mot hemfridsbrott avser också en gård eller trädgård som tillhör bostaden och de uthus och ekonomibyggnader som finns där. Under utskottets behandling har det t. o. m. påpekats att om man skidar i utkanten av en främmande tomt, bryter man egentligen mot hemfriden.

Vi reservanter menar att man skall ta fasta på avsikten med den föreslagna reformen, nämligen att få en påtagligt mer differentierad bedömning av sådana tillgrepp som f. n. regelmässigt bedöms som grov stöld; det gäller särskilt fall där tillgreppet föregåtts av ett inbrott. Omständigheterna kan vara av väldigt skiftande natur, och när det gäller att ta ställning till i vad mån en enskild gärning är av sådan särskilt hänsynslös art att den bör bestraffas enligt en straffskala med högre maximistraff än fängelse i två år är det enligt reservanternas mening nödvändigt att noga skilja mellan fall där andra människors integritet och känsla av trygghet och säkerhet verkligen allvarligt kränks eller hotas – t. ex. inbrott i hem där det inte kan uteslutas att någon uppehåller sig eller kan komma medan tillgreppet pågår – och fall där gärningsmannen i samband med tillgreppet gör sig skyldig till olovligt intrång i utrymme där han, även om det används för bostadsändamål, utgår från att de skadliga effekterna för andra personer av hans handlingssätt bara kan bli av ekonomisk och jämförelsevis begränsad natur.

Av denna anledning, därför att vi önskar en allsidig belysning av varje brott även av denna art och därför att vi vill komma till rätta med den icke önskade straffskärpning i fråga om dithörande brott som har vuxit fram efter den nuvarande brottsbalkens tillkomst, har vi reserverat oss.

Jag ber att få yrka bifall till den till betänkandet fogade reservationen, vilket innebär avslag på utskottets hemställan i motsvarande del.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande sade att hon inte minst mot bakgrunden av att frågan om grov stöld har väckt uppmärksamhet i dagspressen ämnade behandla ärendet grundligt. Jag tycker för min del att detta ärende är förtjänt av en grundlig behandling alldeles oavsett om det har varit kommenterat i dagspressen eller inte.

Jag skulle vilja börja med att erinra om vad man i den gamla strafflagens 20 kap. 5 § i dess äldre lydelse ansåg vara inbrott. Det är en ganska lång uppräknning, men den är mycket fullständig. Inbrott ansågs föreligga då någon "i uppsåt att stjäla, med våld å mur, vägg, golv, tak, lucka, fönster, port, dörr, lås eller annat dylikt stängsel brutit sig in i gård, hus, rum eller fartyg; eller medelst klättring över mur, vägg, port eller tak, eller medelst inkrypande genom fönster, glugg, skorsten eller annan till ingång ej ämnad öppning, eller ock genom bruk av dyrk eller falsk nyckel förskaffat sig ingång i gård, hus, rum eller fartyg; eller med våld

eller list öppnat skåp, kista, skrin eller annan förvaringspersedel, som med lås, förseglning eller annat dylikt stängsel tillsluten var, utan att den borttaga". Man lämnade alltså ingenting åt slumpen i den gamla lagtexten.

Intentionerna bakom nu gällande brottsbalk har varit att man inte som grov stöld schablonmässigt bör bedöma varje harmlöst inbrott, t. ex. när värdet av det tillgripna är synnerligen ringa. Att regelmässigt som grov stöld beteckna exempelvis en gärning då någon bryter sig in i ett snabbköp och stjälar en back öl eller i en kiosk och tar ett par limpör cigaretter kan te sig orimligt. Så tolkar inte heller lagstiftarna f. n. de bestämmelser som i dag gäller om grov stöld.

Förslagen i propositionen beträffande grov stöld syftar till att ändra rättstillämpningen när det gäller att bedöma om en stöld skall anses vara grov. Grundtanken bakom förslaget är att tillvägagångssättet vid ett tillgrepp inte längre skall tillmätas samma betydelse som hittills utan att större avseende skall fästas vid det obehag och det lidande som ett hänsynslöst agerande från gärningsmannens sida innebär. Inbrott kommer inte längre att bli en självständig kvalifikationsgrund för grov stöld. Så långt har utskottet enhälligt ställt sig bakom den av departementschefen föreslagna lagtextändringen och motiveringarna.

Jag vet inte om jag uppfattade utskottets vice ordförande rätt, men fröken Mattson poängterade särskilt att alla remissinstanser har godtagit – och att lagrådet också har ställt sig bakom – förslaget att utmönstra inbrott som särskild kvalifikationsgrund. Om det uttalandet skulle avse en polemik mot utskottsmajoriteten, så är det syftet felaktigt eftersom hela utskottet är överens om det riktiga i att man tar bort inbrott som särskild kvalifikationsgrund.

Sedan nämnde utskottets vice ordförande att man från reservanternas sida i varje fall hade fäst stort avseende vid vad hovrättsrådet Grönvall uttalade beträffande den utveckling mot en allmän straffskärpning som har skett i fråga om grov stöld efter brottsbalkens tillkomst. Men jag vill erinra om att utskottet har accepterat detta. Vi har inte velat polemisera mot den beskrivning som han har gjort. När fröken Mattson säger att han gör gällande att denna utveckling beror på att vi har en stor andel yrkesförbrytare som ägnar sig åt inbrott och att andelen grova brott har ökat, så har jag inte heller i det avseendet någon invändning att göra. Det är möjligen när man också drar slutsatsen att det egentligen är socialt utslagna personer som begår brott som jag sätter ett frågetecken.

Min personliga bedömning är att vi i dag har att räkna med att det är samma personer som kommer tillbaka gång efter gång och begår samma typ av brott och att vi alltså kan beteckna dem som yrkesförbrytare. Frågan är om man inte när det gäller yrkesförbrytare har anledning att se allvarigare på situationen.

Det är väl inte så konstigt att dessa personer rubriceras som arbetslösa, för de lever ju på brott – det är deras inkomstkälla. Men jag skall inte fördjupa mig så mycket i den här analysen. Jag bara undrar om inte en analys av brottsutvecklingen kommer att visa att vi just har att räkna

med en stor andel yrkesförbrytare som begår den här typen av brott och att det alltså är viktigt att betrakta frågan också från den utgångspunkten.

Jag vill sedan, herr talman, klargöra att det inte heller föreligger några meningsskiljaktigheter i fråga om de av departementschefen anförda exemplen när det gäller särskilt straffvärda beteenden, nämligen om tillgrepp sker nattetid hos sovande personer och när det gäller stölder hos sjuka, gamla och handikappade. Vi delar också uppfattningen att fall där betydande skadegörelse eller andra negativa följder i form av personligt obehag eller lidande förekommit bör hänföras till den strängare straffskalan.

Men jag vill klargöra, herr talman, att med detta upphör åsiktsgemenskapen i de här frågorna. I motioner från moderat håll och från representanter för centerpartiet har betonats att det finns ett särskilt behov av att vara fredad i den egna bostaden och att det är angeläget att slå vakt om vad man brukar betrakta som hemfrid. Men *propositionen* verkar i den här delen i rakt motsatt riktning. Departementschefen talar visserligen om att det är naturligt att inbrott i någons bostad bedöms som allvarligare än inbrott i ett vindskontor eller en lagerlokal och att angrepp på den personliga integriteten bör anses särskilt kvalificerade, men därmed menar nog herr justitieministern något helt annat än att värna om hemfriden i dess vanliga bemärkelse. Detta framgår inte minst när man tar del av de exempel på integritetskränkningar som enligt justitieministerns mening skall anses särskilt kvalificerade. Det är de redan berörda tillgreppen hos gamla, sjuka eller handikappade personer och tillgrepp hos sovande nattetid.

Även departementschefens uttalande att man skall fästa avseende vid om gärningsmannen var övertygad om att lügenheten eller villan för tillfället var helt obebodd är belysande för den inställning som departementschefen och regeringen har i den här frågan. Det verkar egentligen som om man inte insåg att en rationellt tänkande inbrottstjuv planerar sitt inbrott just när han har anledning att tro att bostaden är tom och när alltså risken för upptäckt är minimal. De här fallen är antagligen normalfallen, men enligt justitieministern och propositionen skall normalfallen av tillgrepp i bostad inte kvalificera för beteckningen grov stöld, även om det är fråga om inbrott – det skall krävas att det föreligger alldeles speciella förhållanden. Det är den här uppfattningen som vi inom utskottsmajoriteten inte kan ställa oss bakom. Den hemfrid som vi vill värna sträcker sig betydligt längre. Personkretsen är inte begränsad till gamla, sjuka, handikappade eller sovande, och inte heller bör det vara ett krav att tillgreppet skett nattetid för att en stöld i ett hem skall anses grov. Till hemfriden hör, menar vi, inte enbart skyddet till person, utan hemmet och de ägodelar som finns där är någonting som även lagstiftningen bör särskilt värna om.

Detta gäller ju även om man är bortrest och över huvud taget om man för längre eller kortare tid vistas på annat håll. Det är också så

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

numera att många av oss har kunnat skaffa sig sommarhus eller fritidsstuga eller vad man vill kalla det. Många av oss satsar också all fritid på att försöka göra de här fritidshusen så trivsamma som möjligt, och i dem har familjen ofta funnit en gemenskap i arbete och förströelse. I många fall är det här fråga om ett andra hem där vi vistas så ofta vi kan och där vi kanske förvarar ägodelar som visst inte alltid har så stort marknadsvärde men som har desto större affektionsvärde eller eljest är av särskild betydelse för oss.

Även de här s. k. andra hemmen anser vi böra särskilt skyddas av samhället. Inbrott där – och jag vänder mig speciellt till herr justitieministern i det här hänseendet – är inte bagateller. Som vi ser det är detta särskilt straffvärda förfaranden, oavsett om någon bor där vid tiden för tillgreppet eller inte. I enlighet härmed har de borgerliga utskottsrepresentanterna stannat för den lösning som framgår av justitieutskottets betänkande. Lösningen innebär att man godtar departementschefens förslag till ändring av lagtexten och utmönstrar inbrott som särskild kvalifikationsgrund men accepterar förslaget att det skall anges att gärningen har varit av särskilt hänsynslös art. Framför allt skall däri ligga en bedömning av om gärningen innefattar kränkning av någons hemfrid.

Det centrala i utskottsmajoritetens skrivning innebär följande. Redan det att någon olovligen tar sig in i och stjälar i annans hem skall regelmässigt anses vittna om en sådan hänsynslöshet att gärningen bör bedömas som grovt brott. Detta har utskottets vice ordförande behagat kalla för felaktigt, men vi i utskottsmajoriteten tycker att det är alldeles riktigt. Och den uppfattningen tror jag inte är i egentlig mening partiskiljande, om man talar med de s. k. gräsrotterna – ett i och för sig fånigt uttryck. Jag tror faktiskt att många människor här i landet delar den uppfattningen att man inte enbart skall ha ett skydd till person utan också ett särskilt skydd för det som betecknas med begreppet hemfrid, i varje fall hemfrid i trängre mening.

Som utskottet har uttryckt saken omfattar de fall som det här är fråga om sådana brott där gärningsmannens tillvägagångssätt också innebär hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form, alltså intrång i någons hem. Och vad som menas med begreppet hem har väl delvis framgått av vad jag tidigare sagt. Men jag bör kanske ändå understryka att begreppet hem är mindre vidsträckt än bara begreppet bostad, som ju återfinns i brottsbalkens bestämmelser om hemfridsbrott. Jag vill också, med speciell adress till fröken Mattson, understryka att utskottsmajoriteten inte har menat att man som grov stöld skall betrakta exempelvis intrång och stöld i uthus, ekonomibyggnader, trädgårdar eller sådant som i brottsbalken anges som hemfridsbrott, utan vi har velat knyta begreppet hemfrid just till det trängre begreppet hem. Detta har också klargjorts under utskottets överläggningar, men jag vill poängtera det också här, så att det sedan inte råder någon oklarhet på den punkten.

Bedömningen av om gärningen skall rubriceras som grov stöld skall alltså – och det tror jag är viktigt att understryka här – grundas på samtliga

föreliggande omständigheter. Även om någon i ett enskilt fall har stulit i samband med intrång i annans hem kan det naturligtvis föreligga omständigheter som gör att gärningen ändå inte framstår som så kvalificerad att den kan rubriceras som grov stöld. Men enligt utskottsmajoritetens mening bör huvudregeln vara att sådana tillgrepp skall bedömas som grov stöld, oavsett om gärningen har varit förbunden med inbrott eller inte.

I det sammanhanget kan det kanske vara värdefullt att nämna att motionärernas och utskottsmajoritetens uppfattning, även om den står i strid med justitieministerns, stämmer väl med de tankegångar som nyligen har framförts i den svenska kriminalpolitiken. Jag tänker då speciellt på den rapport som brottsförebyggande rådets arbetsgrupp för kriminalpolitiska frågor lagt fram och där straffrättsprofessorn Hans Thornstedt säger att enligt hans mening skulle det i dagens läge vara rimligare att tillgrepp i förening med hemfridsbrott eller olaga intrång betraktades som grov stöld än att, som nu är praxis, stöld medelst inbrott nästan undantagslöst rubriceras som grov stöld. Thornstedt menar att man också bör överväga om inte stöld av personliga tillhörigheter, som ägaren kan antas vara särskilt fäst vid eller har lagt ned mycket arbete på, bör betraktas som grov stöld. Det är sådana tankar som kommit till uttryck i utskottsmajoritetens skrivning, och de stämmer således med uttalanden som gjorts av experter inom kriminalpolitiken.

Innan jag övergår till mera allmänna reflexioner vill jag ställa en fråga till utskottets vice ordförande. Fröken Mattson sade – om jag förstod henne rätt – att det skulle bli svårt att skriva tillämpningsföreskrifter till utskottsmajoritetens ståndpunktstagande. Vad menar fröken Mattson med att det skall skrivas tillämpningsföreskrifter? Vem skall skriva dessa? Det som domstolarna har att rätta sig efter är det som står i propositionen, i utskottsbetänkandet och i det beslut som riksdagen har fattat. Det är de källorna som domstolarna skall gå efter. Mig veterligt skall det inte förekomma några tillämpningsföreskrifter. Men jag kanske kan få en förklaring på vad fröken Mattson menade, eftersom ni upprepade detta ett par gånger.

Herr talman! Avslutningsvis skulle jag vilja göra några mer allmänna reflexioner. Ingen som med intresse följt justitieministerns många inlägg i den kriminalpolitiska debatten – och vem har inte gjort det – förvånas väl egentligen så mycket över förslaget i den här propositionen. Som jag ser det är förslaget ett uttryck för den i ordets egentliga mening röda tråd som går igenom den socialistiska kriminalpolitiken. De enskildas skydd mot skada på grund av brott försvagas alltmer samtidigt som samhället med olika åtgärder ser till att skydda sina intressen. Jag tänker exempelvis på att fängelse ju är normalstraffet enligt skattebrottslagen, under det att fängelsestraffet som påföljd enligt justitieministern bör höra till undantagen när det gäller brott mot enskilda. Ändå borde den nyligen presenterade statistiken när det gäller brottsutvecklingen verkligen ge en tankeställare. Under perioden april–september i år jämfört

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

med föregående år hade inbrotten i bostad ökat med inte mindre än 32 %. Inbrott i källare och vindskontor har ökat med 46 %. Det totala antalet brott mot förmögenhet har ökat med 17 %. Till detta kommer att när det gäller inbrott i bostadslägenhet eller i villa endast 15 % av fallen klaras upp. För Stockholms vidkommande lär uppklaringsprocenten när det gäller dessa brott ligga så lågt som på 8 å 10 %. Polisen saknar som regel resurser till brottsplatsundersökningar. Flertalet anmälningar hamnar i pärmar på hyllorna. Flertalet tjuvar går fria. Allmänheten avstår från att anmäla brott – de vet att ingenting händer ändå. Både allmänhet och polis tycks ha gett upp. Det är situationen i dag när vi nu har att behandla den här propositionen. Om propositionens och utskottsminoritetens förslag skulle vinna riksdagens gillande kommer skyddet för den enskilde att ytterligare minska. Jag skulle vilja fråga justitieministern om ni verkligen menar att den här åtgärden är lämplig i dagens situation mot bakgrunden av den mycket kraftiga ökning av just denna typ av brott som vi i dag upplever.

I detta sammanhang måste jag också återkomma till det som justitieministern sade i samband med domstolsverkets öppnande, nämligen att rättvisan inte längre får kosta vad den kostar – man måste göra prioriteringar. Jag delar inte den uppfattningen. Jag menar att det är ett krav som medborgarna har rätt att ställa, att samhället satsar de resurser som behövs för att skapa största möjliga rättstrygghet och för att skydda medborgarna till liv och egendom.

Jag skulle vilja ställa en fråga till justitieministern: Får brottsligheten kosta den enskilde och samhället vad den kostar? Jag såg en uppgift i en tidning för ett tag sedan att Stockholmspolisen år 1967 räknade med att det stals genom inbrott i lägenheter och villor för en summa på över 2 milj. kr. Man räknar med att siffran under innevarande år kommer att stiga till 30 milj. kr. Tycker justitieministern att det är i detta läge som man bör framlägga en proposition som gör det ännu mer frestande att begå inbrott i någons hem, att tiden nu är inne för en väsentlig inskränkning i det skydd som tidigare har gällt hemfriden och att tiden nu är inne att säga att vi måste spara på samhällets kostnader för rättsskyddet?

Nej, herr talman, jag tror att tiden nu i stället är inne för att verkligen markera att statsmakterna är oroade över utvecklingen, att det är nödvändigt att vidta beslutsamma åtgärder till skydd för den enskilde och att det därför är nödvändigt att med straffrättsliga stadganden även fortsättningsvis skydda hemfriden. Det måste nu klargöras att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att minska de stora ekonomiska förluster som enskilda medborgare får vidkännas genom den ökande brottsligheten. Det är slutligen nödvändigt att vi nu inte längre förhalar den alltför gamla frågan om ersättning till brottsoffer.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan. Men innan jag slutar skulle jag avslutningsvis vilja ge en mycket blygsam blomma till herr justitieministern för att han nu äntligen tillmötesgått

de motionärer som under några års tid föreslagit dels de ändringar beträffande rånstadgandet som nu presenteras i propositionen, dels att man skulle kunna förena villkorlig dom och skyddstillsyn med dagsböter.

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

Ändring i brottsbalken

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är förbluffande att höra sådana omdömen som fru Kristenssons om ett lagförslag som i sin helhet har tillstyrkts av postverket, kriminalvårdsstyrelsen, Landsorganisationen, Svenska bankförbundet, Svenska försäkringsbolagens riksförbund, Föreningen Sveriges skyddskonsulenter och skyddsassistenter. Dessa och en lång rad andra instanser har tillstyrkt förslaget att slopa inbrott som exempel självständig kvalifikationsgrund. Till detta kommer att lagrådet, vars omdömen fru Kristensson annars brukar åberopa nära nog som en katekes, har ställt sig bakom förslaget. Jag tycker att man får en helt annan bild än den fru Kristensson förmedlade när man ordentligt studerar propositionen.

Jag vet inte om jag uppfattade fru ordföranden rätt när jag fick intrycket att fru ordföranden tror att det fortfarande finns en lång rad yrkesförbrytare. Det är mycket möjligt att det gör. Men jag citerade hovrättsrådet Grönvall, som dock studerat utvecklingen från 1961 till 1970 och kommit fram till att 77 % av dem som efter brottsbalkens tillkomst dömts för grov stöld var arbetslösa och att 73 % i sina handlingar hade anteckningar om tecken på alkoholism. Jag tror med andra ord att det finns fog för att säga att huvuddelen av dem som har dömts för inbrott enligt domstolarnas bedömning är socialt utslagna.

Det som enligt vår uppfattning är betänkligt med majoritetens ställningstagande – jag tänker då på införandet av hemfridsbrottet i sammanhanget – är att det kommer att bli mycket svårtolkat. Man har inte föreslagit någon ändring i lagtexten, men man vill ändå föra in begreppet hemfrid. Man säger att stöld i annans hem, även om den inte är förbunden med inbrott, regelmässigt skall bedömas som grov stöld. Jag är visserligen ingen jurist, men enligt vad jag tror mig förstå kommer då alla sådana brott att hamna i en högre strafflatitud. Utskottet fortsätter sedan med att säga att man självfallet skall ta hänsyn till alla föreliggande omständigheter. Man frågar sig då om detta kommer att ske ovanför denna strafflatitud. Följden kan alltså bli en skärpning.

Av den anledningen gick jag in på domstolarnas tillämpning. Jag menade att domstolarna kommer att få svårt med rättstillämpningen – man kan läsa fel efter en lång dag. Jag tror och är övertygad om att domstolarna kommer att få svårt att finna sig till rätta innan de kommit fram till en lämplig rättstillämpning.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar vice ordföranden för detta klargörande. Hon menade alltså inte att tala om tillämpningsföreskrifter utan avsåg att säga att domstolarna möjligen kunde få svårigheter med rättstillämpningen. Då har vi åtminstone fått klarhet på den punkten.

Jag vill med en viss envishet återkomma till vad jag sade i mitt första inlägg, nämligen att hela utskottet är ense om att man skall slopa inbrott som självständig kvalifikationsgrund. Remissinstanser, lagråd, utskottsmajoritet och utskottsminoritet har denna uppfattning. Det är därför ingenting att polemisera om.

När det sedan gäller frågan om hur stort antalet yrkesförbrytare är kan jag inte säga att jag vet någonting om det med bestämdhet. Men jag tycker att alla informationer som man får från polisens arbete tyder på att det ständigt är samma personer som kommer tillbaka, att de ägnar sig åt kriminalitet som någon form av yrkesutövning. Det är inte så konstigt att de inte skaffar sig något annat yrke, eftersom de livnär sig på kriminalitet – det kan man ju också göra, även om det inte är så aktningsvärt.

Utskottets vice ordförande säger till slut att det måste bli väldigt svårt för domstolarna vid deras rättstillämpning, eftersom det här blir något slags höftning. Jag påstår, herr talman, att utskottsmajoritetens skrivning är minst lika klar som de motivuttalanden som finns till nuvarande brottsbalk. Vi säger att man skall ta hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter men slår klart fast att skyddet av hemmet måste omgärdas med särskilda straffsanktioner och att en kränkning av det skyddet regelmässigt måste betraktas som hänsynslöst. Jag tror att det är ganska klara verba, som domstolarna inte bör ha svårt att förstå. Framför allt tror jag att människor i allmänhet kommer att förstå och uppskatta detta.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka att vi finner det oerhört inkonsekvent av utskottsmajoriteten att å ena sidan godkänna vad propositionen säger om att ordet inbrott skall mönstras ut och gå med på de resonemang som leder fram till detta förslag till riksdagen och å andra sidan införa hemfridsbegreppet i dess helhet. Utskottet säger att gärningar av angivet slag – alltså när man intränger och stjälar i annans hem – ”i regel får anses vittna om en sådan hänsynslöshet som enligt den i propositionen föreslagna lagtexten skall utgöra en särskild kvalifikationsgrund för grovt brott”. Därmed kommer man ifrån den individuella bedömning som propositionen avser skall göras, där hänsyn också skall tas till om brottet har varit av särdeles hänsynslös art. Utskottsmajoriteten säger: ”Dylika tillgrepp bör alltså --- regelmässigt bedömas som grov stöld.” Det är ju högre strafflatituder för grov stöld. Därför är det väl ovanför denna strafflatitud som man skall grunda omdömet när man gör en allsidig bedömning av samtliga föreliggande förhållanden.

Jag tror att det kommer att krävas tid innan domstolarna får klart för sig vad majoriteten egentligen menar. Propositionens tankegångar om individuell prövning finns i varje fall inte med i majoritetens förslag.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Den allsidiga bedömningen är verkligen ingen nyhet – den finns i nu gällande brottsbalk och i både majoritetens och mino-

ritetens skrivning. Men jag bestrider bestämt, fröken Mattson, att vi inom utskottsmajoriteten skulle slå fast att man skall utgå från hemfridsbegreppet i dess helhet. Det står tydligt och klart att det "innebär hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form" och att det alltså är hemmet som skall skyddas. Hemfridsbrott enligt brottsbalkens mening innefattar som bekant uthus, trädgård och sådant. Jag trodde att fröken Mattson hade fått detta klart för sig under utskottssammanträdena och av de tillgängliga handlingarna.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! De tider som talarna har antecknat sig för har inte hållits, men jag skall försöka att på den korta tid som jag har angivit klara av vad jag har att säga. Både fröken Mattson och fru Kristensson har ganska ingående redovisat innehållet i regeringens proposition 1975/76:42, och jag skall därför hoppa över det. Jag går i stället direkt in på den delfråga i propositionen som utskottet är oenigt om. Det gäller, som vi har hört och som framgår av utskottsbetänkandet, frågan huruvida tillgrepp i någons hem normalt skall bedömas som vanlig stöld eller som grov stöld. Utskottsmajoriteten menar att ett sådant brott regelmässigt skall bedömas som grov stöld.

Syftet med de nu aktuella ändringarna i brottsbalken är att i större utsträckning än hittills ge domstolarna möjlighet att välja den brottsrubricering som bringar rättspraxis i bättre överensstämmelse med de intentioner som låg bakom brottsbalken och med den mer nyanserade syn på stöldbrotten och på brottsligheten över huvud taget som vunnit allt starkare anslutning under senare år. Förslaget kan också göra det lättare för domstolarna att anpassa påföljdsvalet till utvecklingen på det kriminalpolitiska området. I det avscendet ligger regeringens förslag i linje med de riktlinjer för den framtida kriminalpolitiken som dragits upp i centerpartiets kriminalpolitiska program.

Därför ansluter vi oss också till det här förslaget, dock med det enda undantaget att vi anser att inbrott och stöld i någons hem skall bedömas som allvarligare och mera straffvärt än vad departementschefen menar.

Fröken Mattson nämner ordet inkonsekvent, men vi avser inte hemfridsbrott i hela dess vidd utan enbart när det är fråga om någons hem.

Även departementschefen är i viss mån inne på de tankar som vi har, när han säger att det bl. a. är av betydelse var och när ett inbrott äger rum och att det är naturligt att inbrott i någons bostad bedöms som allvarligare än inbrott i ett vindskontor eller i en lagerlokal. Detta är bra, men sedan säger departementschefen att bedömningen också skall kombineras med en bedömning av det mått av hänsynslöshet, exempelvis i form av betydande skadegörelse, som gärningsmannen visar vid inbrottet. Även andra negativa följder, t. ex. i form av personligt lidande eller obehag som uppstår i samband med tillgreppet och under det fortsatta händelseförloppet, bör enligt departementschefen beaktas, förutsatt att de omfattas av gärningsmannens uppsåt.

Vi vill i stället på ett mer markerat sätt värna om hemfriden och hemmets enligt lag så speciellt fredade sfär, som vi anser inte får ifrågasättas. Det är därför vi säger att gärningar som består i att någon intränger och stjälar i annans hem regelmässigt skall bedömas som grov stöld. Angrips således hemfriden på det här sättet bör följaktligen ett sådant brott vid bedömningen innebära en sådan hänsynslöshet som enligt det föreliggande lagförslaget skall utgöra en särskild kvalifikationsgrund för grovt brott. Detta är grundtanken i utskottsmajoritetens förslag liksom i motionen från centerpartiet. Samtidigt vill vi ändå överlåta till domstolarna att i speciella fall göra andra bedömningar och ta andra hänsyn. Det gör vi genom att säga att ställningstagandet alltid bör grundas på en allsidig bedömning av samtliga föreliggande omständigheter. Det är precis så som departementschefen uttrycker sig i propositionen.

Varför är vi nu så angelägna om att freda hemmet mera än andra områden? Vi har i det här landet sedan urminnes tider värnat om hemmet på ett alldeles speciellt sätt, och den uppfattningen omfattas av alla medborgare – unga och gamla, fattiga och rika. Det är därför som vi vill fortsätta att slå vakt om de värden som omfattas av begreppet hemfrid.

Jag förmodar att ingen ännu har glömt vilka protester som restes, när vår justitieminister råkade kalla inbrott i sommarstugor för bagattellbrott. Jag vet att han inte menade på det sättet, men reaktionen blev på sina håll mycket kraftig. Man kan tänka sig en lågavlönad arbetare som slitit och släpat för att spara till något mycket eftertraktat. Så raseras allt detta när målet är nått. Det är begripligt att han då inte kan se ett sådant brott som en bagattell.

Vi får nog akta oss mycket noga för att inte släppa efter så pass långt att inbrott och stölder i någons hem kommer att betraktas som bagattellbrott. Det finns inte heller något gehör för en sådan inställning hos den laglydiga delen av befolkningen – dvs. hos de människor som arbetar och tar ansvar i och för samhället. Det är inte heller fråga om ändring i lagtexten utan i motivtexten.

För mig är det obegripligt att inte reservanterna har kunnat ansluta sig till de synpunkter som utskottsmajoriteten har enats om. Det tror jag faktiskt att också väljarna – även de som står bakom reservanterna – tycker.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande nr 16 med anledning av propositionen 1975/76:42 med förslag till lag om ändring i brottsbalken jämte motioner tas också upp frågan om vilka brott som skall betraktas som grov stöld. Tidigare har en stöld ansetts såsom grov om den "förövats medelst inbrott". På den punkten föreslår propositionen en ändring. Kriteriet "förövats medelst inbrott" tas bort ur lagtexten och begreppet "av hänsynslös art" tillförs berörd paragraf i brottsbalken, 8 kap. 4 §.

Förslaget ligger enligt min mening i stort sett i linje med den kri-

minalpolitik som vi vill föra i vårt land. Jag är något förvånad över den kraftiga kritik som tidigare har framförts mot förslaget, när vi ändå allesammans i huvudsak ställer oss bakom det. På en punkt har emellertid även jag en annan mening än den som propositionen står för. Jag skall strax komma till den saken.

Såsom exempel på stöld av hänsynslös art anger justitieministern om någon med stölduppsåt bryter sig in hos sovande personer. I ett sådant fall, säger justitieministern, bör det inte råda någon tvekan om att vederbörande har gjort sig skyldig till grov stöld. Men begreppet "av hänsynslös art" gäller enligt förslaget bara de fall då gärningsmannen medvetet utnyttjar det förhållandet att en person är gammal, sjuk eller bosatt på en ensligt belägen plats till att under mer eller mindre falska förväändningar bereda sig tillträde till personens bostad och senare med hjälp av vederbörandes godtrogenhet eller utsatta ställning ogenerat genomför vissa tillgrepp. Det finns alltså markerade kriterier.

Vad justitieministern slutligen kommit fram till och som jag tycker är riktigt är att ändringsförslaget syftar till att ge vägledning för en mer differentierad bedömning bl. a. av olika slags inbrottsstölder. Denna strävan hälsar jag med stor tillfredsställelse. Jag vill ställa mig bakom den. På den punkten behöver inget missförstånd föreligga.

Trots detta har jag vissa invändningar att göra. De gäller, som tidigare talare har varit inne på, inbrott i någons bostad. Nu vet jag mycket väl att bostad är ett vitt begrepp. Min partikamrat Ola Nyquist kommer att ta upp de aspekterna i sitt inlägg, och jag kan därför här gå förbi de problemen. Jag vill emellertid framhålla att det inte finns någon som helst anledning att uppförstora dessa problem på det sätt som sker i reservationen.

Det står klart i utskottsbetänkandet att det är fråga om att skydda bostaden i dess egentliga mening, alltså att slå vakt om hemmet. Därför är jag väldigt förvånad över att reservanterna inte har förstått det utan uppfattat bostaden som ett mycket vidare begrepp än vad utskottet avser.

Tidigare talare har redogjort för hur utskottet ser på frågan om inbrott i någons bostad. Vi kan inte undgå att knyta ett särskilt intresse till en gärning som består i att någon intränger och stjälar i annans hem, alltså fall där tillvägagångssättet också innebär hemfridsbrott. Flera talare har sagt – herr Polstam underströk det senast med verklig kraft – att värdet av hemfrid är så stort, att det måste vara en mycket viktig samhällsangelägenhet att slå vakt om den. Det vill också jag kraftigt stryka under. Att bryta sig in och stjäla i någons bostad vittnar enligt min mening om en sådan hänsynslöshet som den föreslagna lagtexten talar om. En sådan gärning bör därför i regel bedömas som grov stöld.

Såvitt jag förstår kan inte det ställningstagandet, som reservanterna påstår, innebära en straffskärpning. Ingen har nämligen gjort gällande att inbrott i bostad skall ses som ett isolerat rekvisit vid bedömningen. Det har ingen påstått, och ingen har menat det.

Utskottsmajoriteten har under utskottsbehandlingen och nu i betän-

kandet klart sagt ifrån att ställningstagandet alltid skall grundas på en allsidig bedömning av samtliga föreliggande förhållanden. Att man kan bortse från detta faktum kan jag inte begripa, men man talar ju som om det sagda inte fanns i utskottsbetänkandet. Det är den allsidiga bedömningen vi är ute efter. Sker det en sådan, så uppnås den målsättning som vi alla är ense om och som justitieministern med så övertygande argument har pläderat för, nämligen en mera differentierad bedömning av sådana stöldtillgrepp som f. n. bedöms som grov stöld. En mera differentierad bedömning vill vi alla ha.

Det är klart att det funnes mycket mer att säga i det här ärendet, men jag skall fatta mig kort och nöjer mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Jag har en bestämd känsla av – diskussionen här har kanske visat detsamma – att det för den oinvigde kan komma att ställa sig ganska svårt att av handlingarna i ärendet utläsa vad som egentligen är den reella skillnaden mellan propositionen, utskottsmajoriteten och reservanterna då det gäller frågan i vad mån tillgrepp i hemmen skall anses som en försvårande omständighet. Med det här har jag velat säga att spörsmålet, såsom också vice ordföranden nämnde inledningsvis, är en svår fråga med många nyanser.

Alla är ense om att inbrottsrekvisitet skall tas bort i lagtexten. Samtidigt tycks alla också vara ense om att de s. k. hemfallen skall bedömas som grov stöld i den mån de kränker den personliga integriteten och hemfriden. Jag har inte hört någon invändning på den punkten. Dessa fall låter sig också naturligen täckas in av lagtextförslagets uttryck om gärning som är av hänsynslös art.

Alla tycks också, eller borde i alla fall vara ense om att från hemfallen undanta de typiska bodräktsfallen, oavsett om det rör sig om dödsbo-, samägande- eller familjefallen. De fallen är ju med nuvarande lagstiftning privilegierade, dvs. i de fallen anses ofta förmildrande omständigheter föreligga, innebärande lägre straffsatser än för stöld. Någon skärpning härvidlag har inte heller ifrågasatts. Man kan alltså inte tala om alla tillgrepp i hemmet generellt som en försvårande omständighet. Såvitt jag kan förstå har motionärerna inte uppmärksammat distinktionen mellan bodräktsfallen och övriga tillgrepp.

En helt annan sak är att också ett bodräktsfall kan anses som grov stöld därest omständigheterna är särskilt försvårande, dvs. enligt nuvarande lagstiftning bl. a. om gärningen begås medelst inbrott, och i den föreslagna lagstiftningen om gärningen är av hänsynslös art. De fallen kan vi alltså ta bort från tillgreppsfallen.

Om motionärerna sålunda använt sig av en alltför vidsträckt tillgreppsdefinition, tycks reservanterna å andra sidan hårda begreppet hem och ger det en helt annan och vidsträcktare innebörd än vad utskottsmajoriteten lägger in i det då den talar om som särskilt kvalificerande och

försvårande att "någon intränger och stjälar i annans hem, alltså fall där tillvägagångssättet också innebär hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form".

För egen del ansluter jag mig till utskottsmajoritetens skrivning, och jag gör det av följande skäl.

Den departementspromemoria som ligger till huvudsaklig grund för propositionen redovisar, som utskottets ordförande här tidigare nämnde, en promemoria författad av Hans Thornstedt. Den har anknytning till ett grupparbete inom brottsförebyggande rådet om en revidering av förmögenhetsbrotten. Jag skall något utförligare stanna vid den promemorian.

Thornstedt gör det intressanta konstaterandet att den enskilde numera har stora möjligheter att skydda sig mot ekonomiska förluster till följd av förmögenhetsbrott genom försäkringar och hjälp från samhället. Där emot är det svårare för honom att skydda sig mot lidanden och obchag som tillgrepp av hans personliga egendom och kränkning av hem- och arbetsmiljö medför. I det hänseendet skulle, menar Thornstedt, straffskyddet kanske behöva förstärkas. Han drar slutsatsen att det i dagens läge skulle vara rimligare att tillgrepp i förening med hemfridsbrott eller olaga intrång betraktades som grov stöld än att, som sker i rättstillämpningen, stöld medelst inbrott nästan undantagslöst rubriceras som grov stöld.

Sammanfattningsvis anger Thornstedt att en översyn av förmögenhetsbrott bör gå ut på en viss förskjutning av syftet med stadgandena från skydd mot ekonomisk skada till skydd för integritet och solidaritet.

Jag finner att departementschefen redovisar samma principiella uppfattning då han framhåller att i de nu berörda fallen "den personliga integriteten och tryggheten mot störningar av vad som räknas till hemfriden bör komma i förgrunden". Utskottsmajoritetens skrivning ansluter sig till denna uppfattning. Även reservanterna biträder såväl inledningsvis som senare i reservationen uttalandet att det är angeläget att värna om hemfriden. Men man bör alltså observera att liknande uttalande görs av både departementschefen och utskottsmajoriteten.

Efter detta konstaterande tycker jag nog att reservanterna något slår in öppna dörrar då man talar om motionärernas fixering vid uttrycket "tillgrepp i annans bostad" som en generellt försvårande omständighet. Såvitt jag förstår har utskottsmajoriteten tagit avstånd just från motionärernas definition på bostad.

Som framgår av utskottsmajoritetens skrivning har motionärernas framställning nyanserats genom att utskottsmajoriteten talar om ett inträngande och stöld i annans hem – alltså inte bostad – medelst ett tillvägagångssätt som också kan bedömas som hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form. Genom uttrycket "inträngande" utesluts f. ö. de flesta normalfallen av boräkt. Och genom hänvisning till hemfridsbrottet i dess mest typiska eller ursprungliga form har man klart avgränsat och begränsat hemfridsområdet. Med andra ord skjuter reser-

vanterna, som jag sade, över målet då de ger sig in på en utläggning av gällande rätt med avseende på bostads- och hembegreppen i brottsbalken 4:6 om hemfridsbrott och olaga intrång. Vad som anges av reservanterna vill jag på intet sätt bestrida riktigheten av, i och för sig, men reservanternas invändningar riktar sig snarare mot motionärerna än mot utskottsmajoritetens mera restriktiva bedömning av hembegreppet.

Självfallet kan man inte, herr talman, laborera med ett alltför vidsträckt bostadsbegrepp. Det ligger redan i den av alla delade principiella uppfattningen att det i första hand gäller sådana tillgrepp som innebär störningar av den personliga integriteten, och det skall sammanställas med lagtextens uttryck "gärning av --- hänsynslös art". Till yttermera visso uttrycker reservanterna detta förhållande genom att hänvisa till de särskilt försvårande fall, då andra människors integritet och känsla av trygghet och säkerhet verkligen kränks eller hotas på ett allvarligt sätt. Möjligen kan det föreligga en gradskillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattningar. Denna är emellertid inte större, såsom jag ser det, än att den ryms inom den ram inom vilken rättstillämpningen kommer att hålla sig med utgångspunkt i lagtextens ordalag, dvs. "hänsynslös gärning".

Samtidigt måste vi väl från utskottsmajoritetens sida medge att inte heller uttrycket "hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form" är helt fritt från invändningar. Klart står emellertid till en början att s. k. olaga intrång enligt brottsbalken - jag avser nu olaga intrång i kontor, fabrik, annan byggnad eller fartyg, på upplagsplats eller på annat dylikt ställe - självfallet inte avses. Detta område var över huvud taget inte skyddat av bestämmelser om hemfridsbrott före brottsbalkens införande 1962. Olaga intrång i den nuvarande utformningen är förvisso inte heller ett "typiskt hemfridsbrott". Detta framgår f. ö. av själva brottsrubriceringen: olaga intrång. Utöver alla olaga intrångsfall kan man dessutom kort och gott skala bort alla de ytterlighetsfall, bl. a. det som fröken Mattson hänvisade till, nämligen gårdsfallet, som i och för sig korrekt redovisas som gällande rätt av reservanterna.

Som jag ser det gäller det att i första hand bedöma allvaret i den störning av den personliga integriteten, tryggheten och säkerheten som ingreppet innebär och att därefter med hänsyn till alla föreliggande omständigheter bedöma i vad mån hemfriden kränkts. Störningens inriktning, omfattning och allvar bestämmer alltså hemfridens gränser och innebörd.

Med undantag för den utpräglat centrala hemmiljön som skyddat område, det vi populärt brukar tala om som "inom hemmets väggar", är alltså hemfridsbegreppet inte entydigt och det är heller inte oföränderligt. Begreppet kan variera från fall till fall allt efter omständigheterna. Även om det sker utifrån något olika utgångspunkter uttrycker såväl utskottsmajoriteten som reservanterna situationen på det sättet att frågan om tillgrepp i hemmet under alla förhållanden bör grundas på en allsidig

bedömning av samtliga föreliggande omständigheter. Vi kan – det tycker jag nog – på goda grunder utgå från att det just är en sådan bedömning som kommer att ske i rättstillämpningen sedan i lagstiftningen det närmast absoluta inbrottsrekvisitet utmönstrats.

Personligen utgår jag från att domstolarna kommer att tolka utskottsmajoritetens och reservanternas skrivningar som en i stort sett gemensam uppslutning kring kravet på ett bibehållet förstärkt skydd mot sådana tillgrepp som samtidigt innebär allvarliga kränkningar av den personliga integriteten och tryggheten.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag känner behov av att redovisa mina invändningar till utskottets ställningstagande och vill till en början göra det genom att crinra om vissa fakta som återgivits i propositionen.

När brottsbalken trädde i kraft 1965 höjdes minimistrafvet för grov stöld till fängelse sex månader. Detta förslag hade under remissbehandlingen föranlett viss kritik. Flera remissinstanser påpekade att det fanns risk för att det i en del fall skulle leda till förlängningar av strafftiderna. I anledning därav betonades i propositionen att ändringen innebar en förskjutning av gränsen mellan normalfallen och den grova formen av brottet och att syftet alltså inte var att åstadkomma en allmän straffskärpning vid ifrågavarande brott.

Nå, hur gick det? Det material som jag redovisat i den proposition vi nu behandlar talar sitt tydliga språk. Före brottsbalkens genomförande tycks genomsnittsstrafvet för grov stöld ha uppgått till 5,5 månader. Därefter har motsvarande tid gradvis höjts till uppemot 8 månader. När det gäller medelvärdet på strafvet för stöld så har detta samtidigt sänkts från 3,7 månader till ungefär 3,2 månader.

Man kan konstatera att år 1972 dömdes 4 541 personer för stöld och 5 072 för grov stöld. Jag har svårt att tro att detta är en riktig avvägning från kriminalpolitisk synpunkt. Redan straffrättskommittén betonade dessutom att man bör undvika en lagtillämpning som leder till att brottsbenämningarna mister sitt värde som uttryck för brottets svårighetsgrad.

Det är också min bedömning att flertalet av de brott det här är fråga om torde vara oöverlagda och begångna under påverkan av alkohol.

Undersökningar visar att nära 80 % av de ca 5 000 personer som årligen döms för grov stöld är arbetslösa och företer tecken på alkoholism. Det är dem fru Kristensson kallar yrkesförbrytare.

Syftet med det nu aktuella förslaget är i första hand att korrigera de vid brottsbalkens tillkomst icke avsedda följderna av höjningen av minimistrafvet. En sådan åtgärd är berättigad. Ett straff som är längre än sex månader betraktas i dag som ganska strängt medan det för 10 år sedan inte ansågs vara särskilt kraftigt.

Tanken med föreliggande förslag är att endast gärningar som är verkligt

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

kvalificerade skall betecknas som grova.

Med den av utskottet föreslagna skrivningen kommer det primära syftet med reformen i stora delar att gå förlorat. Det räcker emellertid inte med detta. I praktiken medverkar utskottsmajoritetens uttalanden till direkta skärpningar genom att nya brott förs in under den strängare straffskalan.

Låt mig illustrera det sagda med några exempel. En yngling bryter sig vintertid in i en sommarstuga och tillgriper där en del matvaror och kläder. Ett bud som skall leverera varor till en oläst bostad upptäcker att ingen är hemma och begagnar tillfället att ta en del saker. Tillgrepp sker på ett hotellrum, i en båthytt eller ur ett tält. I samtliga dessa fall har gärningsmannen i praktiken gjort sig skyldig till ett hemfridsbrott, vilket enligt utskottsmajoritetens uppfattning skall leda till att tillgreppet regelmässigt skall bedömas som grov stöld.

Det är ytterst angeläget att skydda medborgarnas personliga integritet och föra en sådan kriminalpolitik att medborgarna kan känna trygghet och säkerhet. Vissa inbrott sker under sådana förhållanden att gärningen bör betecknas som grov. Enligt propositionen skall domstolen ju alltid också göra en bedömning av den hänsynslöshet som gärningsmannen visat i det enskilda fallet. Men de kategoriska uttalanden som utskottsmajoriteten gjort kan leda till strängare straff än enligt nu gällande regler i många fall. Studera mina exempel. I samtliga fall skulle, enligt utskottets skrivning, domslutet bli grov stöld. Och, mina damer och herrar, det är utskottets skrivning som gäller för domstolarnas tolkning av förslaget, inte de tolkningar som man står och gör här i kammaren. Herr Nyquist torde kunna intyga att det är propositionens och utskottsbetänkandets skrivningar som ligger till grund för domstolarnas lagtolkning i rättspraxis, inte vad som sägs i kammaren.

Uttalandena i betänkandet leder alltså till att man påtagligt vidgar tillämpningen av bestämmelserna om grov stöld. Då måste konstateras att utskottsmajoriteten därmed också är beredd att ge uttrycket "särskilt hänsynslös art" en mycket vidsträckt och urvattnad betydelse.

Men utskottet har godtagit de av mig föreslagna ändringarna i lagtexten. Jag ifrågasätter därför om inte dess uttalanden innebär ett försök att motviledes ge den aktuella straffbestämmelsen en helt annan innebörd än lagtexten medger.

Hur stämmer detta överens med den fundamentala legalitetsprincipen, nämligen att tolkningen av ett straffbud inte får gå över dess ordalydelse? Det är för övrigt just den principen som har föranlett de ändringar beträffande rånhotet som utskottet enhälligt ställt sig bakom.

Jag förutsätter således att domstolen i enlighet med normalt språkbruk måste kräva mer för att en gärning skall betraktas som av "särskilt hänsynslös art" än enbart det förhållandet att gärningsmannen vid tillgreppet visserligen gjort sig skyldig till kränkning av hemfriden men att kränkningen framstår som mindre allvarlig.

Lagrådet har yttrat sig över det aktuella förslaget. Lagrådet hade inte

något att erinra mot att inbrott i fortsättningen inte tas upp som exempel på kvalifikationsgrund för grovt brott. Däremot avstyrkte lagrådet förslaget att införa ett nytt kriterium på grov stöld som tar sikte på hänsynslösheten i gärningsmannens handlande. Som skäl härför åberopades bl. a. att det i remissen saknades belägg för att domstolarna inte redan nu iakttar sådana omständigheter.

Enligt regeringens mening var detta inte tillräckligt för att framhäva medborgarnas rätt till ett starkt skydd mot kränkningar som hotar deras integritet, trygghet och säkerhet. Vi vidhöll sålunda förslaget att lagtexten borde kompletteras med ett exempel som särskilt tar fasta på den visade hänsynslösheten.

Jag anser således att det varken från saklig eller principiell synpunkt finns anledning att beträffande grov stöld göra en annan gränsdragning än den jag föreslagit i propositionen. Utskottets skrivningar skulle – om de godtas – leda till en överdriven kriminalisering och motverka syftet med lagändringarna.

Jag är övertygad om att domstolarna med utgångspunkt i de föreslagna ändringarna i lagtexten och de i propositionen angivna motiven kommer att kunna lösa uppgiften och värna om människornas integritet, trygghet och säkerhet på ett tillfredsställande sätt.

Jag tror inte heller att de partier som står bakom utskottsmajoritetens förslag egentligen kan redovisa några sakliga skäl till sitt ställningstagande.

I vad gäller moderata samlingspartiets företrädare i kriminalpolitiska frågor har jag noterat att justitieutskottets ordförande fru Astrid Kristensson – i varje fall när hon talar i riksdagen – ansluter sig till målen för regeringens kriminalpolitik. Men referaten från hennes odysseer ute i landet talar ett annat språk. Där vevar hon den gamla vanliga högervalsen. Och när jag hörde fru Kristensson här läsa upp en bestämmelse ur 1800-talets strafflag tyckte jag att det låg något nostalgiskt i hennes tonfall, som om hon önskade sig tillbaka till den gamla goda tiden.

Det är uppenbart att moderaternas förhoppningar om stöd från en reaktionär opinion får styra handlingarna när det kommer till beslut. Och förhoppningarna har inte kommit på skam.

I vad sedan gäller mittenpartierna är det också här klart att de beträffande föreliggande fråga har tagit en ställning som strider mot deras kriminalpolitiska program.

Om man ser efter vad mittenpartierna tidigare sagt i kriminalpolitiska frågor kan jag till en början citera följande ur en folkpartimotion av herr Helén m. fl. (1975:136) till föregående riksmöte:

”Det stora felet i det traditionella straffrättsliga tänkandet har varit att man koncentrerat uppmärksamheten på effekten av själva påföljden, straffet. I själva verket är det så, att straffet endast är en del av reaktionssystemet och oupplösligt förbundet med polisens, åklagarens och domstolens verksamhet. För vår del tror vi mer på en allmänpreventiv effekt som medför stor risk för upptäckt, lagföring inför domstol och

närstående reaktion. Om det kan konstateras att straffpåföljd för brott inte har en allmänt avskräckande effekt skulle man kunna inskränka fängelsestraffet till de fall då en sådan effekt föreligger och till de fall då ett omedelbart samhällsskydd är nödvändigt." Och vidare: "Man måste kräva att åtgärder som innebär frihetsberövande står i rimlig proportion till lagöverträdarens samhällsfarlighet. Om man i stället ägnade de människor som begått lindrigare brott en positiv och våldifferentierad vård i frihet skulle man sannolikt kunna åstadkomma en betydande rehabiliteringseffekt."

I centerpartiets kriminalpolitiska program som det kommit till uttryck i motionen 1973:599 av herr Fälldin m. fl. sägs bl. a. följande.

"Strukturomvandlingen till ett industrialiserat och hårt urbaniserat samhälle med stora förändringar i arbets- och levnadsförhållanden har gjort det svårare att upprätthålla en naturlig gemenskap mellan människor och att uppnå harmoni i tillvaron. Detta kan förstärka tendenserna till bristande tolerans mot den som avviker från vad som anses vara normalt beteendemönster. Brottslighet som har sin grund i sådana problem eller i sociala och ekonomiska förhållanden kan inte bemästras med kraftigare övervakning och skärpta straff utan måste angripas genom positiva förändringar av samhällsmiljön."

Jag citerar vidare:

"Påföljderna skall alltså enligt brottsbalken dels ha effekten att avhålla andra från brott, dels bidra till att återanpassa den som begått brott till ett laglydigt liv. Detta leder ofta till konfliktsituationer. Av hänsyn till den allmänna laglydnaden utdöms många gånger påföljder som, i stället för att leda till återanpassning av den dömda, bidrar till att hålla honom kvar i kriminalitet och ytterligare försvåra hans situation. Detta är en av orsakerna till den höga återfallsfrekvensen."

Herr talman! Vi har tidigare lyckats genomföra många reformer på det kriminalpolitiska området i betydande enighet. Det har varit en stor styrka.

Det förefaller mig också som om centern och folkpartiet i princip företräder samma kriminalpolitik som regeringen. Uttalanden i t. ex. de berörda motionerna tyder på detta.

Det är därför så mycket mera beklagligt om utgången i detta fall i praktiken skall bli beroende enbart av det förhållandet att förslaget råkat hamna på riksdagens bord vid en tidpunkt då nästa val är i sikte.

Jag undrar därför om de unga liberaler och radikaler som gömmer sig i centerpartiet och folkpartiet verkligen tänker medverka till denna straffskärpning.

Jag har t. ex. svårt att tro att folkpartiets nye ledare herr Ahlmark verkligen har för avsikt att – hand i hand med fru Astrid Kristensson – ta detta steg tillbaka i kriminalpolitiken.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Skulle jag vara elak kunde jag påstå att det förefaller dels som om herr justitieministern inte hade läst justitieutskottets betänkande med tillräcklig noggrannhet, dels som om han inte hade lyssnat på den debatt som har förts här. Men eftersom jag inte är så elak skall jag inte säga detta.

Jag vill emellertid ändå anföra följande. Beträffande de tre exempel som ni nämnde, nämligen att man tog sig in i ett hotellrum eller i en båt eller i ett tält eller att man bryter sig in vintertid i en sommarstuga eller att ett bud levererar varor i en tom bostad, vill jag säga att debatten alldeles nyss med önskvärd tydlighet har visat att utskottsmajoriteten menar hemfrid i den trängre bemärkelsen, med betoning på "hem" och att vi alltså icke inkluderar det som justitieministern talade om – hotellrum eller båt eller tält. Det exemplet faller således utanför den här debatten. Om herr justitieministern hade lyssnat litet bättre och framför allt läst utskottsbetänkandet ordentligt, borde detta ha varit helt klart.

De två övriga exemplen, att bryta sig in vintertid i en sommarstuga eller att ett bud levererar varor i en tom lägenhet och därvid passar på att ta en del saker, står jag för. Jag tycker att det är bra exempel på hemfridsbrott där det finns behov av ett särskilt skydd. Det är också bra exempel därför att de visar just skillnaderna mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkter.

Jag kanske skall understryka att när det gäller sommarstugor har vi – som herr justitieministern väl ändå har noterat – klart utsagt att de bör ha karaktär av ett andra hem. För oss som har lyssnat till justitieministerns förkunnelse i olika sammanhang är, som jag sade förut, resonemanget emellertid inte så konstigt, för vi har till leda hört att sommarstugeinbrott är bagateller som man inte behöver fästa så stort avseende vid. Vi i utskottsmajoriteten tycker inte att det är bagateller.

Sedan går justitieministern över till att tala om legalitetsprincipen, som vi skulle ha kränkt. Jag tycker att det är bra att justitieministern så tydligt slår vakt om den principen, för den är fundamental. Vi i utskottsmajoriteten slår också vakt om den, men jag vågar påstå att vi gör det i betydligt högre grad än herr justitieministern själv. Det var ju just på den punkten som lagrådet gav kritik och menade att begreppet "av särskilt hänsynslös art" inte stämde med propositionens motivering till lagtexten. Jag påstår därför, herr talman, att utskottsmajoritetens motivering stämmer avsevärt bättre med uttrycket "av särskilt hänsynslös art" och att vi således följer legalitetsprincipen på ett bättre sätt än vad propositionen har gjort.

Vi tycker alltså att kränkningar av hemfriden är utmärkta exempel på gärningar som bör betraktas som speciellt hänsynslösa, men justitieministern säger i sitt anförande att det inte finns några sakliga skäl till detta. Det är bara att konstatera att vi har olika uppfattningar i den här frågan, och det är i och för sig inte så konstigt. Men jag bestrider, herr talman, det påstående som justitieministern gör, att utskottsma-

majoritetens ställningstagande skulle innebära ett steg tillbaka i kriminalpolitiken. Det är det inte. Som jag förut har sagt är skillnaden mellan majoritet och minoritet, mellan majoritet och justitieminister, att vi i utskottsmajoriteten vill värna om det som vi tycker är angeläget att värna om, nämligen hemfriden. Jag vågar upppepa att jag faktiskt tror att det är någonting som människor i allmänhet här i landet gillar och anser vara en rimlig och riktig uppfattning.

Egentligen är det upprörande, herr talman, att behöva lyssna till herr justitieministerns påstående att vår inställning skulle vara motiverad av att det är val nästa år. Det är en utomordentligt viktig fråga, vi tar inget steg tillbaka i kriminalpolitiken, vår inställning stämmer med moderna kriminologers. Jag hänvisar till professor Thornstedt och brottsförebyggande rådet. Vill herr justitieministern påstå att professor Thornstedts förslag också är motiverat av att det är val nästa år? Kan inte herr justitieministern föreställa sig att vi verkligen vill slå vakt om hemmet och hemfriden och att det är detta enkla faktum som har utgjort motiveringen till att vi avvisar propositionen i den här delen och kommer med ett annat förslag?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Nu talar ju fru Kristensson i klartext. Ett av mina exempel gällde ett bud som skall leverera varor till en olåst bostad, upptäcker att ingen är hemma och begagnar tillfället till att ta en del saker. I det fallet skulle det enligt fru Kristensson vara ett minimistraff på sex månaders fängelse. Det räcker alltså inte för fru Kristensson att detta räknas som vanlig stöld med ett maximum på två års fängelse.

Här är det inte, fru Kristensson, fråga om något förslag om avkriminalisering, ej heller något förslag om att fängelse skulle utbytas mot böter. Det var ett förslag som jag tror att hovrättsrådet Grönvall lade fram, och sådana bestämmelser finns i vissa andra nordiska länder, t. ex. i Finland, men det förslaget har icke tagits upp i propositionen. Det är alltså inte fråga om att ersätta fängelse med någon annan påföljd, utan det rör sig om längden av fängelsestraffet i detta fall.

Om man inte kan följa propositionsförslaget i detta avseende utan vill gå på utskottsmajoritetens förslag, finner jag det alldeles uppenbart att det på åtskilliga punkter innebär en kraftig straffskärpning. Man kan inte i efterhand stå i riksdagen och göra olika tolkningar, som vi har hört av herr Westberg i Ljusdal, herr Nyquist och fru Kristensson, vad man egentligen lägger in i begreppet hemfrid, av hur vidsträckt och hur inskränkt det är. Det är försent. Vill man rätta till vad som här har gått vrångt i utskottsmajoritetens förslag, får man rösta på reservationen.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag återupppepar med en viss envishet mitt påstående att utskottsmajoritetens skrivning är helt klar på den här punkten. Det bör alltså inte vara någon svårighet för domstolarna när det gäller dessa

motivuttalanden.

Sedan vill jag fråga herr justitieministern: Är det inte så att man när det gäller grov stöld vanligtvis brukar döma till skyddstillsyn – inte bara en utan flera gånger? Och någon diskussion om påföljdssystemet är det inte fråga om här, utan det står ju fast. Jag blev verkligen förvånad när justitieministern gav sken av att den som begått en grov stöld skulle dömas till fängelse med detsamma. Det händer praktiskt taget aldrig. Jag påstår i stället att det vanliga är att vederbörande döms till skyddstillsyn – och som sagt inte bara en utan många gånger – innan det över huvud taget blir diskussion om fängelsestraff.

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att det var en helt opåkallad breddside från herr statsrådet mot folkpartiet. Jag fattade det så att statsrådet var ute i syfte att göra allmänpolitik av kriminalpolitiken i ganska oträngt mål. Hur kan det, statsrådet Geijer, vara reaktionärt – eller, som det sades, ett steg tillbaka – att helt följa propositionen? Lagtexten lämnas ju orörd, hänsynslöshetsbegreppet ersätter det stela, formella inbrottsrekvisitet. Det är ingen avvikande mening på den punkten. Det är ingen annan uppfattning än den i propositionen att hemfriden är skyddsobjektet. Departementschefen säger ju att den personliga integriteten och tryggheten mot störningar av vad som räknas till hemfriden bör komma i förgrunden.

Om nu statsrådet menar att vi i utskottsmajoriteten har en annan tolkning av det begränsade begreppet hemfrid, så må jag säga att statsrådet tydligen inte längre står för formuleringen att den personliga integriteten bör komma i förgrunden. Det är just det som utskottet har tagit ad notam.

Beträffande detta med båt, tält, hotellrum etc. är det ju uppenbart att dessa bostadsformer inte kan tolkas in i begreppet hemfridsbrott i dess ursprungliga, typiska form. Hur skulle man kunna skriva på annat sätt än vad som här har gjorts? Jag har svårt att tro att domstolarna med hänsyn till den skrivningen och med anknytning till hemfridsbegreppet kan komma till en annan brottsrubricering än vad som här är avsett och som alltså innebär att man i undantagsfall skall komma fram till rubriceringen grov stöld.

Jag tycker också att det är en onödig provokation från herr statsrådets sida när han säger att vi är ute efter straffskärpning. Förvisso icke. Följer man bara ordalydelsen i lagtexten så innebär detta att ett stort antal fall kommer att medföra lägre straff. Men jag är inte helt säker på det, helt enkelt av det skälet att vad vi nu resonerar om är en brottsrubriceringsfråga. Ofta är det så att det inte spelar så stor roll om rubriceringen blir stöld eller grov stöld. Fru Kristensson har redan varit inne på detta. I båda fallen kan det nämligen bli fängelse. Vi vet att domstolarna håller sig ganska mycket till den lägre delen av strafflatituden. Som regel blir det dock – medge det herr statsråd! – skyddstillsyn och

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i brottsbal-
ken*

villkorlig dom. När det gäller ungdomar blir det som regel social barnavård.

Jag tror med andra ord att den farhåga som statsrådet här framfört – att det helt skulle slå slint i domstolarna då det gäller tillämpningen av vad som här har skrivits av utskottsmajoriteten – är betydligt överdriven.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! På s. 7 i betänkandet skriver utskottsmajoriteten att man i detta sammanhang vill ha in "hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form". Nu efteråt, sedan det här är tryckt och står som det står, börjar man tydligen känna sig litet ängslig och säger plötsligt här i kammaren att dit räknas naturligtvis inte båt – det är uppenbart – och dit räknas inte tält eller gård.

Vad är det mer som inte räknas dit och varför står inte det? Hur skall en domstol kunna veta detta? En domstol måste ju ändå hålla sig till vad som står i utskottsbetänkandet, och där står "hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form". Vilken domare som helst – och säkerligen även herr Nyquist – kan slå upp i alla kommentarer och läsa att däri innefattas bl. a. hotellrum, båt, tält, annans gård, annans trädgård osv.

Det går ju inte att nu efteråt i kammaren försöka klara sig ifrån detta – jag tycker det är beklämmande – utan ni får väl ändå stå för vad ni har skrivit i majoritetsyttrandet.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Men om ni vill vara vänlig och se på s. 7 nedersta stycket, finner ni att det står:

"Särskilt intresse knyter sig till gärningar som består i att någon intränger och stjälar i annans hem," – observera ordet hem – "alltså fall där tillvägagångssättet också innebär hemfridsbrott i dess mest typiska eller ursprungliga form."

Enligt hemfridsbrottsparagrafen talar man om bostad, och ordet bostad är ett vidare begrepp. Den som har satt sig in i den skillnad som föreligger mellan "bostad" och "hem" vet – och jag antar att landets domare vet detta – att ordet hem innebär ett trängre område än vad ordet bostad innebär.

Jag påstår därför fortfarande, herr talman, att vi inom utskottsmajoriteten här har skrivit det klart och entydigt, och det har icke fördunklats av de inlägg som i debatten har gjorts av oss som talat för utskottsmajoritetens förslag.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja fråga: Menar herr justitieministern verkligen att inträngande i en sommarstuga skall anses vara ett bagattellbrott? Menar ni det? Och menar ni t. ex. att om någon – ett bud eller annan – tar sig in i en bostad i ett i och för sig legitimt ärende men där passar på att stjäla en mängd saker, så är det också en bagattell? Jag vore tacksam för ett svar på de här frågorna.

Herr NYQUIST (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju på det sättet, som redan har förtydligats av utskottets ordförande, att man skiljer på "hem" och "bostad". Hade det varit så, att det i texten bara hänvisats till att "tillvägagångssättet också innebär hemfridsbrott" och ingenting mer, så är det ganska uppenbart att om man gått till lagboken och sett efter vad hemfridsbrott innebär, så hade man sagt sig att det också gäller det vidsträckta begreppet bostad. Men just genom tillägget "i dess mest typiska eller ursprungliga form" – som väl annars blir ganska meningslöst, herr statsråd – för man bort hela det vidsträckta bostadsbegreppet med tält, med hotellrum, med gård, med ekonomilokaler osv.

Det vore ju märkligt om man inte skulle kunna bli införstådd med den tolkningen vid domstolarna.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall bara be att få läsa upp för herr Nyquist vad som står i straffbestämmelsen om hemfridsbrott:

"Den som olovligen intränger eller kvarstannar där annan har sin bostad, vare sig det är rum, hus, gård eller fartyg, dömes för *hemfridsbrott* till böter."

Jag kan inte få ut någonting annat än att det är en riktig uppfattning som jag har gett uttryck för när jag sagt att utskottsmajoriteten åstadkommer en straffskärpning om dess förslag går igenom.

Fru Kristensson frågade om inbrott i sommarstugor, och därför kan jag kanske få erinra om att utskottet i våras behandlade motionen 1975:448 av herr Svanström, där han hemställde "att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att stävja förekommande inbrottsverksamhet med åtföljande förstörelse i fritidshus". I sitt i denna del enhälliga betänkande säger utskottet följande:

"Inte heller det i motionen 448 upptagna yrkandet om åtgärder för att stävja förekommande inbrottsverksamhet med åtföljande förstörelse i fritidshus synes ge anledning till någon åtgärd från riksdagens sida. Som motionären framhåller torde i många fall oförstånd och sensationslystnad vara orsak till det kriminella beteendet och åtskilligt vara att vinna genom information och upplysning, eventuellt genom en särskild kampanj. Utskottet, som finner att syftet bakom motionen är angeläget, förutsätter att frågan härom tas upp i det brottsförebyggande rådets informationsgrupp eller i annat lämpligt sammanhang."

Jag har för min del ingenting att erinra mot vad utskottet här skrivit.

Herr NYQUIST (fp) kort genmäle:

Herr talman! Då kan jag självfallet bara beklaga om det blev så vid utskottsbehandlingen – vilket jag inte känner till – att inte reservanterna i gott samarbete med utskottsmajoriteten i övrigt kunde klara ut om det förelåg tveksamhet. Jag vidhåller att det klart framgår att man gör skillnad mellan hem och bostad. Justitieministern läste här ur brotts-

Torsdagen den
11 december 1975

Ändring i brottsbalken

balken, och jag vill då läsa vad som står i utskottsmajoritetens skrivning, på s. 7. Där står:

”Särskilt intresse knyter sig till gärningar som består i att någon intränger och stjälar i annans hem,” – det står alltså inte bostad utan hem – ” alltså fall där tillvägagångssättet också innebär hemfridsbrott i dess mest typiska och ursprungliga form.”

Jag kan inte finna att det skrivna avser alla de exempel på bostad som är inneslutna i brottsbalkens vidsträckta bostadsbegrepp, dvs. tält, hotellrum osv.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Visst kan även en justitieminister bli trött så här sent på kvällen, men jag är förvånad över att ni citerar ur hemfridsbrottparagrafen och då läser upp precis vad jag sade som om det vore något nytt. Där använder man ju ordet bostad, och det är ett vidare begrepp än ordet hem, säger herr Geijer, det var precis det jag har sagt så många gånger.

Sedan noterar jag att jag inte fick något klart besked av justitieministern om hur det var med sommarstugor och inträngande i en tom bostad, om det verkligen skall anses som bagateller. Om lagstiftarna ger sken av att sådant inte är mycket att bry sig om, så hjälper det väl inte med aldrig så många kampanjer.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Det hjälper kanske inte vad vi nu säger; positionerna är tydligen helt låsta. Men jag tackar ändå justitieministern för att han alldeles riktigt refererade vår kriminalpolitiska motion. Men en sak glömdes justitieministern, nämligen att vi också har motioner som handlar om värnandet om hemmen. Det hoppas jag inte glöms bort i detta sammanhang.

Nu är det inte fråga om någon som helst straffskärpning i vårt förslag, och jag vill citera vad som står på s. 7 i utskottets betänkande, nämligen följande: ”Dylika tillgrepp bör alltså – oavsett om gärningen varit förbunden med inbrott – regelmässigt bedömas som grov stöld. Ställningstagandet bör dock som utskottet ovan framhållit alltid grundas på en allsidig bedömning av samtliga föreliggande förhållanden.”

Genom att en allsidig bedömning skall ligga till grund vid brottsrubriceringen vid utdömandet av påföljden har man väl också skapat möjligheter för domstolarna att välja lämplig påföljd utan att för den skull alltid välja det hårdaste straffet. Det är inte heller det som är avsikten med förslaget. Men genom att klart säga ifrån att dessa brott i människors hem anses som mycket allvarigare och mera straffvärda än många andra brott klargör man samhällets inställning. Det kan man göra utan att för den skull ha fängelsestraff som den enda påföljden i alla tänkbara fall. Utskottsmajoritetens förslag kan också vara ett sätt för oss alla ansvariga beslutsfattare att inte enbart ställa upp på de avvikandes sida

utan också på de drabbades. Det skulle helt säkert uppskattas av alla människor, som trots allt arbetar och håller vårt samhälle uppe, om vi någon gång låter dem få uppleva att samhället även står bakom dem.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 153
Avstår - 1

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 4 Ändring i rättshjälpslagen m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:47 med förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429) m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:47 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),
2. lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att kostnaden för skiftesman vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad eller boskillnad skall kunna ersättas inom rättshjälpslagens ram. Dessutom föreslås vissa smärre jämkningar i lagen i syfte att förenkla handläggningen av rättshjälpsärenden. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1976.”

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i rätts-
hjälpslagen m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats dels de under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionerna

1975:19 av herr Börjesson i Falköping (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde förslag om täckning med allmänna medel, helt eller delvis, av motpartskostnad i rättegång,

1975:102 av herrar Johansson i Växjö (c) och Olsson i Sundsvall (c), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till sådan ändring av rättshjälpslagen (1972:429) att rättshjälp enligt de allmänna reglerna skulle kunna utgå till näringsidkare även i angelägenhet som hade samband med hans näringsverksamhet,

1975:136 av herr Helén m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga (yrkande C 1),

1975:322 av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), vari yrkats att riksdagen skulle uttala att under förutsättning att övriga villkor för allmän rättshjälp var uppfyllda "särskilda skäl" icke skulle behöva anföras för att sådan rättshjälp skulle kunna beviljas för ärendes anhängiggörande och handläggning vid kommissionen resp. domstolen för de mänskliga rättigheterna,

1975:451 av herr Winberg m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen gav regeringen till känna

1. att sådana bestämmelser borde införas i rättshjälpslagen som gav näringsidkare möjlighet att få rättshjälp också i angelägenheter som berörde hans näringsverksamhet,

2. att reglerna om rättshjälp borde få en sådan utformning att de även täckte kostnaderna för särskilt utsedd skiftesman,

3. att minskad restriktivitet borde ske vid tillämpning av reglerna om rättshjälp genom offentligt biträde,

1975:1110 av herr Israelsson m. fl. (vpk),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:83 av herr Hugosson (s), vari yrkats i första hand att riksdagen beslutade att det föreslagna tillägget till 19 § rättshjälpslagen skulle avslås och därmed utgå ur lagen (yrkande 1) och i andra hand, därest yrkande 1 icke vann riksdagens bifall, att riksdagen beslutade att motionen för beaktande överlämnades till den av chefen för justitiedepartementet den 7 maj 1975 tillkallade utredningen för en allmän översyn av rättshjälps-systemet (yrkande 2).

1975/76:84 av herr Nyquist (fp) och fru Wiklund (c), vari yrkats

1. att riksdagen godkände vad i motionen anförts om tillämpningen av 9 § andra stycket 8 samt 19 § tredje stycket andra punkten förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen,

2. att riksdagen godkände vad i motionen anförts om 8 § andra stycket instruktionen för rättshjälpsnämnderna, samt

1975/76:85 av herr Winberg (m) och fru Lindquist (m), vari yrkats
A. att riksdagen beslutade att på skiftesman som förordnades enligt
rättshjälpslagen skulle uppställas samma behörighetskrav som jämlikt
21 § samma lag uppställdes för biträde.

B. att riksdagen gav regeringen till känna att sådana bestämmelser
snarast borde införas i rättshjälpslagen som gav näringsidkare möjlighet
att få rättshjälp också i angelägenheter som berörde hans näringsverk-
samhet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande delegation av rättshjälpnsämnds beslut-
anderätt skulle

dels anta 5 § i det i propositionen 1975/76:47 framlagda förslaget till
lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429),

dels i anledning av motionen 1975/76:84 i denna del (yrkande 2) ge
regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende,

2. att riksdagen beträffande skiftesman vid bodelning skulle
dels med avslag på motionen 1975/76:85 i denna del (yrkande A) anta
9 § andra stycket 8 samt 16, 19, 22, 23 och 25 §§ samt 31 § tredje stycket
i det under punkten 1 nämnda lagförslaget,

dels i anledning av motionen 1975/76:83 och motionen 1975/76:84
i denna del (yrkande 1) ge regeringen till känna vad utskottet anfört
om en utvidgning av rättshjälpförmånerna vid bodelning,

dels avslå motionen 1975:451 i denna del (yrkande 2) i den mån den
inte tillgodosetts genom vad utskottet hemställt,

3. att riksdagen skulle anta det under punkten 1 nämnda lagförslaget
i den mån det inte behandlats ovan,

4. att riksdagen skulle anta det i propositionen framlagda förslaget
till lag om ändring i lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska
medborgare i utlandet m. m.,

5. att riksdagen beträffande rättshjälp åt näringsidkare i anledning av
motionen 1975:102, motionen 1975:451 i denna del (yrkande 1) och mo-
tionens 1975/76:85 i denna del (yrkande B) gav regeringen till känna vad
utskottet anfört i detta hänseende,

6. att riksdagen beträffande offentlig biträde skulle avslå motionen
1975:136 i denna del (yrkande C 1), motionen 1975:451 i denna del (yr-
kande 3) och motionen 1975:1110,

7. att riksdagen beträffande kostnadsansvaret för motparts rättegångs-
kostnader i anledning av motionen 1975:19 gav regeringen till känna
vad utskottet anfört i detta hänseende,

8. att riksdagen beträffande rättshjälp i mål inför Europakommissionen
för de mänskliga rättigheterna m. m. i anledning av motionen 1975:322
gav regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Reservation hade avgivits av fröken Mattson (s), herr Larfors (s), fru
Bergander (s), herrar Nilsson i Visby (s) och Lövenborg (vpk), fru An-

dersson i Kumla (s) samt herr Lundgren (s), som beträffande rättshjälp i mål inför Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna m. m. ansett att utskottet under 8 bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionen 1975:322.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! I våras tillsatte regeringen en utredning som skulle göra en allmän översyn av rättshjälpssystemet. Enligt direktiven bör arbetet i första hand inriktas på att effektivisera de olika rättshjälpsformerna. Trots att denna utredning nu har börjat sitt arbete har regeringen – och detta tycker jag är mycket glädjande – framlagt en proposition med förslag till smärre justeringar i rättshjälpslagen. Man anser sig inte kunna vänta på utredningens slutgiltiga ställningstaganden.

Förslagen gäller frågor om rättshjälpsnämnds sammansättning och beslutförhet, kostnaderna för expeditions- och exekutionsavgift, ersättningskyldighet för ränta på rättshjälpkostnad och beslut om upphörande av rättshjälp åt misstänkt i brottmål. Vidare föreslås att kostnaden för skiftesman vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad eller boskillnad skall kunna ersättas inom rättshjälpslagets ram. Detta är viktiga och riktiga reformförslag. Även om det inte framgår av justitieukskottets betänkande, och kanske inte heller av propositionen, kommer det här självfallet att röra sig om rätt stora kostnader. Rättshjälp är en viktig men också mycket dyrbar reform.

Justitieukskottet har i stort sett varit enigt när utskottet har behandlat propositionen och de motioner som väckts med anledning av den. Vi föreslår sålunda med anledning av motioner att den nu arbetande utredningen också skall behandla frågan om rättshjälp åt näringsidkare. Då det gäller skiftesman vid bodelning har vi uttalat att vi har tagit intryck av motionerna och att det i en bodelningsfråga ibland kan vara så att en bemedlad part kan skaffa sig en alltför fördelaktig position, vilket kan leda till stötande resultat. Vi har därför föreslagit att också den frågan skall överlämnas till den nu verksamma utredningen.

Men när det gäller motion 322 har jag, mina partikamrater och herr Lövenborg reserverat oss. Det är en mycket intressant motion, som behandlar frågan, om man kan få rättshjälp för angelägenheter som skall prövas utomlands. Motionärerna nämner särskilt europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Motionärerna visar på att möjligheterna till sådan rättshjälp är ganska begränsade. Utskottet har funnit att möjligheterna icke är fullt så begränsade som motionärerna föreställer sig. Det finns vissa möjligheter att få rättshjälp för sådana ärenden. Svenska staten kan också ge hjälp via mellanfolkliga instanser.

Utskottet har inte tillstyrkt motionärernas krav att riksdagen omedelbart skall uttala att särskilda skäl inte skall behöva anföras för att rättshjälp skall kunna beviljas i sådana fall. Utskottsmajoriteten vill föra även denna fråga till den nu arbetande utredningen.

Vi finner för vår del att den här frågan inte har varit föremål för någon

diskussion alls när man tidigare har talat om rättshjälpsärenden. Det är en alldeles ny fråga, och vi tror inte att den nu sittande utredningen hinner ta itu med den med tanke på de tilläggsuppgifter som utskottet föreslår. Vi vet inte heller om det är alldeles nödvändigt att frågan utreds nu. Vi finner det dock angeläget att frågan följs med uppmärksamhet och att erforderliga åtgärder kommer att initieras av centralmyndigheten för rättshjälpen och av regeringens kansli om utvecklingen ger anledning därtill.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter utom vid punkten 8, där jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande behandlas motionen 1975:1110 med mig som första namn. Den väcktes under den allmänna motionstiden och påyrkar att riksdagen hos regeringen begär sådan ändring i lagen om slutna psykiatrisk vård i vissa fall att envar som blir föremål för intagning enligt denna lag alltid tillförsäkras ett kompetent juridiskt biträde som har att företräda den intagnes partsintresse.

Vi har påpekat i motionen att det här rör sig om människor som intagits för vård mot sin egen vilja och att dessa människor inte kan antagas vara rättskapabla. Vi har också påpekat att det gäller mycket känsliga frågor, där människor kan komma i kläm om deras intresse inte tillvaratas på ett godtagbart sätt. Om så skall kunna ske måste varje person som intas för vård tillförsäkras kvalificerad juridisk hjälp och en hjälp som baserar sig på den intagnes partsintresse. I intagnings- och vårdsammanhangen anser vi det särskilt viktigt att vårdintygen noga granskas. Som vi ser det kan inte vårdintyg få utfärdas av läkare som inte har verklig kompetens och erfarenhet på det område varom det här är fråga. Det måste också kontrolleras och noga tillses att intyget verkligen utfärdas i anslutning till intagning och att den person för vilken intyget utfärdats verkligen också blivit undersökt på föreskrivet sätt. Det kan synas självklart att så alltid skall ske, men tyvärr kan det ges exempel på motsatsen. För den intagne alltid juridiskt biträde borde sådana undantagsfall kunna helt undanröjas.

Motionen har fått en välvillig behandling i utskottets skrivning, så välvillig att vår representant i utskottet inte funnit anledning att reservera sig. Jag är också personligen av den mening att en reservation till den föreliggande skrivningen skulle vara en överloppsgärning.

Utskottet uttalar förståelse för de synpunkter som framförts i motionen. Det sägs visserligen, i anslutning till behandlingen av en annan motion, att utskottet inte anser sig kunna förorda en ordning, enligt vilken den enskilde tillförsäkras en ovillkorlig rätt till offentligt biträde i ärenden

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i rätts-
hjälpslagen m. m.*

där han är eller kan bli berövad friheten. Man förordar i stället en vidare tillämpning av gällande bestämmelser om rättshjälp.

I sin skrivning uttalar utskottet samma mening som motionärerna i vad gäller de människor som tvångsmässigt intagits för sluten psykiatrisk vård. Man säger att det här gäller personer som ofta kan ha särskilda svårigheter att ta till vara sin rätt. Utskottet utgår från att den fråga som aktualiserats i motionen kommer att förutsättningslöst övervägas av utredningen för en allmän översyn av rättshjälpssystemet. På denna formella grund avstyrks motionen.

Herr talman! Motionens yrkande berör kanske inte så många människor här i landet, men de människor det gäller kan knappast tillvarata sin rätt själva. Även om motionen nu avslås så har en viktig fråga för en minoritet i samhället förts in i fokus och uppmärksamrats. Motionärernas förhoppning, som också delas av utskottet, är att den pågående utredningen snarast skall presentera förslag till en godtagbar lösning av det i motionen aktualiserade problemet.

Jag har således inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! Den nya rättshjälpslagen har varit i kraft sedan den 1 juli 1973, alltså i det närmaste två och ett halvt år. Vi var väl alla av den uppfattningen när vi tog beslutet 1972 att reformen inte var fulländad. En stor minoritet av denna kammars ledamöter ville redan från början ha med ytterligare en grupp som skulle kunna vara betjänt av systemet, nämligen näringsidkarna – de mindre företagen. Vidare hade vi väl, oavsett politisk tillhörighet, den uppfattningen att rättshjälpslagen skulle få verka en tid för att eventuella kantigheter i systemet skulle få tillfälle att yppa sig och därefter rättas till. Det var med andra ord svårt att få denna relativt stora reform att fungera till alla delar redan från starten.

Detta besannades också. Ja, redan på våren innan lagen skulle träda i kraft kom en proposition om viss utvidgning av lagen. Enligt denna skulle rättshjälp kunna lämnas i större omfattning på förvaltningsområdet, vilket angår den personliga rörelsefriheten eller integriteten, huvudsakligen inom mentalsjukvården, nykterhetsvården, barnvården och kriminalvården samt på utlänningslagstiftningens område. Önskemål i propositionens riktning hade framkommit inte minst från riksdagen.

I fjol gjordes också ändringar i lagen. Mot bakgrund av erfarenheter som då efter knappt ett år redan vunnits av systemets tillämpning fann man redan otympligheter som borde rättas till. Då gällde det den stora arbetsbalansen och dröjsmålet med behandlingen av ärenden hos vissa rättshjälpsnämnder. Man gav den gången rättshjälpsnämnderna ökad kapacitet genom att indela nämnderna i avdelningar. Vidare rättades det till en blotta i systemet, som vi inte hade tänkt på när vi antog lagen 1972. Det var högst olämpligt att ha det så ordnat att endast kostnad som uppkommit efter det att beslut om allmän rättshjälp meddelats skulle

ersättas av allmänna medel. Detta ledde till olägenheter av skilda slag i den praktiska tillämpningen. Men detta rättade vi till i fjol och sade då att biträdeskostnad som uppkommit före ansökningen skall betalas, om ansökningen gjorts utan oskäligt dröjsmål. Det är enligt mitt förmenande inte så egendomligt att en reform, när den tillämpats en tid, framträder med vissa brister, men vad som är viktigt då är att man rättar till dem så fort som möjligt. Jag vill också påstå att regeringen här varit föredömligt snabb att komma med förändringar som tagit bort dessa kantigheter. Vidare kan man inte heller ha invändningar mot att rättshjälpslagen utvidgas successivt efter råd och lägenhet.

I dag kommer riksdagen att besluta om en ytterligare utvidgning av lagen. Jag hälsar detta med tillfredsställelse. Vid flera tillfällen har det framkommit önskemål från enskilda motionärer att rättshjälp bör ges för skiftesman vid bodelning. Redan vid rättshjälpsreformens tillkomst 1972 fanns motionskrav på detta. Justitieutskottet har också vid tidigare tillfällen framhållit angelägenheten av att frågan om en tillfredsställande reglering av kostnadsansvaret för särskilt utsedd skiftesman bringas till en snar lösning.

I anledning av det lagförslag vi i dag behandlar har det väckts motioner, där man menar att departementschefen är alltför restriktiv i sin bedömning när det gäller möjligheten att erhålla biträdes hjälp. I propositionen sägs t. ex. att rättshjälp i bodelningsfråga inte regelmässigt kan få omfatta både förmånen av skiftesman och förmånen av biträde åt en eller båda makarna. Vidare framhålls att en rimlig avvägning mellan rättsskyddsintresset och kostnaderna måste göras, och därvid bör bistånd genom skiftesman prioriteras.

Naturligtvis måste kostnadsaspekter för samhällets åtagande på rättshjälpsområdet tas in i bilden. Det råder ingen tvekan om det. Men också rättssäkerheten måste prioriteras. Vi skall ha klart för oss att bodelningar numera som regel är mera komplicerade än tidigare. Motionärernas uppfattning att skiftesman och biträde kompletterar varandra är naturligtvis riktig. Utskottet säger i detta avsnitt:

”Även om utskottet biträder departementschefens uppfattning att rättshjälp i bodelningsfråga inte regelmässigt kan få omfatta både förmånen av skiftesman och förmånen av biträde åt en eller båda parterna, synes det förhållandet att en mera bemedlad part kan skaffa sig en alltför fördelaktig position ofta kunna leda till stötande resultat.”

Ett enigt utskott har därför uttryckt som sin mening att denna del av lagförslaget borde tillämpas med mindre restriktivitet än vad som kan utläsas av departementschefens uppfattning. Samtidigt är utskottet införstått med att samhället tar på sig kostnader i och med denna utvidgning av rättshjälpslagen, varför vi i ett inledande skede bör godtaga departementschefens bedömning. Den utredning som tillsatts på rättshjälpsområdet bör överväga utskottets principiella uppfattning och förslag framläggas till riksdagen utan dröjsmål.

Det lagförslag vi i dag behandlar tar också upp delegationsrätten inom

rättshjälpsnämnderna. Vi delar här departementschefens uppfattning att delegation av beslutanderätten bör kunna komma in fråga i större omfattning än hittills. Vad vi understryker är däremot att rättsbildad personal i möjligaste mån skall ifrågakomma eller som vi säger: "Av rättssäkerhetsskäl bör vid behörighetsreglernas utformning beaktas angelägenheten av att icke rättsbildad personal tilläggts rätt att avslå ansökan eller framställning enbart där saken är uppenbar. I ärenden av brådskande natur bör behörighet att besluta om avslag tillkomma endast rättsbildad personal."

Endast på ett område har utskottet inte kommit överens och det gäller om man vid den översyn som nu görs på rättshjälpsområdet också skall ta upp rättshjälp i mål inför Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna samt se över de avvägningsproblem som över huvud taget kan uppstå i den praktiska tillämpningen av den begränsningsregel som gäller för utlandsärenden. Såsom fröken Mattson har påpekat har socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna inte velat gå med på detta. Men jag tycker att den utredning som är tillsatt gott kan överväga även dessa frågor.

I början av mitt inlägg här underströk jag regeringens snabba insatser att komma med förslag som tar bort kantigheterna i rättshjälpsreformen. Men på ett område har man inte varit lyhörd att rätta till en uppenbar orättvisa i systemet, nämligen när det gäller att ge näringsidkare en rejäl chans att få del av systemets förmåner.

Vi kanske minns att i departementspromemorian som låg till grund för lagen angavs att "synnerliga skäl" skulle föreligga om en företagare skulle erhålla rättshjälp. Efter stark kritik från remissorganen ändrade statsrådet förutsättningarna för att företag skulle erhålla rättshjälp genom att i propositionen ange att "särskilda skäl" skulle föreligga. Det har varit en uppmjukning i skrivningen, som i det praktiska handlandet har haft noll eller intet värde. Ur tillämpningsföreskrifterna vill jag citera följande:

"Enligt 8 § första stycket 3 får allmän rättshjälp inte lämnas näringsidkare i angelägenhet som har samband med hans näringsverksamhet. Undantag görs dock från denna regel om särskilda skäl föreligger för rättshjälp med hänsyn till näringsidkarens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet."

Vidare krävs att näringsidkaren i stort sett är i samma ekonomiska situation som en löntagare i de lägre inkomstklasserna.

Det kan tyckas att det finns vissa möjligheter för mindre företagare att få rättshjälp, men det har visat sig att så inte är fallet. Låt mig ta några exempel.

Verkstadsägaren med en anställd har byggt om sin lilla verkstad. Ett fel i byggnadens konstruktion uppdagas. Verkstadsägaren kräver byggmästaren på ersättning och vill ha rättshjälp för att driva processen. Han blir nekad med anledning av att företagets verksamhet är av för stor omfattning. Jag anser detta orättvist.

Två entreprenörer i grävmaskins- resp. åkeribranschen är i konflikt med en kommun om arbeten som de har utfört. De vägras rättshjälp därför att de anses ha för stor omsättning. De har en omsättning på 150 000 kr., men man räknar inte med att de har utgifter för 120 000 kr. och att den egentliga inkomsten att leva på med familj är 30 000 kr. Lever inte de här båda egenföretagarna under samma ekonomiska förhållanden som löntagare i de lägre inkomstklasserna?

En byrådirektör har skaffat sig en jordbruksfastighet för fritidsändamål. Han har kommit i konflikt med en granne om en ägogräns. Han får rättshjälp därför att han har ingen inkomst från jordbruksföretaget. Grannen som han processar med är lantbrukare. De båda jordbruken är lika stora. Grannen söker också rättshjälp, men han har sin egentliga inkomst från jordbruksfastigheten, och därför får han avslag på sin ansökan.

Herr talman! Här finns uppenbara orättvisor, som snarast bör rättas till. Vi har motionerat år från år om detta från oppositionen, inte minst från centerpartiet. I år skriver ett enigt utskott: "En tillfredsställande lösning av spörsmålet är enligt utskottets mening i själva verket så angelägen, att utskottet anser sig böra förorda att frågan behandlas av utredningen med förtur. Vad utskottet sålunda uttalat --- bör ges regeringen till känna." Som jag ser det, är det en skam för vårt rättssamhälle att näringsidkare missgynnas i det här sammanhanget. Jag sätter min lit till en av utskottets socialdemokratiska ledamöter, herr Larfors, som sitter i den återopade utredningen. Han har också varit med om att skriva under utskottsbetänkandet, och jag hyser därför förhoppningen att orättvisorna skall rättas till så snabbt som möjligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det är med en viss tvëksamhet som jag går upp i talarstolen efter att ha hört justitieministern i det förra ärendet säga att det saknar all betydelse vad vi här i kammaren säger när det gäller uttolkning av lagstiftningen. Jag har ändå bestämt mig för att säga några ord, eftersom jag inte är alldeles säker på att justitieministern har rätt. Tvärtom är jag övertygad om att han har fel i det påstående som han gjorde här med sådan aplomb vid två olika tillfällen.

Herr Winbergs och min motion om vidgade möjligheter för rättshjälp när det gäller ärenden som handläggs inför Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna har mottagits välvilligt. Jag har likväl några kommentarer jag skulle vilja komma med. Jag tror att man åtminstone på vissa håll inte riktigt har bedömt hur angeläget detta ärende är.

Den konvention från 1950 som Sverige har anslutit sig till om skydd för de mänskliga rättigheterna innebär också en skyldighet för de konventionsslutande staterna att underlätta möjligheterna för medborgarna att dra sina frågor inför Europarådets domstol. När man tar del av utskottets uppgifter om antalet behandlade fall under 1970-talet kan man ju säga sig att detta inte är något större problem. Det kommer väl inte

Torsdagen den
11 december 1975

*Ändring i rätts-
hjälpslagen m. m.*

heller att bli så många fler om man skulle vidga möjligheterna till rätts-
hjälp.

Nu har utskottet – både majoritet och minoritet – varit enigt på en punkt, nämligen att herr Winberg och jag varit onödigt pessimistiska i vår motion. Utskottet skriver att det inte är så besvärligt som vi förmodar. Men hur vet utskottet detta? Den lagstiftning vi har ger inte särskilt mycket underlag för utskottets påstående. Herr Johansson i Växjö och jag, som har arbetat några år i domstolsväsendets besvärnsnämnd, vet hur restriktiv man är när det gäller rättshjälp i frågor som handläggs utomlands. Dessutom kan jag inte erinra mig att vi hittills haft ett enda fall där det har varit fråga om rättshjälp när det gäller Europakonventionen, så det finns ingen praxis att bygga på heller.

I den socialdemokratiska reservationen säger man att det inte heller i praktiken varit några bekymmer. Det är riktigt, men skall man vänta tills man får bekymmer? Varför skall lagstiftaren försätta dem som sitter i domstolsverkets besvärnsnämnd i den situationen att de får sitta med ett ärende där deras hjärta och förstånd säger att de borde bevilja rättshjälp, medan deras laglydnad säger att bestämmelserna inte ger möjlighet till detta?

Detta är ingen uppmålad situation. Herr Johansson kan vitsorda när det gäller rättshjälp utomlands att vi flera gånger tyckt att vi skulle vilja ge denna rättshjälp, men vi har inte kunnat göra det. Det kan ha varit frågan om verkligt ömmande fall, folk som varit på tjänsteresor utomlands och blivit påkörda och skadade av bilar. Vi kan inte hjälpa dem från vårt land, med den rättshjälp som vi har, att föra en process eller få ut det skadestånd de skulle vara berättigade till. Det finns flera ömmande fall av det slaget och det förvånar mig att det inte trängt igenom till socialdemokraterna. Här finns verkligen ett område som man behöver se över. Jag beklagar därför den hårda ståndpunkt de intar.

Herr talman! Jag sade inledningsvis att vår motion blivit välvilligt behandlad. Det medför att jag inte skall framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag kanske kunde nöjt mig med att instämma i vad herr Johansson i Växjö och herr Lidgard anført angående rättshjälpen. Men jag har begärt ordet för att jag jämväl något vill kommentera den motion som jag väckt i denna kammare. I den begär jag att regeringen skall lägga fram förslag om täckning med allmänna medel helt eller delvis av motpartskostnad i rättegång.

Det är stötande, herr talman, inte minst ur rättvisesynpunkt att en vinnande part skall kunna vidkännas motpartens rättegångskostnader då motparten – den s. k. förlorande parten – saknar möjlighet att betala rättegångskostnaden. Nog kan det synas ganska orimligt att den vinnande parten i vissa fall – trots att han vunnit målet – förutom dryga egna kostnader också kan få vidkännas motpartens rättegångskostnader!

Utskottet har utan att direkt ta ställning till själva sakfrågan varit positivt till tanken att berörda spörsmål bör följas med uppmärksamhet och anser att frågan bör prövas ur skilda aspekter. Dock anser utskottet att frågan bör prövas förutsättningslöst. Och detta har jag ingen anledning att motsätta mig. Inom parentes sagt anser jag att allt utredningsarbete bör ske förutsättningslöst. Med den behandling som min motion fått röna har jag inte anledning att mera utförligt kommentera de synpunkter som jag anser bör ligga till grund för ett ställningstagande till frågan om utvidgning av rättshjälpen till att omfatta även motpartens rättegångskostnader, så att den vinnande parten ej behöver vidkännas dessa kostnader.

Jag vill, herr talman, i all korthet deklarerera att jag helt ansluter mig till de synpunkter som utskottet anfört och till utskottsledamöternas ställningstagande till min motion, som innebär ett tillkännagivande till regeringen. Samtidigt vill jag dock uttala den förhoppningen att utskottets tillkännagivande skall seriöst prövas av regeringen och att regeringens ställningstagande skall leda till ett förverkligande av de tankar som jag framfört i min motion nr 19.

Jag har med det sagda, herr talman, velat markera inte bara att jag tillmäter denna fråga principiell betydelse, den är också en rättvisefråga som man inte kan nonchalera.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Mattsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 17 mom. 8 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 149
Nej - 154
Avstår - 1

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 5 Om gruvdrift i Baståsen

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Gillströms (s) den 25 november anmälda fråga, 1975/76:122, och anförde:

Herr talman! Herr Gillström har frågat om jag avser ta initiativ som syftar till gruvdrift i Baståsen. Frågan har ställts mot bakgrund av sysselsättningsproblemen i norra delen av Gävleborgs län, dvs. Hälsingland.

De senaste undersökningarna inom Baståsens gruvfält gjordes under perioden 1930–1960. Bl. a. har Boliden AB här sökt efter koppar och guld. Möjlighet att bryta befintliga malmtillgångar inom Baståsfältet har, som herr Gillström anför, diskuterats sedan länge men diskussionerna har inte mynnat ut i konkreta förslag.

Skälet härtill är helt enkelt att det inte är sannolikt att det finns brytvärda malmkvantiteter i bergytan eller på måttligt djup under denna. Visserligen har en del analyser visat på höga blyhalter, men det har i dessa fall inte rört sig om representativa urval utan om material ur enstaka prover.

Inom området finns i dag tre utmål, dvs. rättigheter att bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral. Dessa ägs av Gränsfors gruvförening u. p. a. Enligt vad jag har inhämtat har utmålsinnehavaren i dag inte några konkreta planer på att ta upp gruvdrift. Några prospekteringsinsatser inom området planeras inte heller f. n. av Boliden AB. Nämnden för statens gruvegendom, som svarar för huvuddelen av den statliga prospektering efter malm som utförs av Sveriges geologiska undersökning, koncentrerar f. n. sina ansträngningar på mer löftesrika fyndigheter. Några initiativ från min sida i syfte att få till stånd gruvdrift i Baståsfältet är därför f. n. inte aktuella.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Den här frågan skall ses mot bakgrund av de sysselsättningssvårigheter som finns i norra delen av Gävleborgs län. Av en tillfällighet uppmärksammas i dag båda de kommuner det framför allt gäller, nämligen Ljusdal och Nordanstig. Under dagen har de socialdemokratiska organisationerna i Gävleborgs län gjort en uppvaktning för arbetsmarknadsministern angående Ljusdal, och här i kammaren besvarar herr industriministern frågan, om han avser att ta initiativ som syftar till gruvdrift i Baståsen, Nordanstigs kommun.

Jag tackar för det lämnade svaret, även om det inte var så positivt

som jag och befolkningen i kommunen hade hoppats. Det gäller att pröva alla uppslag till nya sysselsättningsmöjligheter, och det här är ett område som sedan femtioalet år tillbaka undersökts för eventuell gruvdrift. Ca 100 000 kr. har privatpersoner lagt ned här under årens lopp, men de förmår förmodligen inte ytterligare fortsätta dessa satsningar.

Enligt uppgift har SGU inte gjort annat i detta område än en kartläggning i samband med att malmförande områden förtecknats. Det kostar ca 3 miljoner att anlägga en gruva i våra dagar och ungefär 3 kr. per ton att göra en undersökning, vilket SGU alltså inte gjort här. Bolidenbolaget däremot har tidigare undersökt området och funnit fyndigheter i små gångar – några hundra ton totalt. Men halten av svavelkis plus koppar utgör totalt bara 0,20–0,22 % och i dagens läge bör det vara minst 4 % eller mycket stora fyndigheter för att brytning skall vara lönsam. Intressant är emellertid uppgiften att man längre västerut, i Ramsjö, funnit 260 000 ton guldförande malm. Ur vårt läns synpunkt är detta synnerligen glädjande, eftersom området ligger i Ljusdals kommun – den andra av de två kommunerna med sysselsättningssvårigheter.

Det är troligt att man kan finna flera förekomster i bältet från havet över Nordanstig och Ljusdal. Det vore ändå önskvärt om SGU kunde ges i uppdrag att undersöka hela området och inte bara den del som hittills studerats i Baståsen. Är herr industriministern beredd att ge SGU ett sådant uppdrag för att slutgiltigt avgöra om detta område i dagens läge har något intresse? Enligt geologerna kan ju i framtiden områden med lågprocentig malm bli brytvärda, men den här kommunen behöver insatser nu för att klara befolkningsutvecklingen. Kommunen kommer nämligen enligt prognosen att minska sin befolkning oroväckande, och inkomstutvecklingen i den här kommunen är sämre än i andra.

Kommunen har dessutom Gävleborgs läns lägsta tätorts- och verksamhetsgrad och har från 1965 till 1970 förlorat ca 870 arbetstillfällen. Det är därför naturligt att massmedia i området uppmärksammat den här frågan på ett positivt sätt – dock på ett undantag när, och det gäller ortens dominerande tidning. Den förlöjligar hela denna sysselsättningsfråga. Det borde i stället för en centerpartistisk tidning som stöder – hoppas jag – centerns målsättning om 400 000 nya jobb vara angeläget att intressera statsmakterna för de här fyndigheterna och kanske skapa några av dessa jobb i ett område som verkligen behöver dem.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig säga att en mera allmän inventering av mineraltillgångarna i landet är aktuell och att i det sammanhanget de fyndigheter som herr Gillström har talat om kan bli uppmärksammade.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har haft tillfälle att tala med en erfaren prospekterare så sent som i kväll. Man menar att det behövs förnyade kunskaper på grund av att det varit ombyten av personal. En ny prospektering för

Torsdagen den
11 december 1975

*Om nedläggningen
av ASSI:s sågverks-
rörelse i Horndal*

området i fråga borde göras. Det finns också numera en ny metodik och nya instrument. Detta gör att personen som jag talade med anser att det vore möjligt att få ett säkrare underlag för bedömningen, men i så fall behövs det kartor av en annan storleksordning än nu.

Dessutom tror jag att vi i en framtid kommer att behöva ta till vara även de allra minsta fyndigheterna, eftersom mineraltillgångarna kommer att sina.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om nedläggningen av ASSI:s sågverksrörelse i Horndal

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Boos (c) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:142, och anförde:

Herr talman! Herr Boo har frågat mig om den planerade nedläggningen av sågverksrörelse i Horndal är i överensstämmelse med statliga företags sociala ambitioner och om regeringen är beredd att medverka till att trygga och vidareutveckla sysselsättningen i Horndal.

Statens skogsindustrier, ASSI, har i dag fyra sågverk i Mellansverige, nämligen i Horndal, Laxå, Skinnskatteberg och Valåsen. Vid dessa finns betydande investeringsbehov. Utredningar inom ASSI har visat att stora fördelar står att vinna på en koncentration av produktionen av sågade trävaror till två av sågverken. Sålunda håller Valåsens sågverk på att byggas ut, och när utbyggnaden är färdig i början av nästa år läggs sågverket i Laxå ned. Samtidigt startas i Laxå en spånskivefabrik där de anställda vid sågverket erbjudits och även accepterat anställning.

Den nu aktuella planen för de övriga båda sågverken innebär att sågverket i Horndal skall läggas ned samtidigt som sågverket i Skinnskatteberg byggs ut. ASSI:s styrelse har inte fattat något beslut härom, men jag har erfarit att förslag kommer att föreläggas styrelsen i nästa vecka. Om styrelsen fattar beslut i enlighet med förslaget kommer Horndals sågverk att läggas ned i slutet av år 1978.

Det är en av de statliga företagens uppgifter att skapa och vidmakthålla effektiva och konkurrenskraftiga företag. Endast ett starkt företag ger grundval för arbetstrygghet för de anställda. Om rationaliseringskäl gör det nödvändigt att lägga ned vissa arbetsställen bör det självklart också ingå i de statliga företagens sociala ambitioner att aktivt verka för att de anställda vid sådana arbetsställen bereds ny sysselsättning.

Den planerade nedläggningen av Horndals sågverk avses inte ske förrän om tre år. Inom ASSI har redan tillsatts en särskild arbetsgrupp med representanter för de anställda och ASSI:s centrala ledning för att i kontakt med bl. a. Statsföretag, industridepartementet och arbetsmarknadsdepartementet undersöka möjligheterna till ersättningsindustri i Horndal.

Torsdagen den
11 december 1975

*Om nedläggningen
av ASSI:s sågverks-
rörelse i Horndal*

Herr BOO (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret på mina frågor. De synpunkter som svaret innehåller har man kunnat läsa i pressen så sent som i går.

De meddelanden som företagsledningen för Statens skogsindustrier lämnat om att sågverksrörelsen i Horndal inom Avesta kommun skall läggas ned innefattar två stora frågeställningar: dels att sysselsättningen direkt raderas för 75 anställda, dels sättet på vilket informationen lämnats och samrådet skett med de anställda samt berörda samhällsinstanser, dvs. kommun- och länsmyndigheter.

När sysselsättningsmöjligheterna försvinner för människor medför det en svår situation för de anställda och deras familjer då det gäller utkomst och trygghet. Det är särskilt svårt i det här fallet, eftersom man inte fått några besked från företaget om att ledningen där från början varit beredd att medverka till att skapa ny sysselsättning på orten. När därtill ett stort antal arbetstillfällen försvinner från en ort av Horndals storlek är detta något av en katastrof för hela bygden. Det får också följdverkningar som drabbar även andra områden än sysselsättningen och möjligheterna till utkomst och service.

För Avesta kommun, som under många år haft stora svårigheter att behålla och vidareutveckla sysselsättningen, kommer beskedet om nedläggningen av sågverksrörelsen i Horndal som ytterligare ett negativt besked i en redan svår belägenhet. Samhället i Horndal har byggts upp kring företaget, och många av de anställda har sin miljöförankring där – en tillgång som inte utan vidare kan raderas. Som jag ser det måste sysselsättningen i Horndal tryggas.

Det svar som industriministern nu lämnat innehåller inga garantier för att regeringen effektivt skall medverka i detta avseende. Man får tid på sig, säger industriministern, genom beskedet att nedläggningen inte skall bli aktuell förrän i slutet av året 1978, men i det här läget uppstår det ändå stor oro. Och för många kan bekymren bli av den storleksordningen att det är svårt för dem att finna en tröst i det svar som industriministern här har gett.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Frågan är naturligtvis hur långt man skall sträcka sina anspråk.

Sedan de fackliga företrädarna för sågverket i Horndal jämte de kommunala representanterna uppvaktade oss i regeringen när nedläggningsförslaget blev känt har vi gjort vad vi har kunnat för att i samråd med ASSI söka en lösning som är mer tilltalande.

Det går inte att undvika att se strukturproblemet precis sådant som det är. Däremot har vi haft anledning att undersöka förutsättningarna för att få ett rimligt tidsrum. Nu är det alltså fråga om att skjuta upp nedläggningen tre år. Under denna tid kommer ingen att permitteras, och alla ansträngningar kommer att göras för att skapa ersättningssysselsättning.

Torsdagen den
11 december 1975

*Om planeringen av
rekreationsområ-
den*

Här kopplas alltså två departement in tillsammans med Statsföretag, kommunala representanter, företaget och de anställda. Herr Boo har rätt långtgående anspråk när han tycker att detta inte är någonting av ett besked.

Herr BOO (c):

Herr talman! Min kritik gäller i första hand det sätt på vilket beskedet lämnades i första omgången. Enligt uppgift gick den 9 september ett telefonmeddelande från Statens skogsindustrier till en arbetstagarrepresentant i Horndal om att han till dagen därpå kl. 11 skulle inkalla arbetstagarorganisationerna och representanter för kommun- och länsmyndigheter för att besked om eventuell nedläggning skulle lämnas. Denna nedläggning skulle då ske efter tre och en halv månader. Det kan inte vara i enlighet med demokratiska principer i arbetsfrågor att man på det sättet lägger ut ett meddelande till de människor som det berör så direkt.

Herr talman! Jag vill gärna säga att det besked som industriministern gav i sitt andra inlägg var mera positivt än det som han lämnade från talarstolen i själva svaret. Jag ber faktiskt att få tacka för det, och jag tar fasta på beskedet att regeringen är beredd att aktivt medverka till att trygga och vidareutveckla sysselsättningen i Horndal.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om planeringen av rekreationsområden

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Erikssons* i Ulfsbyn (c) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:149, och anförde:

Herr talman! Herr Eriksson i Ulfsbyn har frågat när man kan förvänta sig att den särskilda beredning som skall följa planeringen av de primära rekreationsområdena kan börja sitt arbete och på vilket sätt regeringen avser att anvisa medel till de områden som har prioriterats.

Riksdagen beslutade den 3 december i år om riktlinjerna för samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut innebär bl. a. att den beredning som det här är fråga om skall inrättas och knytas till naturvårdsverket. Jag räknar med att beredningen skall kunna inrättas så snart de praktiska frågorna lösts och att den skall kunna påbörja sitt arbete i början av år 1976. På frågan om på vilket sätt regeringen avser att anvisa medel till turistområden får jag hänvisa till riksdagsbeslutet. Av det framgår att ett av syftena med den beslutade ordningen är att genom samordning åstadkomma ett bättre utnyttjande av de betydande resurser som redan i dag står till förfogande för dessa ändamål, bl. a. arbetsmarknadsmedel och de medel som naturvårdsverket disponerar för stöd till idrottsanläggningar. Under budgetåret 1974/75 uppgick dessa

medel sammanlagt till nära 110 milj. kr. I beredningens uppgifter ingår även att följa planeringen av åtgärder inom de primära rekreationsområdena.

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

*Om åtgärder mot
väntad ökad
arbetslöshet i
Arvika*

Herr ERIKSSON i Ulfsbyn (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret. Det var tillfredsställande att höra att beredningen kan starta sitt arbete redan i början av nästa år. Denna beredning kommer att få en arbetsam och framför allt svårhanterlig uppgift, som så fort som möjligt behöver påbörjas.

Det finns kommuner ute i de nu utpekade primära rekreationsområdena som redan har hunnit långt med utrednings- och planeringsarbetet. För dessa kommuner och deras kommittéer är det tillfredsställande om de nu utan onödigt dröjsmål kan presentera sina planer och i vederbörlig ordning få dem prövade hos beredningen – och om prövning och beslut inte behöver ta alltför lång tid i anspråk.

När det gäller den ekonomiska sidan – hur utbyggnaden av de primära rekreationsområdena skall finansieras – finns det inte i det nyligen fattade riksdagsbeslutet förslag till kostnadsfördelning mellan stat, kommun och andra intressenter. Frågan är då på vilket sätt regeringen avser att anvisa medel till de områden som har prioriterats.

Med anledning av det svar som statsrådet nu gav vill jag därför ställa en följdfråga: Kommer det att bli någon minimigräns för statsbidragsdelen till projektering och anläggningar för utbyggnad av de primära rekreationsområdena, och kommer medel att särskilt anvisas i budgetpropositionen 1976?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det ankommer på beredningen att pröva de framställningar som kommer in från dessa områden från fall till fall och föreslå de bidrag som kan bli aktuella med hänsyn till hur situationen ser ut i resp. fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om åtgärder mot väntad ökad arbetslöshet i Arvika

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Norrby* (c) den 27 november anmälda fråga, 1975/76:134, och anförde:

Herr talman! Herr *Norrby* har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta mot väntad arbetslöshet i Arvika.

Som herr *Norrby* har framhållit i sin fråga har under senare tid några av de större företagen i Arvikaregionen fått svårigheter med avsättningen för sina produkter. Som en följd av detta har varsel lämnats om upp-

Torsdagen den
11 december 1975

*Om åtgärder mot
väntad ökad
arbetslöshet i
Arvika*

sägning eller förkortad arbetsvecka för ett större antal anställda.

F. n. pågår diskussioner mellan berörda företag, de anställdas organisationer och arbetsmarknadsverket om möjligheterna att med arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel – som utbildning, stöd till lageruppbyggnad och eventuellt industribeställningar – i görligaste mån undvika permittering eller uppsägning av personal.

Antalet arbetslösa ungdomar som är anmälda hos arbetsförmedlingens distriktskontor i Arvika beräknas f. n. till ca 190, varav ca 120 är kvinnor. Ett omfattande arbete pågår för att bereda dessa ungdomar arbetsmarknadsutbildning, praktikarbeten eller beredskapsarbeten. Inom den kommunala förvaltningen i Arvika planeras beredskapsarbeten för ca 65 ungdomar. Arbetena beräknas vara mellan tre och fyra månader och kunna startas efter nyår.

Herr NORRBY:

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för svaret på min fråga.

Anledningen till frågan är det besvärliga läge som flera industrier i Arvika har kommit i. Problem med avsättningen av produkterna medför att sysselsättningen sviktar. För ett av företagen, Volvo-BM-verken, är läget sådant att man måste vidta en 20-procentig produktionsminskning under de närmaste månaderna, innebärande att ca 140 personer berörs av bortfallet. Permitteringar, omplaceringar av personal till fabriker på andra orter, ja, t. o. m. avskedanden av personal vid ett av företagen har diskuterats. Detta betyder också stora problem för alla småföretag och andra som är beroende av leveranser till de större företagen.

Vad man hoppas på i detta sammanhang är ju att den här konjunktursvackan bara blir en svacka och att avsättningen av företagets produkter kommer i gång igen. Det är mot den bakgrunden jag har ställt min fråga. Det vore mycket olyckligt om det inträffade medförde att den gynnsamma utveckling som vi har haft i denna del av vårt land när det gäller industriutbyggnader nu skulle brytas och folk måste flytta hemifrån till arbetsplatser på andra orter. Det har inte bygden råd till. Vi har inte råd att förlora dessa människor; de måste beredas arbete i sin hembygd.

Nu vet jag att företagen och arbetsmarknadsmyndigheterna gemensamt försöker lösa de här problemen – jag har fått detta ytterligare bekräftat i det svar statsrådet lämnat. Man kan väl här tänka sig flera lösningar. En väg skulle jag vilja fråga statsrådet om: Är det möjligt att lägga ut statliga beställningar till de här företagen? Har den möjligheten undersökts?

Jag berörde också i min fråga ungdomsarbetslösheten och konstaterade att den tyvärr är alltför stor. Det är mycket viktigt att alla åtgärder vidtas för att bereda denna grupp arbete.

Jag vet att statsrådet tidigare har svarat på frågor rörande arbetslöshetssituationen för ungdomarna, varför jag inte skall ta upp den frågan

i detta sammanhang. Jag vill dock säga att när det gäller Arvika kommun tycker jag att kommunledningen i det avscendet har handlat ansvarsfullt och snabbt då den inventerat kommunens möjligheter att bereda ungdomen sysselsättning och från årsskiftet anställer ca 65 ungdomar.

Jag hoppas att möjligheter till statsbidrag finns för detta ändamål. Men, herr talman, jag återkommer till min fråga: Har statsrådet för avsikt att undersöka om det finns ytterligare möjligheter att lösa de här påtalade problemen t. ex. genom att lägga ut statliga beställningar till något av företagen?

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det är naturligtvis litet svårt för mig att ha lösningar på varje företags problem i varje kommun i det här landet. De normala arbetsmarknadspolitiska åtgärderna måste sättas in, och här har ju riksdagen anvisat arbetsmarknadsmyndigheterna en massa medel i kampen mot arbetslösheten.

Som framgick av mitt svar undersöker man även möjligheten att lägga ut industribeställningar till företagen här. Det ingår i strategin: lageruppbyggnad, ersättning till utbildning, industribeställningar, utnyttjande av investeringsfonder.

Vi är ju inne i en svacka inte bara för Arvika, utan vi möter de här problemen på många andra platser, och jag utgår från att de arbetsmarknadspolitiska medel vi sätter in skall vara tillräckliga. Skulle det längre fram visa sig att vi behöver vidta ytterligare åtgärder får vi göra det. Men jag har alltså svarat att vi undersöker även möjligheterna till industribeställningar här.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder för att öka sysselsättningsmöjligheterna i Ljusdals kommun

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Järvsö (c) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:145, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Järvsö har frågat mig – med hänsyn till det nuvarande sysselsättningsläget – om jag är villig ta initiativ till snara åtgärder för att öka sysselsättningsmöjligheterna framför allt i Ljusdals kommun – bl. a. sådana som föreslagits i Länsprogram -74 – utan att avvakta den slutliga behandlingen av regionalpolitiken i stort.

Regional- och sysselsättningspolitiken har under de senaste åren varit föremål för en omfattande genomlysning. Om ungefär en vecka presenteras sysselsättningsutredningens första delbetänkande och en rapport där arbetsmarknadsdepartementet redovisar en utvärdering av Länsplanering 1974. Betänkandena kommer att remissbehandlas, och re-

Torsdagen den
11 december 1975

*Om åtgärder för att
öka sysselsättnings-
möjligheterna i
Ljusdals kommun*

geringen avser att samlat ta ställning till regional- och sysselsättningspolitiken i en proposition under maj-juni 1976, Jag vill därför inte nu ta ställning till utvecklingen i enskilda län eller kommuner.

Jag är dock medveten om de problem som finns på arbetsmarknaden i Ljusdal. Ansträngningar har också fortlöpande gjorts för att lösa dem. Ljusdal ligger inom det inre stödområdet. Därigenom kan de mest gynnsamma villkoren tillämpas vid företagsetableringar i syfte att skapa nya arbetstillfällen.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret.

Bakgrunden till min fråga är väl känd. Vi har några områden av Gävleborgs län som under lång tid har dragits med stora svårigheter. Det besvärligaste området är utan tvivel Ljusdals kommun. Där hade antalet arbetslösa vid senaste årsskifte ökat med 40 till 485 personer. Av dem är ca 40 % ungdom under 25 år, och hälften är kvinnor. Och ändå är det bara en del som registreras. Många går inte till arbetsförmedlingen därför att de vet att det inte lönar sig. Det finns inga lediga platser att få.

Ytterligare en siffra kan nämnas. Sedan 1970 har 1 700 personer flyttat ut från kommunen med starthjälp. Av dessa är över hälften ungdomar mellan 18 och 24 år. Detta ger en blyxtbelysning av undersysselsättningen och visar vart det i framtiden kommer att leda med tanke på den ökade medelåldern i kommunens kvarvarande befolkning. Utvecklingen försvårar även kommande industriutbyggnad och lokalisering.

I länsprogrammet har det sagts att stora insatser måste göras för att bygga ut arbetsmarknaden i Ljusdal, så att serviceunderlaget kan behållas på minst nuvarande nivå och kommunen kan behålla rollen som regionalt centrum i västra Hälsingland.

Det är främst på tre områden som åtgärder måste sättas in:

1. Stimulans och stöd för utbyggnad av näringslivet.
2. Ökade utbildningsinsatser.
3. Utbyggnad av industriservice och s. k. infrastruktur.

I Länsprogram -74 har vi föreslagit en rad åtgärder som nu borde prövas. Men enligt riktlinjerna skall länsprogrammet ligga till grund för den regionalpolitik som skall föras efter den 1 juli 1978, och då är programmet förlegat. Åtgärderna kommer då för sent. Därför har jag frågat arbetsmarknadsministern om han redan nu vill pröva och föreslå åtgärder, bl. a. sådana som nämnts i länsprogrammet, för att om möjligt lösa problemen i Ljusdal.

Svaret är ganska negativt. Statsrådet går inte in på problemen utan vill behandla frågorna i ett sammanhang. Men i nyheterna i kväll kunde vi höra att det kanske ändå finns en åtgärd som skulle kunna prövas innan de stora regionalpolitiska besluten fattas, nämligen att bygga ett industricentrum i Ljusdal. Jag känner inte till tidsprogrammet där, det framgick inte av nyheterna, men jag förutsätter att man i sådant fall

kommer att handla ganska snabbt.

En annan åtgärd som jag tycker borde kunna vidtas för Ljusdals del är att bedriva försöksverksamhet. Företagarföreningen är ju under utbyggnad, och där skulle man då kunna göra extra insatser för att skapa sysselsättningstillfällen, framför allt i de mindre och medelstora företagen. Länet borde få litet extra resurser för att göra en sådan uppsökande insats. Vår landshövding Hans Hagnell har arbetat mycket med detta. Min fråga är därför: Skulle arbetsmarknadsministern vilja medverka till en sådan speciell insats från företagarföreningens sida?

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

*Om åtgärder för att
öka sysselsättnings-
möjligheterna i
Ljusdals kommun*

I detta anförande instämde fru Jonäng (c).

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Den omständigheten att jag med anledning av Länsprogram -74 inte i dag är beredd att ta ställning till utvecklingen i enskilda län eller kommuner innebär ju inte att verksamheten har stoppat upp. Lokaliserings- och regionalpolitiken bedrivs i normal omfattning. Det är ingenting som hindrar att vi lokaliserar fler företag till Ljusdal. Under de år som vi har bedrivit lokaliseringspolitik har 17 företag i Ljusdal fått lokaliseringstöd med 28,5 milj. kr. vilket har lett till en sysselsättningsökning på 440 personer. Den verksamheten är det vår avsikt att fortsätta med.

Ljusdal ligger ju i det inre stödområdet, och som framgick av mitt svar kan man vid företagsetableringar påräkna det stöd som utgår i det området. Även när det gäller frågan om industricentrum ligger Ljusdal överst på listan när vi skall ta ställning till nya sådana. Detta innebär i och för sig inte att man får en mängd nya arbetstillfällen, utan centret skall ju först fyllas med företag. Vår strategi där kommer att bli att riksdagen inbjuds att fatta ett beslut, men byggandet får inte ske förrän man har fyllt åtminstone halva industricentret med företagsamhet.

Vi är alltså beredda att hjälpa Ljusdal även i fortsättningen. Och det är fel att inbilla människor att det är lönlöst att gå till arbetsförmedlingen. Även om man på förmedlingen inte kan anvisa något jobb för dagen, så kan man ju ändå erbjuda utbildningsmöjligheter. Jag vill fästa uppmärksamheten på att man bl. a. har fått ett AMU-center i Ljusdal.

Herr OLSSON i Järvsö (c):

Herr talman! Jag vill understryka att det inte går att vänta alltför länge på sådana här insatser. Vi har hittills under det här året förlorat ungefär 200 ungdomar, som med hjälp av arbetsmarknadsmedel flyttat från Ljusdal. Om detta fortsätter blir det svårare månad för månad att t. ex. bygga upp ett industricentrum med ett antal företag. Därför är det bråttom, och som jag ser det kan vi inte vänta på att man kanske till hösten nästa år eller i början av år 1977 fattar ett regionalpolitiskt beslut, utan här måste det hända en del innan dess.

Jag fick inte svar på frågan om möjligheterna att göra en speciell insats

via företagarföreningen. Ungdomen är ett speciellt problem i det här sammanhanget, eftersom det är så många som flyttar ut. Skulle man inte kunna tänka sig att sysselsättningsutredningen finge i uppdrag att pröva en försöksverksamhet även här, t. ex. med en inbyggd yrkesutbildning. Vi hade för ett par veckor sedan en konferens i Bollnäs. De företagare som var samlade där sade att de var beredda att ta emot ungdomar, om myndigheterna ställde sig på den andra sidan och gav vissa bidrag. Den inbyggda yrkesutbildningen har kommit litet i skuggan, och här är det verkligen en del saker att göra. Det finns nu ett stort intresse för att lägga in praktiska linjer i yrkesutbildningen. Den tanken har framförts att man borde erbjuda ungdomarna ett praktikår. Vore inte det någonting att pröva i ett område som Ljusdal, så att man kan behålla ungdomarna till dess man får den sysselsättning man väntar på?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om ombyggnad av viss del av riksväg 82

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru Jonängs (c) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:148, och anförde:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig om jag är beredd att medverka till att en ombyggnad av riksväg 82 mellan Alfta och Söräng snarast kommer till stånd.

I enlighet med bestämmelserna i väglagstiftningen revideras i år flerårsplanerna för vägbyggandet. De nya planerna, som avser femårsperioden 1976–1980, kommer att fastställas av vägverket vid årsskiftet. Om vägverket och länsstyrelsen inte är överens om planen överlämnas den dock till regeringens prövning. Vid revideringen prövas även utbyggnaden av väg 82 Alfta–Söräng.

Beträffande väg 82 har jag tidigare betonat vikten av att projekteringen av vägen utförs så att det blir möjligt att utföra omläggningen av vägen som beredskapsarbete, om behov av sysselsättningsskapande åtgärder uppkommer i området. Enligt uppgift från vägverket har numera arbetsplan upprättats men inte fastställts. Vid utställelsen av arbetsplanen har ett flertal erinringar anförts mot förslaget. Vägverket kommer under den närmaste tiden att överväga ifall dessa erinringar motiverar justeringar i arbetsplanen.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Det har framgått vid tidigare trafikdebatter här i kammaren att statsrådet gärna vill lägga mänskliga aspekter på fördelningen av väganlagen och därför ger löften till uppvaktande kommuner och förtroendevalda om vägbyggen av olika slag. I Bollnäs kommun har vi också blivit lovade

medel för ombyggnad av riksväg 82 mellan Alfta och Söräng. Det löftet gavs inför valet 1973, och jag tänkte att eftersom det snart är val igen så skulle det vara lämpligt att det löftet infriades nu. Det blir för länge att vänta ytterligare en valperiod.

Det finns inga ordinarie medel till ombyggnaden av vägen, och vägen finns inte heller upptagen i flerårsplaneringen.

Av de 200 extra vägmiljonerna gick 5 miljoner till Gävleborgs län men inga pengar alls till den aktuella vägen. Den enda möjlighet som nu står till buds är att få vägen ombyggd som beredskapsarbete.

Ombyggnaden av väg 83 Järvsö–Ljusdal vid Djupa–Teve är nu klar. Det har skett som beredskapsarbete, och det återstår bara justeringar. Det vore således lämpligt mot bakgrund av sysselsättningsläget att ombyggnaden av vägen mellan Alfta och Söräng finge ske som beredskapsarbete.

Jag känner naturligtvis till erinringarna mot arbetsplanen.

Frågan om vägens sträckning i det centrala Alfta är som jag ser det främst en fråga för de berörda kommuninvånarna, och jag tar inte ställning i den frågan. Vad jag är angelägen om är att det skall finnas pengar tillgängliga för bygget. Bygghandlingarna bör vara klara under våren 1976, och då bör också pengarna finnas.

Vägen har som bekant mycket dålig bärighet, och den klarar inte de många industri- och timmertransporterna från bl. a. Dalarna ner till kusten. ÖSA och Nefab inom Alfta gamla kommun och de många industrierna i Ovanåkers kommuner är beroende av goda vägförhållanden. Trafiken på vägen har ökat – flottlederna är sedan länge borta, och tåget mellan Bollnäs och Orsa är indraget. Beroendet av vägen är stort på många håll.

1972 beräknades trafiken till 3 300 fordon per årsmedeldygn. Om man räknar upp den siffran med ca 10 % kommer man fram till den ungefärliga trafikintensiteten i dag.

Jag vill således understryka att det verkligen är angeläget att det finns pengar tillgängliga för bygget under våren.

I detta anförande instämde herr Olsson i Järvsö (c).

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Fru Jonängs resonemang om den ena eller andra valrörelsen tycker jag är litet för trivialt för att bemötas vid denna sena timme. Jag konstaterar bara att fru Jonäng ligger minst ett par år efter verkligheten – det har jag tyvärr observerat också vid något annat tillfälle. Det var i mars månad 1973 som den socialdemokratiska arbetarkommunen i Bollnäs uppvaktade mig om den här vägen. Men bättre sent än aldrig, fru Jonäng.

Kommunsammanläggningen är en viktig anledning till att snabba upp starten för ombyggnaden av denna väg. Inom vägverket håller man på att slutföra projekteringen av vägen, och enligt vad jag har hört har

Torsdagen den
11 december 1975

*Om ombyggnad av
viss del av riksväg 82*

man diskuterat två vägalternativ, ett söder om och ett norr om Alfta samhälle.

Som jag sade i mitt svar har ett flertal erinringar gjorts mot förslaget till arbetsplan. Jag är övertygad om att fru Jonäng skulle kunna göra en insats genom att se på vem som f. n. medverkar till att arbetsplanen inte kan fastställas. Litet lokal politisk självranssakan skulle vara nyttigt i själva sakfrågan!

Jag hoppas att projekteringsarbetet kan avslutas så snart som möjligt, så att planeringsläget inte medför något hinder för att starta ombyggnaden då sysselsättningskäl kan motivera det.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Nu måste jag verkligen fråga vad statsrådet Norling egentligen menar när han säger att jag skulle se på vem som försenar fastställandet av arbetsplanen. Menar statsrådet verkligen att människorna i en bygd skulle förmenas rätten att ha synpunkter på utformningen av en väg som de bor intill och som de är beroende av? Skulle de förmenas rätten att göra erinringar?

Jag är naturligtvis medveten om att socialdemokratin med sin centralistiska ideologi inte vill lämna mycket kvar för de enskilda människorna att besluta om, men jag trodde ändå aldrig att jag skulle få höra ens ett socialdemokratiskt statsråd ha så litet till övers för de enskilda människorna, deras behov och möjligheter att ta del av och påverka de angelägenheter som berör dem. De människor som gjort erinringar och besvärat sig använder sig helt enkelt av en medborgerlig rättighet, och den rättigheten vill i varje fall inte jag ifrågasätta. Jag tycker inte heller att den borde ifrågasättas av ett statsråd.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Nu börjar vi kunna diskutera själva sakfrågan. I sitt första inlägg sade fru Jonäng att nu borde pengar anslås till denna väg. Och det var regeringen och i första hand jag som skulle se till att pengarna anslogs. Nu är det emellertid så, fru Jonäng, att arbetsplanen inte har kunnat fastställas för detta vägbygge på grund av lokala erinringar som anförts mot förslaget till arbetsplan. Min fråga till fru Jonäng är då: Skall pengar anvisas när arbetsplan inte har kunnat fastställas?

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Frågan gäller om statsrådet skall hålla det löfte som han har givit eller inte. I Kopparberg fick man tydligen pengarna väldigt snabbt, för enligt vad kommunikationsministern själv sade i debatten i våras fanns i de 200 milj. kr. som då fördelades 4 milj. kr. för en första utbyggnadsetapp. Jag tycker det är bra att mitt grannlän får bättre vägar, men jag måste också se till att de löften som har givits mitt län inte kommer bort i hanteringen. Det är verkligen viktigt att vi får dessa pengar.

Vad arbetsplanen beträffar säger man på vägförvaltningen i Gävle att

man räknar med att bygghandlingarna skall vara klara till våren. Då är frågan: Skall vi få några pengar till byggandet av vägen enligt de löften som är givna eller skall löftena inte uppfyllas?

Nr 43

Torsdagen den
11 december 1975

*Om övergång till
innerbelysta
vägmärken*

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag kommer inte att medverka till att anslå några pengar förrän arbetsplan har fastställts för detta vägbygge. Vi arbetar inte så med vägbyggandet i vårt land, fru Jonäng. Inte ens i den trakt som fru Jonäng representerar bygger vi vägar utan att det finns en fastställd arbetsplan. Det vore intressant att få höra om fru Jonäng menar att vi just mellan Alfta och Söräng skall bygga utan någon arbetsplan.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag vill bara hänvisa till vad man säger på vägförvaltningen i Gävle, där man räknar med att ha kommit så långt i förarbetet och beredningsarbetet att bygghandlingarna skall kunna vara klara till våren så att man kan sätta i gång ett bygge om pengar finns tillgängliga. Jag upprepar än en gång, att Bollnäs kommun 1973 fick löfte om ett anslag av kommunikationsministern. Det löftet är ännu inte infriat. Jag anser att jag har all rätt att begära att löftet nu skall infrias.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Löftet kommer att infrias den dag fru Jonäng kan gå upp här i kammaren och tala om att det finns en arbetsplan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om övergång till innerbelysta vägmärken

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lothigius* (m) den 4 december anmälda fråga, 1975/76:153, och anförde:

Herr talman! Herr *Lothigius* har frågat mig dels om jag är beredd att låta utvärdera skillnaden mellan ytterbelysta och innerbelysta vägmärken, dels om jag är beredd att rekommendera vägverket och kommuner en övergång till innerbelysta vägmärken om dessa visar sig mera ekonomiska.

När det gäller innerbelysta vägmärken förekommer två väsentliga problem. Det ena rör materialets begränsade slagåtlighet, vilken gör att de lätt skadas av stenskott och liknande. Det andra problemet hänger samman med märkenas dåliga synbarhet i mörker vid driftavbrott. Det har tidigare inte varit möjligt att konstruera innerbelysta vägmärken som är reflekterande. Under de allra senaste månaderna har emellertid kommit fram ett reflexmaterial som möjligen kan användas för det ändamålet. Detta material provas f. n.

Torsdagen den
11 december 1975

*Om övergång till
innerbelysta
vägmärken*

Sammanfattningsvis kan konstateras att användningen av innerbelysta vägmärken är förenad med åtskilliga problem av både praktisk och ekonomisk art.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Tiden är sen, snart är klockan ett och skägget växer. Men jag tror att kommunikationsministern förstår att när man ställer en fråga så här dagarna före jul beror det på att man tycker att frågan har en viktig aspekt.

Som underlag för min fråga har jag ett material som har varit föremål för genomgång av experter som jag litar på.

Det visar sig, när jag tittar på deras material, att medelvärdet för driftkostnaderna av ett ytterbelyst vägmärke är omkring 150–160 kr. per år och för ett innerbelyst omkring 75 kr. per år, alltså en differens på mellan 75 och 80 kr. per år eller mer än ett innerbelyst vägmärkes hela driftkostnad. Man kan alltså driva två stycken innerbelysta vägmärken för samma kostnad som ett ytterbelyst. Skillnaden i investeringskostnader är obetydlig. Det skulle driftmässigt innebära en besparing på mellan 20 och 25 milj. kr. per år, om man gick över till innerbelysta vägmärken.

Jag har hastigt bläddrat i den från vägverket nyutkomna Förslag till riktlinjer för stationär trafikbelysning – en ambitiös utredning i tre delar, som, vad jag kan se, inte nämner ett ord om dessa saker. Kostnadssidan är inte upptagen, och över huvud taget behandlas vägmärken i det sammanhanget mycket sporadiskt. Nog är det underligt, herr kommunikationsminister, att när man kostar på sig en sådan utredning den då inte tar fram dessa viktiga fakta, i synnerhet som säkerheten, underhållet och livslängden synes vara bättre hos innerbelysta märken. Jag säger synes vara, för jag har inte haft tillräckligt omfattande material för att helt kunna avgöra detta.

I praktiken skulle den inbesparade summan, om man räknar med räkntan, bli så stor att man med den som underlag skulle kunna bygga åtskilliga mil motorväg. Dessutom utgör detta en energibesparing av stora mått, ca 100 miljoner kWh, och det är ju sådana saker vi kämpar med f. n.

Mot denna bakgrund tycker jag att man borde göra en utvärdering, och det hade kanske varit riktigt om kommunikationsministern ställt sig positiv och sagt att visst skall vi ha en utredning, om det är på det viset som herr Lothigius säger.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lothigius att jag tar mycket allvarligt på den här frågan – det skall vi göra på alla frågor. Jag tycker det är värdefullt att man diskuterar detta, som man kan lägga allt från trafikspekter till ekonomiska bedömningar på.

Att jag har varit försiktig i mitt svar beror egentligen på att enligt

de uppgifter jag har skaffat in – de kan naturligtvis också i vissa stycken vara osäkra och något preliminära – har det fram till nu funnits en rad brister och problem med innerbelysta vägmärken. Det hindrar inte att man fortsätter undersökningarna och ser vad som kan göras för att avhjälpa bristerna, speciellt eftersom det här finns, som herr Lothigius själv framhållit i sin fråga och nu ytterligare understrukit, en ekonomisk aspekt som är intressant. Jag tycker därför att man bör fortsätta och se vad som är möjligt att åstadkomma på sikt.

Till detta vill jag lägga att det står vägverket och kommunerna fritt redan nu att efter de ekonomiska överväganden man finner nödvändiga använda den form av utmärkning som man föredrar, om den står i överensstämmelse med vägmärkeskungörelsen.

Även om det kan tyckas herr Lothigius att mitt svar inte gav något större framtidshopp, eller just därför, vill jag gärna säga att frågan är så pass intressant men för dagen enligt mina sagesmän så problemfylld, att man får gå litet försiktigt fram tills man har bättre underlag.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Nu vill jag tacka kommunikationsministern för att det här lilla resonemanget var betydligt mer positivt än själva svaret. Det visar att kommunikationsministern är positiv till att titta på de här sakerna ordentligt. Då vill jag bara säga att i den här frågan, herr kommunikationsminister, ligger jag i takt med verkligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle de två gånger bordlagda ärendena uppföras i följande ordning:

- lagutskottets betänkanden nr 3–6
- inrikesutskottets betänkanden nr 22, 23, 25, 26 och 24
- justitieutskottets betänkande nr 15
- civilutskottets betänkande nr 8
- justitieutskottets betänkanden nr 18 och 19
- kulturutskottets betänkande nr 22
- jordbruksutskottets betänkanden nr 23–28
- konstitutionsutskottets betänkande nr 30

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 00.45.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert